

◆ PR. CRISTIAN MUNTEAN

Câteva reflecții ale părintelui Stăniloae despre spiritualitatea poporului român

Trăim într-o lume din ce în ce mai însingurată care are consecințe grave asupra sănătății dacă ar fi să credem amplul studiu al profesoarei Noreena Hertz „Secolul singurătății. O pledoarie pentru relațiile interumane” (Humanitas 2021). De aceea o reflecție asupra satului românesc în viziunea unui teolog de anvergura părintelui Stăniloae se impune ca mijloc de recuperare a modernității, absorbită aproape exclusiv de tehnologie și informație.

Omul secolului XXI pare a funcționa după modelul calculatoarelor electronice în cadrul unei societăți imagistice. Minte devine dependentă de o mulțime de informații, fără a avea timpul necesar de a le verifica și evalua. De fapt a ajuns în faza în care nu-l mai interesează neapărat. Volumul informațional îi pierde capacitatea de discernământ luând de bune analizele care i le procură sistematic mijloacele care produc informația.

Se pare că, sub imboldul acestor cuceriri tehnologice, care slăbesc dorința de a gândi cu mintea noastră „începem să uităm” modelul firesc de a trăi în comuniune cu semenii noștri.

Perioada pandemică pe care o traversăm a accentuat nu doar distanța fizică dintre noi, ci și realitatea unei vieți individuale izolate în relații din ce în ce mai virtuale.

Profesorul Mantzaridis vede omul contemporan sub dominația tehnică depozitat de profunzimea spirituală, a cărui minte e detașată de inimă. Vede individul crud, egocentric, care se iubește pe sine, care este indiferent față de semenul său și de mediul înconjurător și care îl uită pe Dumnezeu. Sufocându-se în această stare, dorește să revină la viața naturală și la relațiile primordiale de a-și redobândi identitatea și pentru a da sens vieții sale. Ar fi interesant de recitat reflecțiile părintelui Stăniloae despre spiritualitatea poporului român pentru că ele creionează viziunea unei societăți de care ne-am îndepărtat.

Părintele afirmă: „câtă vreme e folosit pentru evitarea comuniunii, spațiul se dovedește a fi o realitate chinuitoare, în timp ce în relația iubitoare dintre persoane, spațiul se transfigurează ajungând să fie copleșit de subiectivitatea acelei persoane. El aduce drept model satul ca spațiu personal, comunitar și cosmologic, ne introduce de fapt în gândirea patristică răsăriteană, obișnuită să scoată la iveală toate aspectele vieții și ale lumii prin iubirea și lucrarea lui Dumnezeu.

Nichifor Crainic avea dreptate când spunea că satul, ca pământ al cărui norme sunt stabilite de om în comuniune cu ceilalți oameni, recuperează memoria ancestrală a locuirii care se manifestă în conștiința omului ca o permanentă Nostalgie a Paradisului. Locul nu poate fi locuit oricum, ci după anumite norme pe care omul le recunoaște deoarece de stabilit le stabilește Dumnezeu.

Părintele Stăniloae explică dependența umanului de natură arătând că natura e parte a naturii omului, e sursa unei părți a naturii umane și deci condiție a dezvoltării integrale a omului pe pământ. Omul nu se poate concepe în afara naturii cosmice, iar natura nu e numai condiția existenței omului singular, ci și a solidarității umane.

Pentru părintele Dumitru fiecare persoană e într-un anumit fel un ipostas al întregii naturi cosmice, dar numai în solidaritate cu ceilalți. Așa putem înțelege reflecțiile lui despre sat și necesitatea redescoperirii tradițiilor care întăresc comunitatea umană dându-i sens dialogal.

„Tradițiile” despre care vorbește părintele Stăniloae nu se identifică cu ceea ce Occidentul a definit prin conservatorism și piedică în calea progresului, ci este viața însăși în comunitate.

Se pare că impresionați de tehnologie începem să uităm modul firesc de a trăi printre semeni în comuniune. În acest context părintele repune în discuție spiritualitatea satului, răstignit între idealizare nostalgică și abandonare practică, între identitate tradițională și supraviețuire precară, cum bine îl contura patriarhul Daniel. În „reflecțiile” sale, părintele Stăniloae s-a oprit asupra câtorva trăsături specifice etosului românesc vorbind despre echilibru ca dimensiune generală a spiritului românesc, amintind de „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie”, dar și de Ion Heliade Rădulescu, cel care a contribuit la orientarea noastră dinspre Orient spre Occident, pledând pentru menținerea echilibrului propriu nouă.

O altă trăsătură, legată de echilibru, este armonia complexă sau grația și seriozitatea în creațiile etnice de durată ale echilibrului nostru. Părintele crede că echilibrul spiritului românesc, manifestat în exterioritățile lui mai pertinente, apare ca o armonie variată din punct de vedere estetic, grație unită paradoxal cu seriozitatea.

Portul, melosul, dansul, casa de locuit sau biserica, sculptura și pictura cu podoabele lor înfățișează această armonie unică. Cu această armonie complexă, poporul român se străduiește să sugereze prin portul lui bogăția armonioasă a naturii umane, complexitatea sentimentelor și a stărilor sufletești.

Aceeași varietate și unitate se manifestă în forma casei de locuit, în sculptura stâlpilor de la porți și a uneltelor în general, în creșterea omului. Fiecare sat are forme proprii în motivele cusute pe cămăși, pe ii, pe catrințe, pe traiste, în tăietura veșmintelor, în combinația culorilor. Dorința insului de a se remarca prin ceva propriu a stimulat imaginația artistică a poporului român chiar dacă s-a dezvoltat în mod solidar. Nimeni nu vrea să iasă din legătura cu ceilalți pentru că nimeni nu va căuta să împrumute ceea ce aduce el nou.

Chiar dacă societatea postmodernă e diferită de lumea satului pe care o explorează părintele, există și azi nevoia de a fi validat de comunitate și ea nu se poate face în mod izolat.

La sat, centrul preocupărilor erau legate și exprimate de șezătoare, joc, clacă și nuntă.

Munca nu era văzută ca o corvoadă, ci era expresia comuniunii între participanți. Iar nevoia de bunăstare a unei gospodării era legată în primul rând de posibilitatea de a fi darnic, de a face cinste din ce ai pentru că dărnicia face ca bunurile să se transmită în comunitate.

În general în melosul și graiul românesc își găsește expresia același uman complex integral, profund, delicat și armonic, care se revelează și în portul românesc, pe care părintele Stăniloae îl vede distinct de spiritul celorlalte popoare.

Portul stă în strânsă legătură cu jocul, cântecul și viața. Ele formează un spectacol unic de zâmbet și armonie strălucind în lumina atenției reciproce a celor ce participă la acest spectacol al vieții.

Ar fi multe de spus despre celelalte trăsături ale etosului românesc fie că vorbim de: luciditate și duioșie, de ironie și umor sau, mai mult decât toate acestea, despre dor. În dor se trăiește o prezență acută a celor absenți. Dorul transfigurează persoana iubită sau mai degrabă e ochiul care transfigurează aura care învăluie persoana iubită. E un sentiment profund prezent în etosul românesc mai ales în această perioadă când fenomenul migrației este atât de prezent în realitatea țării noastre.

Sunt convins că spiritul românesc își poate actualiza viața de comunitate și familiaritatea lui comunitară pe măsură ce relațiile dintre noi vor fi armonizate fie printr-un „bun comun” la care să participăm din civism, fie prin „cuminecarea” cu Sfintele Taine găzduite în comunitatea sacramentală a Bisericii.

Numai într-o viață de comuniune a comunității omul își va putea găsi identitatea după care tânjește. Altfel va fi silit să rămână o „inteligentă” mai mult sau mai puțin artificială.

◆ VALENTIN COȘEREANU

Eminescu – afinități lirice de tinerețe 1869-1874 (III)

Motto: Niciun exeget al operei eminesciene nu se va putea dispensa de transcrierile făcute de Eminescu pentru înțelegerea mai cuprinzătoare a creației sale originale. (D. VATAMANIUC)

Tot din perioada 1870, în manuscrisul eminescian 2260, ff. 311r.-312v. găsim (cu indicarea numelui) câteva poezii de Heinrich Heine: *Vise urâte*, *Ratcliff* și *Întoarcerea acasă*. Poetul și prozatorul german CHRISTIAN JOHANN HEINRICH HEINE, alintat în familie *Harry Heine*, se naște la 13 decembrie 1797 într-o familie evreiască din Düsseldorf și moare la Paris în 17 februarie 1856. Este înmormântat în orașul de adopție, la Cimitirul Montmartre.

Un preferat constant al lecturilor lui Eminescu¹, autor al cunoscutei balade *Lorelei*, Heine a rămas până astăzi unul dintre aleșii reprezentanți ai romantismului german și unul dintre cei mai cunoscuți ai literaturii universale. În lirica sa el evoluează între o subiectivitate originală și o reverie romantică, nelăsând la o parte nici ironia, umorul sau auto parodia. Puternicia liricii sale marchează o influență solidă asupra literaturii germane a timpului.

Ca orice evreu, tatăl poetului a fost un dibaci comerciant care a știut să speculeze, în timpul ocupației franceze, deschiderea pentru afaceri. Totuși, falimentul acestuia a fost consecința pentru care fiul lui, Heinrich, a fost trimis în Hamburg, unde îl avea pe unchiul său, Salomon, care devenise un bancher bogat al orașului. Acesta l-a încurajat și dirijat spre o carieră în domeniul comerțului, dar cum și afacerea lui Heine a falimentat, acesta s-a hotărât să urmeze dreptul la celebrele universități din Göttingen, Bonn, precum și la nu mai puțin celebra Universitate *Humboldt* din Berlin, pe care a absolvit-o în 1825.

Nu e de mirare că l-a atras cu mult mai mult literatura decât anostul drept, constatând că nu se potrivește structurii lui. Ca în toate „bizareriile” marilor creatori, constatăm și la Heine una de un radicalism ieșit din comun pentru vremea aceea: se convertește de la iudaism la protestantism. Ia o astfel de hotărâre și din necesități practice, întrucât în timpul de care vorbim, în mai multe state germane, evreilor li se aplicau restricții severe care mergeau până acolo încât să le fie interzisă practicarea unor profesii.

Cum însă poetul urmărea mai degrabă profesoratul decât intrarea în afaceri sau în avocatură, iar această profesie era una dintre cele interzise etniei în cauză, Heine a ținut să-și justifice opțiunea motivând că prin ea a obținut biletul său de intrare în cultura europeană. Era un fel de a justifica poetic o excentricitate. Dovadă că un văr (și binefăcător) al său, compozitorul Meyerbeer, deși n-a apelat la tertipul respectiv, a reușit să pătrundă cu brio în cultura muzicală europeană, la care tindea. Pe de altă parte, Heine a fost de-a lungul întregii vieți nevoit să se confrunte cu dubla sa identitate: cea de german și cea de evreu.

Va debuta în lirica germană în 1821, cu volumul *Gedichte* [Poezii], iar inspiratoarele acestuia au fost verișoarele lui, Amalie și Therese, chiar dacă amorul acestuia a fost numai univoc: de la el către fete. Din

¹ Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 299.

pasiunea aceasta, Heine va scoate volumul de versuri intitulat *Buch der Lieder* [Cartea cântecelor], în 1827. Talent ieșit din comun pentru vremea în care a trăit, poetul a fost cunoscut pentru lirica sa, căci multe versuri i-au fost puse pe muzică de către marii compozitori ai timpului, între care cel mai reprezentativ a fost Robert Schumann. Ne referim mai ales la liedurile din tinerețe.

Din acest punct de vedere, Eminescu se intersectează până la suprapunere cu Heine, căci popularitatea germanului dobândită încă din timpul vieții s-a datorat și punerii pe note a versurilor amândurora. Dar compozițiile muzicale heiniene nu s-au oprit numai la Schumann. Ele au continuat cu Franz Schubert, Richard Wagner, Felix Mendelssohn, Fanny Mendelssohn, Hugo Wolf și Johannes Brahms, așa cum cele ale lui Eminescu nu s-au limitat numai la Guilelm Șorban, ci și la Iancu Filip, Ionel G. Brătianu, George Popescu, Sandu Albu, George Popescu, iar în anii din urmă: Tudor Flondor, Pascal Benteoiu, Doru Popovici, Anatol Vieru, Felicia Donceanu etc.

Între „originalitățile” poetului german care ținneau de domeniul socialului menționăm că acesta a părăsit Germania, stabilindu-se în Franța, la Paris, aderând la socialismul utopic al lui Saint-Simon. Poetul visa la un egalitarism social, al cărui unic criteriu ar fi fost meritocrația. Nu s-a mai întors în Germania decât în 1843, drept pentru care i s-au interzis creațiile în țara natală, ca de altfel toate cele care aparțineau mișcării *Junges Deutschland* [Tânăra Germanie]. Astfel de mișcări erau atunci un *trend* al timpului, proliferând în mai toată Europa.¹

Heine nu s-a intimidat, însă, și a continuat să se ocupe de politica germană, scriind, în 1844, *Deutschland. Ein Wintermärchen* [Germania. O poveste de iarnă], publicată de prietenul său, Karl Marx, în ziarul *Vorwärts* [Înainte] și care era un soi de constatare (jurnal? dare de seamă?) a politicii țării, în urma călătoriei sale din 1843.

Surprinderea evenimentelor și a tendinței germaniste a fost descrisă succint de Eminescu într-o scrisoare adresată lui Iacob Negruzzi, în 16 septembrie 1870, așadar în perioada de care vorbim, despre perpetua sa neliniște trăită intens și judecată obiectiv: *Nemții au devenit nesuferiți. Vă-ncredințez că nu sunt nemții acia cari-i vedem numai cu ochii spiritului, în cărțile lor pline de rigurozitate pedantică. [...] O tăcuții, gânditorii, umanitarii germani! Unde sunt ei? Vă-ncredințez că nu-i mai găsești. Nu-i găsești în ziarele lor, cele azi mult mai poltrone decât cele franceze, nu-i găsești în literatură, căci piața e plină tot de opere alarmante, lăudăroase, pline de injurii și de-o strigătoare nedreptate. Națiunea franceză e acuzată de fapte de care nici copiii n-ar crede-o – capabilă.*

Credeți că mai iese vro carte cum se cade acuma-n Germania? Ferit-a Dumnezeu. Ia vedeți anunțurile ziarului „Blatter für literarische Unterhaltung”:

*„Das Germanentum in Österreich,
Aus den Preußischen Jahrbüchern, alle Feuerprobe des nord-deutschen Bundes,
Auf nach Frankreich,
Vorwärts! Geharnischte Sonette,
Der Krieg Deutschlands”
usw., usw.
[Foi pentru divertisment literar:
Germanismul în Austria,
Din Anuarele prusace, toată proba de foc a Confederației Germane de Nord,
Hai spre Franța,
Înainte! Energice Sonete,
Războiul Germaniei”
Etc. etc.]*

Vă încredințez, nici o carte de alt calibru, or de altă materie – vedeți singur! Titluri de articole în ziarele cele mai serioase: „Die wälschen Mordbrenner” [Trădătorii străini (francezi, italieni)]

¹ România jună a studenților români din Viena n-a fost altceva decât ecoul unei astfel de mișcări europene de tipul *La Giovine Italia*, în Franța, Germania, Polonia, Elveția etc.

Și asta nu-i nimica – veți vedea mai târziu, după pace, dacă cumva nu-i va bate Republica!

Înainte nu țineau la naționalitatea lor, pentru că nu prea aveau la ce ținea. Toată lumea leagă de numele german epitetul așa de puțin măgulitor de: „Holzkopf” [cap pătrat]. Azi se schimbă. Azi îi veți vedea tot așa de tenaci și așa de greu de deznaționalizat ca și francezii. Iată efectul întâmplărilor istorice asupra sufletului omenesc. Una le lipsește germanilor. O parte din soarta lumii e azi în mâinile lor – veți vedea ce vor face, fiți încredințat însă că nu vor face pentru lume nimic și pentru ei tot!¹

Heine, la rândul său, va înfiera politica aceasta, ironizând pe de altă parte și politica utopică a opoziției germane în lucrarea *Atta Troll: Ein Sommernachtstraum* [*Atta Troll: Visul unei nopți de vară*]. Poate și de aici (nu numai exemplele din Shakespeare și Hoffmann) i-a venit ideea poetului român, atunci când a scris proza intitulată *Visul unei nopți de iarnă*.

Țintuit la pat, bănuind de morbul luesului (alții presupun o scleroză în plăci), atmosfera exilului francez al poetului german, chiar dacă în Parisul luminat, este surprinsă în poezia [*În străinătate*], iar târziu, în 1933, naziștii, în furia lor isterizantă, întreprinzând un raid la *Institut für Sexualwissenschaft* [*Institutul pentru științe sexuale*], ard, printre altele, în *Piața Operei* [*Opernplatz*] din Berlin și lucrările lui Heine, așa încât o replică din piesa *Almansor* [*Almansor*], din 1821 a fost cu adevărat o prevestire sumbră. Replica în cauză suna așa: *Dort, wo man Bücher verbrennt, verbrennt man am Ende auch Menschen* [*Acolo unde se ard cărți se vor arde, până la urmă, și oamenii.*] Ceea ce, din păcate, s-a și întâmplat.

Între lucrările prestigioase (deloc puține) ale lui Heinrich Heine se numără: *Gedichte* [*Poezii*], apărută în 1821, *Lyrisches Intermezzo* [*Intermezzo liric*], în 1822, *Reisebilder* [*Imagini de călătorie*], 1826-31, *Die Harzreise* [*Călătorie în Harz*], 1826, *Englische Fragmente* [*Fragmente englezești*], 1827, *Buch der Lieder* [*Cartea cântărilor*], 1827, *Französische Zustände* [*Situații franceze*], 1833, *Zur Geschichte der neueren schönen Literatur in Deutschland* [*Despre istoria mai noii literaturi frumoase în Germania*] 1833, *Die romantische Schule* [*Școala romantică*], 1836, *Der Salon* [*Salonul*], 1836-40, *Über Ludwig Börne* [*Despre Ludwig Börne*], 1840, *Neue Gedichte* [*Poezii noi*], 1844, *Deutschland. Ein Wintermärchen* [*Germania. O poveste de iarnă*], 1844, *Romanzero* [*Romantice*], 1851, *Der Doktor Faust* [*Doctorul Faust*], 1851, *Les Dieux en Exil* [*Dumnezeu în exil*], 1853, *Die Harzreise* [*Călătorie în Harz*], 1853, *Lutezia* [*Luteția*], 1854, *Vermischte Schriften* [*Scrieri amestecate*], 1854, *Letzte Gedichte und Gedanken* [*Ultimele poezii și gânduri*], 1869, *Sämtliche Werke* [*Lucrări/ Opere complete*], 1887-90 (7 Bd./7 vol.).

După ce Samoil Isopescu spune, într-o discuție cu Vasile Gherasim că încă la Viena Eminescu era în stare să exprime pe înțelesul tuturor cele mai profunde gândiri², acesta adaugă faptul că Tot pe atunci a încercat să traducă [...] din poeziile lui Heine.³ Mai exact, poetul român s-a exprimat așa: Am tradus ceva din Heine (nu poeziile lui Heine), adaugă în paranteză Vasile Gherasim. De la întemeierea ei în anul 1867, revista „Convorbiri literare” a publicat regulat traduceri din marele poet al GERMANIEI TINERE, și T. V. Ștefanelli, de exemplu, va fi un cunoscut traducător al lui Heine, poate tocmai datorită exemplului genialului său compatriot, care chiar după spusele lui Ștefanelli cita versuri din Heine... [...]...prețuirea pentru Heinrich Heine a păstrat-o Eminescu în toată viața sa.⁴

Din acest punct de vedere, ne alăturăm ideii lui Helmuth Frisch, atunci când spune: Nu credem că G. Călinescu avea dreptate când spunea, amintind versul din „Cugetările sârmanului Dionis”: „Noaptea-n pod, cerdac și streșini heinizând duios la lună”, că înrâurirea [lui Heine] este mult mai redusă decât se credea odată⁵. Că Eminescu citea pe Heine și în timpul bolii sale – continuă argumentând autorul – se poate deduce din scrisoarea pe care i-o adresează lui Vasile Burlă, la 12.8.1885, și în care i se plânge prietenului său: „De citit n-am asemenea ce citi, decât o ediție lui Heine.” Să amintim aici, în legătură cu influența poeziei lui Heine, „Der Hirtenknabe” [*Ciobănașul*], asupra poeziei eminesciene „Povestea codrului”.⁶

¹ Apud Mihai Eminescu, *Opere*, XI, Ediția D. Vatamaniuc, op. cit., pp. 606-607.

² Apud Mărturii despre Eminescu..., op. cit., p. 160.

³ *Ibidem*.

⁴ Helmuth Frisch, op. cit., I, p. 299.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

Așadar, în manuscrisul eminescian 2260, la fila 312r., pe o fâșie verticală îngustă, reprezentând un sfert din lățimea foii caietului, subliniind și barând atât începutul poeziei cât și sfârșitul ei, Eminescu nu notează titlul poeziei reproduse (așa cum n-o face nici pentru celelalte două fragmente copiate din creația lui Heine), ci scrie doar *Süße immergrüne, nixenhafte Augen* [Ochi veșnic verzi de undină], adică ceea ce (probabil) i-a plăcut mai mult din poezie, în strofa a doua.

Dar poetul român n-o copiază nici pe aceasta, ci reproduce o alta: strofa a cincea, pe care o citează însuși criticul german în cronica sa și aparține poeziei *Böses Geträumte* [Visuri rele / Coșmar / Visate urât]. Este dovada faptului că poetul român copiază poezia după *Blätter für literarische Unterhaltung*.¹ Dedesubt el trage o linie mică despărțitoare, apoi reproduce o strofă de cinci rânduri din poemul *Ratkliff*, la sfârșitul căroră face o nouă despărțire, tot cu o liniuță scurtă, după care urmează două strofe din poezia *Die Heimkehr* [Întoarcerea în patrie / sau acasă]. Așadar:

BÖSES GETRÄUME

*Im Traume war ich wieder jung und munter –
Es war das Landhaus, hoch am Bergesrand,
Wettlaufend lief ich dort den Pfad hinunter,
Wettlaufend mit Ottilien Hand in Hand.*

*Wie das Persönchen fein formiert! Die süßen
Meergrünen Augen zwinkern nixenhaft.
Sie steht so fest auf ihren kleinen Füßen,
Ein Bild von Zierlichkeit, vereint mit Kraft.*

*Der Ton der Stimme ist so treu und innig,
Man glaubt zu schau'n bis in der Seele Grund;
Und Alles, was sie spricht, ist klug und sinnig
Wie eine Rosenknospe ist der Mund.*

*Es ist nicht Liebesweh, was mich beschleicht,
Ich schwärme nicht, ich bleibe bei Verstand;
Doch wunderbar ihr Wesen mich erweicht
Und heimlich beend küsst ich ihre Hand.*

*Ich glaub, am Ende brach ich eine Lilie,
Die gab ich ihr und sprach ganz laut dabei:
Heirate mich und sei mein Weib, Ottilie,
Damit ich Form wie du und glücklich sei.²*

*Was sie zur Antwort gab, Das weiß ich nimmer,
Denn ich erwachte jählings – und ich war
Wieder ein Kranker, der im Krankenzimmer
Trostlos darniederliegt seit manchem Jahr. – –*

WISE RELE

*În vis eram tânăr și vesel –
Vedeam casa la țară, sus la marginea dealului,
Întrecându-ne alergam cărarea în jos,
Întrecându-ne, mână în mână cu Ottilie.*

*Cât de fin era formată făptura! Ochii
Dulci verzi ca marea clipesc ca ochii sirenei.*

*Atât de sigură stă pe micuțele picioare,
O imagine de delicatețe unită cu forță.*

*Timbrul vocii este atât de cinstit și de cald,
Parcă-i poți privi până-n fundul sufletului;*

Și tot ce spune, este înțelept și bine gândit;

Precum un mugure de trandafir îi este gura

Nu este suferință din dragoste, ce mă învăluie,

Nu visez, îmi păstrez rațiunea;

Însă ființa ei mă-nduioșează minunată

Și tremurând tainic îi sărut mâna.

Cred, că în cele din urmă am rupt un crin,

I l-am întins și-am spus cu voce tare:

Căsătorește-te cu mine, și fii soția mea, Ottilie,

Ca să fiu blând cu tine și fericit.

Ce mi-a răspuns nu-mi mai aduc aminte,

Căci m-am trezit brusc – și mă-aflam

Din nou un bolnav, care pe patul de boală

Stătea culcat fără speranță de mulți ani. – –

WISE URÂTE

Cred că, până la urmă, un crin rupsei din leasă

Și, dându-i-l, curajul avui, cu voce tare,

Să-i spun: Ottilie, aș vrea ca tu să-mi fii mireasă

Și fericirea noastră va fi la fel de mare.

(Apud Mihai Eminescu, *Opere*, XV, Ediția Academiei
Române, p. 746. Trad. Leonard Gavriliu.³)

¹ Nr. 25, Leipzig, 1872, pp. 389-391.

² În mss. Eminescu nu pune semnele de punctuație, cu excepția acestuia.

³ Vezi mai jos, în text, date despre autor și operă, după poeziile reproduse din Heinrich Heine.

RATCLIFF

Der Traumgott brachte mich in eine Landschaft,
Wo Trauerweiden mir «Willkommen» winkten
Mit ihren langen, grünen Armen, wo die Blumen
Mit klugen Schwesteraugen still mich ansahen,
Wo mir vertraulich klang der Vögel zwitschern,
Wo gar der Hunde bellen mir bekannt schien,
Und Stimmen und Gestalten mich begrüßten,
Wie einen alten Freund, und wo doch alles
So fremd mir schien, so wunderseltsam fremd.
Vor einem ländlich schmucken Hause stand ich,
In meiner Brust bewegte sich's, im Kopfe
Wars ruhig, ruhig schüttelte ich ab
Den Staub von meinen Reisekleidern,
Grell klang die Klingel, und die Tür ging auf.
Da waren Männer, Frauen, viel Bekannte
Gesichter. Stiller Kummer lag auf allen
Und heimlich scheue Angst. Seltsam verstört,
Mit Beileidsmienem fast, sahn sie mich an,
Dass es mir selber durch die Seele schauert',
Wie Ahnung eines unbekannten Unheils.
Die alte Margret hab ich gleich erkannt;
Ich sah sie forschend an, jedoch sie sprach nicht.
„Wo ist Maria!“ fragt ich, jedoch sie sprach nicht,
Griff leise meine Hand, und führte mich
Durch viele lange, leuchtende Gemächer,
Wo Prunk und Pracht und Totenstille herrschte,
Und führt' mich endlich in ein dämmernd Zimmer,
Und zeigt', mit abgewandtem Angesicht,
Nach der Gestalt, die auf dem Sofa saß.
„Sind Sie Maria“, fragt ich. Innerlich
Erstaunt ich selber ob der Festigkeit,
Womit ich sprach. Und steinern und metallos
Scholl eine Stimm: „So nennen mich die Leute.“
Ein schneidend Weh durchfröstelte mich da,
Denn jener hohle, kalte Ton war doch
Die einst so süße Stimme von Maria!
Und jenes Weib im fahlen Lilakleid,
Nachlässig angezogen, Busen schlotternd,
Die Augen gläsern starr, die Wangenmuskeln
Des weißen Angesichtes lederschlaff -
Ach, jenes Weib war doch die einst so schöne,
Die blühend holde liebliche Maria!
„Sie waren lang auf Reisen!“ sprach sie laut,
Mit kalt unheimlicher Vertraulichkeit,
„Sie schau'n nicht mehr so schmachkend, liebster Freund,
Sie sind gesund, und pralle Lend und Wade

Bezeugt Solidität.“ Ein süßlich Lächeln
Umzitterte den gelblich blassen Mund.
In der Verwirrung sprach's aus mir hervor:
„Man sagte mir, Sie haben sich vermählt“
„Ach ja!“ sprach sie gleichgültig laut und lachend,
„Hab einen Stock von Holz, der überzogen
Mit Leder ist, Gemahl sich nennt; doch Holz
Ist Holz!“ Und klanglos widrig lachte sie,
Dass kalte Angst durch meine Seele rann,
Und Zweifel mich ergriff: – sind das die keuschen,
Die blumenkeuschen Lippen von Maria?
Sie aber hob sich in die Höh, nahm rasch
Vom Stuhl den Kaschmir, warf ihn
Um ihren Hals, hing sich an meinen Arm,
Zog mich von hinnen, durch die offene Haustür,
Und zog mich fort durch Feld und Busch und Au.
Die glühend rote Sonnenscheibe schwebte
Schon niedrig, und ihr Purpur überstrahlte
Die Bäume und die Blumen und den Strom,
Der in der Ferne majestätisch floß.
„Seh'n Sie das große goldne Auge schwimmen
Im blauen Wasser?“ rief Maria hastig.
„Still, armes Wesen!“, sprach ich, und ich schaute
Im Dämmerlicht ein märchenhaftes Weben.
Es stiegen Nebelbilder aus den Feldern,
Umschlangen sich mit weißen, weichen Armen;
die Veilchen sahn sich zärtlich an, sehnsüchtig
Zusammenbeugten sich die Lilienkelche;
Aus allen Rosen glühten Wollustgluten;
Die Nelken wollten sich im Hauch entzündend;
In selgen Düften schwebten alle Blumen,
Und alle weinten stille Wonnetränen,
Und alle jauchzten: Liebe! Liebe! Liebe!
Die Schmetterlinge flatterten, die hellen
Goldkäfer summten feine Elfenliedchen,
Die Abendwinde flüsterten, es rauschten
Die Eichen, schmelzend sang die Nachtigall –
Und zwischen all dem Flüstern, Rauschen, Singen
Schwatzte mit blechern klanglos kalter Stimme
Das welke Weib, das mir am Arme hing:
„Ich kenn ihr nächtlich Treiben auf dem Schloss;
Der lange Schatten ist ein guter Tropf,
Er nickt und winkt zu allem, was man will;
Der Blaurock ist ein Engel; doch der Rote,
Mit blankem Schwert, ist ihnen spinnefeind.“
Und noch viel buntre, wunderliche Reden
Schwatzte sie in einem fort, und setzte sich,

Ermüdet, mit mir nieder auf die Moosbank,
Die unterm alten Eichenbaume steht.
Da saßen wir beisammen, still und traurig,
Und sahn uns an und wurden immer traur'ger.
Die Eiche säuselte wie Sterbeseufzer,
Tiefschmerzlich sang die Nachtigall herab.
Doch rote Lichter drangen durch die Blätter,
Umflimmerten Mariens weißes Antlitz,
Und lockten Glut aus ihren starren Augen,
Und mit der alten süßen Stimme sprach sie:
„Wie wüsstest¹ Du, dass ich so elend bin?
Ich las es jüngst in deinen wilden Liedern.”
Eiskalt durchzog's mir da die Brust, mir grauste
Ob meinem eignen Wahnsinn, der die Zukunft
Geschaut, es zuckte dunkel durch mein Hirn,
Und vor Entsetzen bin ich aufgewacht.

(Apud Heinrich Heine, *Sämtliche Werke in vier Bänden*, Band 1, Gedichte, Auflage 1992, Artemis&Winkler Verlag, München.)

RATCLIFF

...Stăteam împreună, liniștiți și triști,
Și ne priveam și deveneam tot mai triști,
Stejarul foșnea precum un oftat de moarte,
Cu adâncă durere cânta privighetoarea,
Însă lumini roșietice pătrundeau printre frunze-uscate
Sclipeau în jurul feței albe a Mariei
Chemau căldură în ochii ei reci,
Și cu vocea ei dulce spunea:
„Cum de n-ai știut, că sunt atât de nenorocită?
Am citi-o de curând în cântecele tale sălbatice.”
O răceală de gheață mi-a cuprins pieptul, mă-nfioram
De propria mea nebunie, care a privit
Viitorul, ceva întunecos îmi zvâcnea prin creier,
Și de spaimă m-am trezit.

RATCLIFF

Ochii mereu verzi ca la Ondină
Prin frunze raze roșii, de sânge-și fac cărare,
Dând o paloare verde obrazului Mariei
Și extrăgând vâpaia din ochii-i înghețați.
Deodată dulcea-i voce aud, ca pe-a stafiei:
„Cum de-ai aflat că-s într-o atât de tristă stare?”
(Apud Mihai Eminescu, *Opere*, XV, Ediția Academiei Române, p. 746. Trad. Leonard Gavriliu.)

DIE HEIMKEHR. (1823-1824.) NR. 25

Ich stand in dunkeln Träumen,
Und starrte ihr Bildniß an,
Und das geliebte Antlitz
Heimlich zu leben begann.

Um ihre Lippen zog sich
Ein Lächeln wunderbar,
Und wie von Wehmuthstränen²
Erglänze ihr Augenpaar.³

Auch meine Thränen flossen
Mir von den Wangen herab –
Und ach, ich kann es nicht glauben,
Daß ich dich verloren hab'!

ÎNTOARCEREA ACASĂ (1823-1824) Nr. 25

Stăteam cufundat în vise întunecate,
Și priveam fix portretul ei,
Și fața iubită

Primea pe ascuns viață.

În jurul buzelor apărea
Un zâmbet minunat,
Și ca pătrunși de lacrimi de tristețe
Străluceau ochii ei.

i lacrimile mele îmi curgeau
De-a lungul obrazilor –
Și vai, nu pot să cred,
Că te-am pierdut!”

(Var. Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 303. Trad. L. P.)

ÎNTOARCEREA ACASĂ (1823-1824) NR. 25

Eram într-o visare obscură,
Privind fix iubita ei față,
Când chipu-i și ochii dădură
Tainice semne de viață.

Pe gura-i unduind, minunată,
Un zâmbet de zână plutea
Și, ca din vis deșteptată,
Greu, pleoapele își desfăcea.

(Apud Mihai Eminescu, *Opere*, XV, Ediția Academiei Române, p. 747. Trad. Leonard Gavriliu.)

² În mss.: Wehmuthstränen [Lacrimi de tristețe].

³ În mss. Eminescu nu pune (probabil din grabă) semnele de punctuație în aceste strofe.

¹ Exceptând virgula aceasta, aici Eminescu nu pune nici un semn de punctuație.

Înainte de a lua în discuție activitatea autorului, dar și comentariile pe marginea versurilor copiate de Eminescu în manuscris, se cuvine, așa cum am procedat și cu traducătorii în limba germană ai poezilor aparținând altor națiuni/literaturi, să ne oprim și la traducătorul român al unui număr însemnat de autori germani luați în discuție în volumul de față: LEONARD GAVRILIU.

S-a născut la 1 aprilie 1927 și a murit în data de 30 iunie 2018, la Pașcani. Urmează studii liceale la Cernăuți, iar în perioada 1952-1955 va fi student medicinist la Iași și Timișoara. În intervalul 1955-1956 este student la Facultatea de filologie la Universitățile din Iași și București. Se retrage însă pentru ca, în 1966, să absolve Facultatea de filosofie a Universității București. Psiholog, scriitor, publicist și traducător român, a fost membru al Uniunii Scriitorilor din România, din 1956. Și-a luat doctoratul în psihologie în 1974. Va traduce operele lui Sigmund Freud (1980) și Alfred Adler (1991). Uniunea Scriitorilor din România îi acordă în 2017 Premiul de Excelență pentru întreaga activitatea scriitoricească. Pe lângă studiile de specialitate va publica poezii, proză, critică literară și eseuri.

Textele întregi ale acestor poezii apar tipărite în ediția *Sämtliche Gedichte* [Poezii complete/Toate poemele] din 1869¹. Explicația pentru care Eminescu nu scrie (ca altădată în ocazii similare) titlurile poeziilor este una simplă, pe care o reliefează și Helmuth Frisch: *versurile în discuție fiind dintre cele mai cunoscute din întreaga operă a autorului „Cărții liedurilor”*². Prin urmare, Eminescu a intrat în conjuncție tocmai cu acea cultură care îi dădea posibilitatea descoperirii de sine ca topos al unei sinteze esențiale pentru spiritul românesc [...]. De aceea, tot ce s-a petrecut în cei cinci ani de studii în țările de limbă germană a provocat ricoșeuri decisive înspre zonele culturii autohtone³.

Firele nevăzute și întretesute între creațiile lui Heine și Eminescu nu fac decât să sugereze un tip de corespondență structural romantică, unindu-se în ideea susținută de Schopenhauer: nici un popor din lume nu poate să trăiască fără muzică și poezie.⁴ Or, ca reprezentanți de seamă ai celor două culturi, germană și română, amândoi au avut darul chintesențial de a ne releva idei, după gradul în care a[u] adâncit cunoașterea lumii și a vieții⁵ tocmai prin muzică și poezie.

Amândoi tineri, căci talentul poetic înflorește mai ales la tinerețe, pentru cei doi poeți copilăria reprezintă [...] epoca inocenței și a fericirii, paradisul vieții, edenul pierdut spre care ne întoarcem privirile cu regret în tot restul vieții⁶.

Cum să nu fi rezonat Eminescu la o poezie ca *Vise rele/Vise urâte*, când Heine surprinde și trăiește amintirea vie a Ottiliei, când va tipări ale sale *Romanzero*, așa cum va face și Eminescu referitor la Casandra, iubita tinereții ipoteștene, care i-a fost muză nedespărțită până în epoca târzie a creativității.

Nu despre influență heineană vorbim aici, ci de același mod de a se apleca asupra complexității lumii acesteia, căci amândoi, personalități de geniu, nu fac decât să contemple mai adânc lumea ce li se înfățișează și celorlalți, cu deosebirea însă că aceasta se reflectă în creierul lui/lor mai obiectiv, adică mai pur și cu mai multă claritate.⁷

Știm despre Eminescu tânăr că s-a îndrăgostit de Casandra la o vârstă fragedă, iar despre poetul german că fusese îndrăgostit în ascuns de verișoarele lui. Din punctul acesta de vedere, operele lirice compuse pe această temă aduc aminte de brâncușiana: *Când nu mai suntem copii, am murit de mult*.

Eminescu alege să copieze din cele șase strofe ale poeziei doar partea marcată de noi cu litere corp 12 (adică strofa a V-a), fapt ce se datorează (poate) și aspectului (deloc de neglijat în atari situații) că nu rezonase cu felul direct, prea prozaic/realist, în care Heine își exprima năduful.

¹ Heinrich Heine, *Sämtliche Gedichte*. Erster Band. Amsterdam, K. H. Schadd, 1869, p. 95-96.

² Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 299.

³ Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu și romantismul german*, ed. cit., p. 25.

⁴ Arthur Schopenhauer, *op. cit.*, p. 76.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 129.

⁷ *Ibidem*, p. 98.

Lui Eminescu îi erau de ajuns sugestiile surprinse liric, *ochii dulci ca ochii sirenei*, de veselie din vis care-i amintea de tinerețe, când la rându-i, în copilăria ipoteșteană, se-ntreceau în alergări și-n jocuri nevinovate de copii, cu nimeni altul decât cu fratele său, Ilie, mort prematur și menționat adesea în manuscrise drept modelul său. A rezonat apoi la parte din versuri: *Timbrul vocii [...] atât de cinstit și de cald*, la cum *mugure de trandafir îi e gura*, la faptul că *tremurând tainic, îi sărut[ă] mâna*. Dar mai presus de orice, poetul român rezonază la dăruirea unei flori (de crin), așa cum însuși făcea cu iubita din Ipotești, dăruindu-i flori albastre (ori cu Veronica mai târziu, în relația maturității). Tocmai de aceea, credem noi, s-a oprit la a copia numai strofa cu pricina a creației lui Heine.

Vâslind la aceeași barcă a romantismului, versul din poezia Ratcliff: *Și ca pătrunși de lacrimi de tristețe / Străluceau ochii ei*, ne duce cu gândul la eminesciana *De ce să mori tu?: O, nu știi cât e de dulce, de duos și de divin / De-a te pierde-n ochii-aceștia străluciți în lacrimi grele*. Diferențe sunt, căci spre deosebire de Heine, Eminescu dă o altfel de strălucire versului, îl face adânc și prețios ca diamantul. Dar cum nu putem judeca un poet în comparație cu altul, un lucru este, însă, cert: Eminescu avea geniu și nu putea să nu rezoneze cu un altul de aceeași structură, dintr-o cultură din care n-a avut decât de învățat, atunci când acela, pe numele lui Heinrich Heine compunea poezii ca *Mamei mele B. Heine, născută van Geldern* sau cea intitulată atât de aproape de cea a lui Eminescu, *Copii eram...*

Cât privește exilul său în Franța, Heine l-a descris în mod dramatic: *Cu mâna-ntinsă parc-a milogire, / Cerșind la uși obolul de iubire – / Batjocoră mi-au dat, priviri haine. // Iubire-am căutat în lumea toată... // Iubirea n-am aflat-o niciodată – / Și m-am reîntors zdrobit de-o grea ursită*. Eminescu nu putea să rămână indiferent nici la acest aspect al pribegiei autorului german, când el însuși, în lumea aceasta, era pribeagul sorții, lucru de care era perfect conștient.

Cât privește cealaltă poezie menționată mai sus, *Copii eram...*, asemănătoare chiar în jumătate din titlul celei eminesciene (*Copii eram noi amândoi*) cu cea dedicată de poetul german surorii sale, ea aduce aminte nu numai de finalul scrisorii către Harieta: *E mult de-atunci Harietă de când eram copii și ne spuneau moșnegii povești...* În această privință, G. Călinescu a avut dreptate când afirma că *Eminescu a avut ca orice mare poet izvoare și acestea trebuie neapărat găsite*.

Se poate ca poezia lui Heine să fi constituit lui Eminescu un exemplu (poate sugestie!) a unor imagini rămase pe retină și mai târziu, în suflul mereu proaspăt al aducerii aminte de copilărie. Se poate să-i fi declanșat dorul de copilăria ipoteșteană de care nu s-a desprins întreaga viață, căci să nu uităm: poezia e scrisă în 1871, așadar în aceeași perioadă cu cele ale lui Heine. Se poate să-i fi declanșat printr-o rezonanță greu descriptibilă în cuvinte, nevinovatele jocuri copilărești din *insula cea verde*, căci, până la urmă, numai substanța creatoare internă poate să explice cum poate lua ființă plecând de la un simplu anunț de ziar (vezi izvorul romanului *Mănăstirea din Parma*), o operă literară. Deși poezia la care am făcut referire nu este copiată de Eminescu în manuscrisele sale, merită să punem față în față cele două creații:

COPII ERAM...

*Copii eram pe-atunci, copilă,
Copii drăguți, copii vioi;
Ne cocoșam printre cotețe,
Dormeam în paie amândoi...*

*Iar oamenii veneau afară
Când noi cucurigam drăcoși,
Și ei credeau de bună seamă
Că este cântec de cocoș...*

*Cu lăzile din curtea noastră,
Grămadă una peste altă,
Întruchipasem noi o casă:
Gospodăria laolaltă...*

*De prin vecini bătrâna mătă
Ne cerceta-n răstimpuri dese,
O-ntâmpinam cu plecăciune,
Rostind cuvinte ne-nțelese.*

*Ba o-ntrebam de sănătate,
Politicoși care de care;*

De-atunci, la câte mâți bătrân
N-am pus aceeași întrebare!

Ba stăm adesea la taifasuri,
Ca doi bătrâni din vremi uitate,
Ne tânguiam că-n vremea noastră
Erau așa frumoase toate;

Că dragostea, credința, cinstea
Pe zi ce merge tot dispar,
Și cât de scumpă e cafeaua,
Și banul cât e azi de rar!...

S-a dus copilăria noastră,
Și toate-s de vârtej furate –
Și bani și vremuri și credință,
Și cinste, și iubire – toate!...

COPII ERAM NOI AMÂNDOI...

Copii eram noi amândoi,
Frate-meu și cu mine.
Din coji de nucă car cu boi
Făceam și înhămam la el
Culbeci bătrâni cu coarne.

Și el citea pe Robinson,
Mi-l povestea și mie;
Eu zideam Turnul – Vavilon
Din cărți de joc și mai spuneam
Și eu câte-o prostie.

Adesea la scăldat mergeam
În ochiul de pădure,
La balta mare ajungeam
Și l-al ei mijloc înnotam
La insula cea verde.

Din lut acolo am zidit,
Din stuful des și mare,
Cetate mândră la privit,
Cu turnuri mari de tinichea,
Cu zid împresurată.

Și frate-meu ca împărat
Mi-a dat mie solie,
Să merg la broaște ne-mpăcat,
Să-i chem la bătlie –
Să vedem cine-i mai tare.

Și împăratul broaștelor,
C-un oacaca de fală,
Primi – porunci oștilor
Ca balta s-o răscoale.
Și am pornit război.

Vai! multe broaște noi am prins
– Îmi pare chiar pe rege –
Și-n turnul negru le-am închis,
Din insula cea verde.
Spre sar-am făcut pace

Și drumul broaștelor le-am dat.
Săltau cu bucurie,
În balt-adânc s-au cufundat
Ca să nu mai revie.
Noi am pornit spre casă.

Atunci răsplata am cerut
Pentru a mele fapte –
Și frate-meu m-a desemnat
De rege-n miază-noapte
Peste popoare-ndiane.

Motanul alb era vistier,
Mârzac cel chior ministru –
Când de la el eu leafa-mi cer,
El miaună sinistru.
Cordial i-am strâns eu laba.

Și împăratul milostiv
Mi-a dat și de soție,
Pe fiica lui cu râs lasciv
Și țapănă, nurlie,
Pe Tlantaqu-Caputli.

Am mulțămît c-un umil semn,
Drept mantie-o prostire?
M-am dus l-amanta mea de lemn,
În sfânta mănăstire,
Într-un cotlon de sobă.

Și ah! și dragă-mi mai era!
Vorbeam blând cu dânsa,
Dară ea nu-mi răspundea
Și de ciudă eu atunci
Am aruncat-o-n foc.

Și pe șură ne plimblam
Peste stuf și paie

Și pe munți ne-nchipuiam.
Cu fiece bătaie
Mărsăluam alături.

Și pe cap mi se înfla
Casca de hârtie.
O batistă într-un băț,
Steag de bătălie.
Cântam: Trararah!

Ah! v-ați dus visuri, v-ați dus!
Mort e al meu frate.
Nimeni ochii-i n-a închis
În străinătate –
Poate-s deschiși și-n groapă!

Dar ades într-al meu vis
Ochii mari albaștri
Luminează – un surâs
Din doi vineți aștri
Sufletu-mi trezește.

Eu? Mai este inima-mi
Din copilărie?

.....
Ah! îmi îmblă ades prin gând
O cântare veche.
Parcă-mi țiue-aiurind
Dulce în ureche:
Lume, lume și iar lume!

În ceea ce privește *Ratcliff*, Eminescu transcrie în manuscris doar cinci versuri din lungul poem în care se derulează povestea unor tineri îndrăgostiți, adică versurile care îi aduceau aminte de strania senzație a atmosferei pădurii, când împreună cu Casandra își consumau iubirea neprihănită. Dar mai ales, poetului român îi reține drama iubirii pierdute în copilărie: *Sclipeau în jurul feței albe a Mariei / Chemau căldură în ochii ei reci, / Și cu vocea ei dulce spunea: / „Cum de n-ai știut, că sunt atât de nenorocită?”*

E vocea unei stafii aduse din depărtare, la care Eminescu a rezonat deplin. Desprindem surprinsă, la poetul german, aceeași suferință în lucrarea lui Rudolf Gottschall, *Heinrich Heine nach neuen Quellen* [*Heinrich Heine după noi surse*], din 1870: *Se poate spune, că întreaga atmosferă lirică a primei și celei mai importante perioade poetice a lui Heine este determinată de dragostea pentru acea drăgălașă fiică a Hammoniei, o verișoară a poetului, și ecouri ale acesteia se regăsesc până și în opera sa foarte târzie [...]. O sărbătorește sub diferite nume; este...acea Ottilie, care se strecoară încă și prin visurile sale de pe patul de boală, cu ochii dulci, veșnic verzi de sirenă.*¹

Un izvor (poate un model?), totuși, a constituit Heine pentru Eminescu, din moment ce Blanka este personaj istoric inspirat de poezii populare medievale, din așa zisele *Romancero*, cronici din secolul al XIV-lea, mai cu seamă din *Cronica* lui Petro Lopez de Ayala. În speță, Blanca ar fi Blanca de Burbon, devenită, prin căsătoria cu Pedro de Castilia, Blanca de Castilia. Nefericită alături de tiranul rege, Blanca a fost îndepărtată de el în favoarea iubitei lui, Maria de Padilla. Astfel, Blanca a devenit, datorită suferinței ei, o figură foarte populară, cântată în vechiul „*Romancero*” și redescoperită de romantici.²

Ca și în cazul lui Geibel, abordat în volumul de față, Eminescu adoptă în creația sa lirică numele și transformă subiectul, translându-l și autohtonizându-l în așa fel încât Blanca eminesciană să suporte și ea o altfel de suferință: aceea de a ispăși păcatele mume-si, care a născut-o *Din amor fără de lege*, așa încât să fie juruită mănăstirii, iar jurământul sună ca un edict, de la care nu se va putea abate: *Pe Hristos să-l iei de mire*. Suferința romantică ia și ea locul suferinței umane generale, căci *Mâna la ochi și-o ține / Toate mințile-și adună, / Să ia lumea-n cap, nebună, / Parc-atâta-i mai rămâne*.

Așa cum o caracterizează și Alain Guillerrou, *Făt-Frumos din tei* (căci despre ea este vorba) e mai apropiată de o poezie de tip popular [...] de aici impresia unui amestec de spontaneitate și de artă, impresia unei proșpețimi naive și studiate totodată.³ Deși întorsătura pe care o ia destinul deja hărăzit al fetei nu mai concordă cu cea din lirica lui Heine, totuși, personajul simbolisticii rămâne, căci ocrotit de „solii dulci ai dulcii liniști” (*Povestea teiului*), individul (Blanka în cazul de față n.n.) percepe lumea ca pe o simetrică alcătuire

¹ Apud Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 302.

² Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu și romantismul german*, ed. cit., p. 275.

³ Alain Guillerrou, *Geneza interioară...*, *op. cit.*, p. 211.

în adânc pe suprafața reflectorizantă a unui centru focalizator.¹

Sigur, nici poetul german nu a păstrat întru totul adevărul istoric, căci în „Romancero”-ul său, Heine o pomeniște doar, explicând motivele reale ale dușmăniei dintre Don Pedro și fratele său Fadrique care sunt altele decât acelea ale individului adulter al Blancăi cu faimosul prinț, în poezia „Die spanische Atriden”.² [Atridae spaniole]

Mai e nevoie oare de o altă demonstrație a afinităților electivă ale celor doi? Poate un adagio semnificativ din viața tânărului Eminescu alăturat simbolistic la toate argumentele de până acum. Este vorba de relatarea oarecum hazlie a lui Dimitrie Teleor, din care reproducem fragmentul care interesează aici:

– Eu eram în trupa lui Pascaly, care da reprezentații în Cernăuți. Eminescu, sufleurul, umbla cu niște ghețe rupte, în niște haine... vai de lume. [...]

– Și l-a observat Pascaly, directorul. Acest artist avea ceva din școala vechilor actori: prestanța, aerul sentențios. Când mergea pe drum ținea capul ca Napoleon. Mă mir cum a văzut el ghețele rupte ale lui Eminescu. [...]

– L-a întrebat dacă n-are altele mai bune. Poetul i-a răspuns că n-are.

– Păi, să-ți cumperi...

– Să-mi cumpăr... dar n-am parale.

– Poftim cincizeci de lei... Să-mi vii diseară cu ghețe și cu haine! M-ai înțeles?

– Am înțeles, îi răspunse Eminescu, care umflă banii și plecă în oraș.

Când se întoarse seara, Pascaly îl luă din scurt:

– Ai cumpărat ghețe și haine, domnule?

– Da!

– Unde sunt?

– Uite-le.

Și-i arată operele complete ale lui Goethe și ale lui Heine:

– Uite, Goethe și Heine...³

(Fragmentul face parte din volumul cu același titlu, în curs de apariție la Editura Junimea, col. *Eminesciana*.)

¹ Pompiliu Crăciunescu, *Eminescu Paradisul infernal și transcoscologia*, Prefață de Basarab Nicolescu, Ediția a II-a, revăzută, Iași, Editura Junimea, Col. *Eminesciana*, p. 176.

² Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu și romantismul german*, ed. cit., p. 276.

³ Apud Dimitrie Teleor, *Eminescu sufleur*, în *Mărturii despre Eminescu*, op. cit., p. 106-107.

♦ MIRCEA POPA

Întâiul Faulkner

La cincizeci de ani de la moarte, William Faulkner (1897-1962) continuă să fie una din marile voci epice ale literaturii universale, una dintre acelea care au contribuit în mod substanțial la impunerea literaturii americane în lume. Gloria sa europeană este într-o oarecare întârziere față de cea americană, dar, oricum, scriitorul face parte din acea nouă generație de romancieri americani despre care începe să se vorbească tot mai mult în jurul anilor '30, incluzându-i aici și pe cei trei mari dramaturgi Eugene O'Neill, Tennessee Williams și Henry Miller, dar și prozatori ca Etna Ferber, Upton Sinclair, Ludwig Lewisohn, Ernest Hemingway etc. Cu toate că încă nu e tradus la noi, Faulkner cunoaște o serie de comentarii critice și aprecieri ce merită să fie luate în seamă, filiera de pătrundere și cunoaștere a operei sale fiind cea franceză, unde a avut norocul să fie recomandat de un scriitor de valoare ca André Malraux, ceea ce a ridicat de la început cota valorică a scrisului său. Am botezat aceste însemnări *Întâiul Faulkner*, deoarece ele se referă la perioada de început a receptării lui Faulkner în românește, când n-a beneficiat de nici o traducere.

Literatura Lumii Noi are în România câțiva demni precursori între care trebuie să-l așezăm neapărat pe Benjamin Franklin cu ale sale povestiri despre sărmanul Richard¹, cu Harriet Beecher-Stowe cu celebra *Colibă a lui moș Toma*, tradusă de timpuriu la noi apoi prelucrată de A. Alexandrescu-Urechea în *Coliba Măriucă*², urmași de Mark Twain și Edgar Allan Poe, foarte traduși prin periodicele românești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea. Le-a urmat curând poetul Walt Whitman, al cărui vitalism e deosebit de bine receptat de poeții simbolști și expresioniști și Jack London, repede tradus și asimilat în esența lui.

Noul val din care va face parte Faulkner se caracterizează prin alte note esențiale, care îmbină în mod măiestrit realismul cu o fantezie debordantă ce valorifică miturile autohtone, miraculosul și straniețea tiparului american de a fi, fiind înainte de toate o „literatură de revoluție morală”³, după cum afirmă Ludwig Lewisohn într-un interviu publicat în „Adevărul literar și artistic”, în 1934. În al doilea rând, ea vizează reformularea conceptului de „humanism”⁴, purtându-se în jurul lui o adevărată polemică în revista americană „The American Mercury”, după cum îl informa pe publicul românesc Petru Comarnescu în 1933, aceasta însemnând că negrilor li se acordă tot mai multă atenție și că principiile puritaniste încep să-și piardă din tăria lor de dogmă. „Noi toți luptăm împotriva tradiției puritanice”⁵ declară Ludwig Lewisohn într-un alt interviu, reținând de asemenea faptul că scriitorii americani nu fac politică, mărginindu-se să contribuie la pedagogizarea societății sub raport moral⁶: „Azi vedem înflorind în America o literatură sănătoasă, bicioasă de rele, pionieră contra prejudecăților dominante, creatoare de atmosferă curată și înviorătoare”⁷. O altă trăsătură surprinsă în literatura practică de noile generații este definită de un comentator în acest fel: tendința cea mai forte și cea

¹ A se vedea pentru aceasta *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice*, Vol. II (1859-1918) și vol. III (1919-1944) și Adrian Marino, *Prezențe românești și realități europene*, București, Ed. Academiei, 1978; Idem, *Littérature roumaine. Littérature occidentales. Rencontres*, București, Ed. Științifică și enciclopedică, 1981.

² Vistian Goia, V.A. Urechia, București, Minerva, 1979, p. 45-49.

³ Ludwig Lewisohn despre valoarea literaturii americane, în „Adevărul literar și artistic”, XIII, 1932 (29 iul.), nr. 4331, p. 9.

⁴ Petru Comarnescu, *Polemica americană în jurul humanismului*, în „Vremea”, 1937, nr. 301 (20 aug.), p. 2.

⁵ Un interviu cu marele scriitor american Ludwig Lewisohn, în „Rampa”, 1932, nr. 4331.

⁶ Art. cit. din 1934. Pătrunderea literaturii americane în Europa se face și prin intermediul unor antologii de tipul *Dial „The Little Review”* din Chicago, comentat și prizat la noi în 1922 de către „Rampa”, nr. 1386/1922 și „Adevărul literar și artistic”, nr. 90/1922 (13 aug.), p. 6.

⁷ Cf. E.L. Manu, *Notițe despre noua literatură americană*, în „Rampa”, nr. 1386/1922.

mai sinceră a literaturii americane este aceea care o conduce spre descrierea Middle-Westului¹, înfățișând o societate și o lume prea puțin descrisă până atunci. Acestei tendințe i se subsumează și scrisul lui William Faulkner.

Chiar dacă la început numele său este însoțit de adjectivul descalificant „bizar”, cum este calificat într-o cronică din „Adevărul”², în curând critica noastră vorbește despre el ca despre „un mare scriitor”. E vorba de articolul deschizător de drum în această direcție, intitulat *Un mare scriitor american: William Faulkner*,³ apărut fără semnătură în „Rampa” din 1931, și care face o utilă trecere în revistă a activității scriitorului de până atunci, arătând că a debutat în 1924 cu volumul de poezii *The Marble Faun*, urmat de două romane *Soldier's Pay* și *Mosquitoes*, publicate în 1926 și 1927, despre care se spune că „nu-i aduseseră nici glorie nici profit” și că numai romancierul Sherwood Anderson ar fi scris pozitiv despre ele. Revelația a constituit-o însă apariția în 1929 a romanului *The Sound and the Fury* (*Zgomotul și furia*), despre care „începu să se vorbească ... în toate saloanele”, receptată ca o „carte stranie, obscură, plină de orori”, care a stârnit vii dispute între apărători și contestatari. Îndoielile s-au risipit o dată cu apariția în 1930 a romanului *As I Lay Dying*, care i-a adus consacrarea, încât, spune comentatorul, „Admiratorii serioși ai lui William Faulkner, cei pe care *The Sound and the Fury* i-a interesat mai mult prin calitățile sale decât prin defectele sale, își dădură seama că Statele Unite s-au îmbogățit cu un scriitor puternic, original și de o extraordinară vitalitate. Ultima sa lucrare, apărută recent, *Sanctuary*, nu mai permite nici o îndoială. William Faulkner este astăzi una din figurile cele mai interesante ale literaturii americane”⁴.

În continuare sunt rezumate și comentate aceste două romane din urmă, *The Sound and the Fury* și *As I Lay Dying*, insistându-se pe elementele de noutate epică aduse de scriitor. Cea dintâi este caracterizată drept „povestea atroce a unei familii blestemată” „o operă diformă și monstruoasă, o îngrămădire de material brut de-o mare bogăție, căreia îi lipsea însă prelucrarea unei mâini abile și riguroase”; cea de a doua, ca „o odisee macabră, fără o prea riguroasă cronologie”. Defectele de construcție sunt eliminate sau reduse la minimum în *Sanctuary*, în care arta sa dă impresia „unui mecanism impecabil și precis”, și dacă intriga ar putea fi considerată banală (condamnarea unui om nevinovat în locul adevăratului criminal), cartea depășește nivelul celor anterioare, „căci subiectul nu este decât un pretext pentru desfășurarea unei tehnici care, de astă dată, atinge perfecțiunea, (deoarece) pentru a-l judeca pe Faulkner nu trebuie analizate temele sale, ci modul în care le tratează. Atunci el încetează de-a fi satanicul creator de coșmaruri, pentru a deveni virtuozul, maestrul unei tehnici noi bazate pe puterea exprima realitatea melodramatică.”

Articolul la care am făcut referință este punctul de plecare pentru o nouă recunoaștere a artei scriitorului. Câteva noi articole vin să se adauge aprecierilor din „Rampa”, începând cu reproducerea considerațiilor lui Malraux despre scrisul faulknerian⁵ sau cu articole semnate de Pericle Martinescu în „Reporter”, Ghiță Ionescu în „Adevărul literar și artistic”, D. Faur în „Dimineața”, Gh. Dinu în „Azi”, Petru Comarnescu în „Revista Fundațiilor Regale” și Edgar Papu în „Democrația”. Fiecare dintre ele insistă asupra unei alte trăsături a epicii faulkneriene, asupra mediului de inspirație și a construcției personajelor.

Din această relativă abundență de opinii critice ne vom opri doar asupra câtorva. Vom remarca înainte de toate paralelismele pe care Pericle Martinescu le face între Faulkner și Poe, apoi între Faulkner și Malraux, cei doi din urmă asemănându-se prin atracția spre redarea unor universuri umane atroce, aflate uneori la periferia societății umane, a unei societăți dominate de instincte și de acte brutale, de o evidentă cruzime, și de o energie ieșită din comun, capabilă să dea naștere unor supraoameni: „Ceea ce constituie esența acestei noi literaturi-arată Pericle Martinescu- e o etică. O etică feroce. Societatea nu mai sancționează: eroul își face singur dreptate. Până în momentul când moare (mai propriu spus: e ucis), eroul e el însuși un Dumnezeu, dispune singur de acțiunile și de viața lui pe care și-o riscă orbește sub impulsul unui instinct, sau chiar al unei idei. De aici necesitatea inerentă a exotismului în aceste cărți: numai acolo crima, furtul, violul, linșajul și toate formele primitive ale violenței pot fi dezlănțuite în toată libertatea. Din asta se naște apoi o etică a curajului și necesitatea unei camaraderii inexorabile în lupta contra lumii și contra groazei. Faulkner, ca și Malraux, e un psiholog al

¹ „Rampa”, VIII, 1925, nr. 2240 (13 apr.), p. 4.

² *Un autor bizar*, în „Adevărul”, XL, 1931, nr. 14595 (1 aug), p. 2.

³ *Un mare scriitor american: William Faulkner*, în „Rampa”, XVI, 1931, nr. 4046 (19 iul), p. 1-2.

⁴ Ibidem.

⁵ *Malraux despre Faulkner*, în „Rampa”, XVIII, 1934, nr. 4809 (28 ian), p. 1.

groazei (...) Toată cartea, după cum spune și Malraux în *Prefața* ei, derivă dintr-o stare psihologică asupra căreia planează întreaga artă tragică de care dispune autorul și care n-are nimic comun cu esteticul. Fascinantul. Fascinația. Din punct de vedere artistic, ea ar putea fi nulă-n-are nici o importanță. Importanța unor astfel de cărți constă în analiza nudă a faptului etic desfășurat în toată intensitatea sa. În cartea lui Faulkner nu există un singur „om”, o singură valoare; e însă o lume sălbatică, egoistă, oarbă, care se zbuciumă aici. Și mai e Destinul, capricios și fatal, care plutește deasupra acestor ființe «diferite și asemănătoare», cum plutește «într-o sală de agonie, moartea». Din această condiție mizerabilă a vieții, fiecare trebuie să profite cât mai mult, să recurgă la metodele cele mai eficace, mai personale, pentru a învinge. Căci singură victoria personală, instinctul, contează. E imoral, dar nu e sentimental. În literatura lui Faulkner nu există polițiștii frecvenți la ceilalți scriitori ai genului, după cum nu există nici pasiuni sofocliene. Ea e dominată de o singură notă fascinantă: fatalitatea”.¹

Pentru Petru Comarnescu, excelent cunoscător al mediului intelectual american, întrucât a stat mai mulți ani acolo, scriind o carte de o pătrunzătoare observație precum *Homo americanus*, Faulkner apare ca „un înnoitor al expresiei și tehnicii literare”², un creator de atmosferă și un explorator de teritorii literare nebănuite, cum ar fi Sudul american. O carte exemplară pentru acest tip de investigație socială este *Sanctuary*, în care forța, violența, humorul, lirismul se împletesc pentru a caracteriza și scoate la lumină o lume a violențelor și grozăviilor pasiunii, ca la O'Neill de exemplu, „o halucinantă forță de a descrie lupta omului cu societatea sau cu natura care iese la lumină și în celălalt roman al său *The Wild Palms* (*Palmierii sălbateci*), cu personaje și întâmplări violente, dar în care „elementul fantastic potențează totul” și în care se regăsește gustul său pentru bizar și grozăvie.

O anume cruzime în tratarea subiectelor găsește la el și Edgar Papu, care o subsumează unui constrângător sentiment al iremediabilului, a unei fatalități preexistente: „Romancierul simte înăbușit că erorile nu pot fi evitate, că nimic în lume nu e în stare să le oprească... de aici rezultă caracterul tragic al romanelor ale, trăsătură comună și altor scrieri americane de astăzi”³. Ceea ce ar fi caracteristic pentru arta sa ar fi, după Papu, *montarea subiectivă*, un procedeu pe care el îl descrie în felul următor: „tot ceea ce survine se află trecut prin filtrul unui anumit personaj-este văzut în ochiul său și proiectat de conștiința sa. La prima vedere s-ar părea că acest procedeu nu alcătuiește o inițiativă originală. Într-adevăr, și în multe scrieri din vechime, acțiunea este povestită de câte un personaj, dar aci avem numai un artificiu al autorului, care de fapt el povestește. Dimpotrivă, Faulkner ne transpune și pe noi și pe el în ființa protagonistului cu care ne identificăm într-atât încât ajungem să percepem totul numai prin categoriile sale de orientare. Ca atare a acestui procedeu, puterea sugestiei și a inefabilului vine adesea să acopere motivele creației sale, aducând cu sine tot acel cortegiu parcă de efluvii subtile, de suflări astrale, care anunță prezența unui mare poet. Lectura lui Faulkner are ecouri pline, ca tot ceea ce este bogat și substanțial. Laolaltă cu alte manifestări similare, opera acestui viguros scriitor ne arată înălțimea neașteptată până unde s-a ridicat America actuală pe planul posibilităților de creație spirituală.”⁴

Cuvintele lui Edgar Papu vin să întregască portretul unui scriitor intrat deja în conștiința publicului cititor, a unuia dintre scriitorii „cei mai distinși ai Americii actuale”, după cum afirmă el, un scriitor care a deschis drumuri noi spre universul protestant și protestatar al societății americane aflate în faza ei de reșezare, de rediscutare a conceptelor și legilor fundamentale după acri să se guverneze societatea. După faza domniei legii celui mai tare, societatea americană începe să adopte treptat-treptat o sumă de cerințe și norme generale, la impunerea cărora contribuie și scrisul lui Faulkner. Atenta zugrăvire a personajelor, pătrunderea tot mai adâncă în mecanismul psihismului lor interior, aspirația spre o lume mai bună care să înlăture prejudecățile și să creeze omului noi posibilități de afirmare socială și spirituală, o lume fără constrângeri și fără violențe, în care „lumina de august” să fie atotstăpânitoare. „Tehnica dezordinii” din primele romane e înlocuită cu o tehnică a stăpânirii materialului, oamenii care-i plac lui Faulkner sunt „oameni care au taine”, dar și aspirații clare, favorizând analiza unui bogat filon creator, pe care opera sa îl pune în evidență cu strălucire. De aceea lui Edgar Papu i se pare că „America și-a atins zenitul duhului; ea își trăiește epoca de aur, iar producțiile ei de cultură, unice în tot cursul istoriei sale, le întrec chiar și pe acelea ale bătrânei Europe”⁵.

¹ Pericle Martinescu, *William Faulkner* în „Reporter”, I, 1934, nr. 9 (7 febr.), p. 4.

² Petru Comarnescu, în „Revista Fundațiilor Regale”, V, 1940, nr. 5, (mai), p. 475.

³ Edgar Papu, *William Faulkner*, în „Democrația”, I, 1944, nr. 11 (17 dec.), p. 2.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

Scriitori străini de origine română

◆ MARIN IANCU

Martha Bibescu. „Ultima orhidee”

Aparținând uneia dintre cele mai vechi și ilustre familii românești de tradiție politică, diplomatică și culturală, Martha Bibescu s-a născut în 28 ianuarie, la București, anul 1886 fiind stabilit dintr-o serie de ipoteze ce mai cuprind și anii 1888, 1889, 1890, 1891. Fiică a lui Ion Lahovary, om politic și diplomat în timpul domniei lui Carol I, și a Smarandei-Emma, descendentă din ramura moldoveană a domnitorului Constantin Mavrocordat, tânăra Lahovary și-a petrecut o bună parte a copilăriei la conacul părintesc din Balotești, dar și în Franța, unde tatăl său îndeplinea funcția de ambasador. Ca urmare, de educația Marthei se vor ocupa doi bărbați, tatăl ei și bunicul matern, prințul Alexandru Mavrocordat, care, nepăsător față de soarta propriilor copii, își deschisese inima și inteligența spre nepoatele lui, îndeosebi înspre Martha, pe care o trata de la egal la egal, inoculându-i ideea că face parte dintr-o specie aparte de oameni, hărăziți de Dumnezeu cu semnul autorității. Cu o mamă în cel mai bun caz absentă, aceasta se va atașa natural de tată, dornic de altfel să preia integral creșterea fiicei sale. „El mi-a servit drept mamă”, va remarca adeseori Martha referindu-se la tatăl ei. Chiar și în problemele de strictă intimitate feminină, tânăra va apela tot la ajutorul tatălui: „A trebuit să recurg la consolatorul meu suprem, singurul în stare să pună capăt disperării, tatăl meu... Tatăl mi-a vorbit cum știa el să o facă... «Dumnezeu a hotărât să te naști femeie. Ai devenit acum, scumpa mea Martha. Nu spui oare în fiecare seară în rugăciunea ta: Facă-se voia ta și nu a mea?».” Între Paris, București și Biarritz, una dintre cele mai apreciate stațiuni turistice din sud-vestul Franței, unde urmează pensionul doamnelor Dubuc, tânăra domnișoară Lahovary crește, devenind dintr-un copil destul de interiorizat o adolescentă frumoasă, cu gene lungi, care atrage atenția – și nu doar reginei Carmen-Sylva, soția lui Carol I, dar și numeroșilor pretendenți care încep să roiască în jurul ei, spre disperarea neconsolatei sale mame. Trăiește în lumea bună, înconjurată de foste și viitoare regine, astfel încât viitoarea suverană a României, principesa Maria a României, mai mare ca Martha cu 11 ani, va recunoaște în memoriile ei că „acest copil cu ochii pătrunzători și cu un spirit veșnic treaz nu avea nimic naiv în persoana sa”.

Crescută și formată sub semnul acestui impunător arbore genealogic, viitoarea romancieră, poetă și memorialistă își va împlini educația primită într-o mănăstire din Belgia cu cea specific românească, sub impresiile fabuloase pe care i le vor oferi zilele petrecute la Mogoșoaia, Posada sau Comarnic și peste tot pe unde va călători și va descoperi cu încântare locurile pline de farmec din „Țara Sălciilor”. În 1905 se căsătorește, la o vârstă fragedă, cu George Valentin Bibescu, nepot direct al domnitorului George Bibescu, devenind astfel prințesa Martha Bibescu, titlu sub care va semna viitoarele opere. Celebritatea câștigată prin operele sale literare, precum și legăturile de familie – era vară cu două personalități literare de origine română cunoscute în Franța, Ana-Elisabeta Brâncoveanu, contesă de Noailles, și cu Elena Văcărescu – au înlesnit Marthei Bibescu contactul cu scriitori și oameni politici ai timpului. Frumusețea sa deosebită și conversația strălucitoare, ascuțișul ironiei, dar și finețea umorului, verva scânteietoare și spiritul pătrunzător vrăjeau interlocutorii. Numeroasele călătorii întreprinse în țări din patru continente atestă curiozitatea fără margini a scriitoarei, precum și larga ei deschidere spre tot ce era nou și necunoscut. Sunt de-a dreptul uimitoare relațiile sale cu personalități politice europene și mondiale,

bucurându-se de simpatia președintelui Roosevelt, de cea a lui Ramsay MacDonald și Neville Chamberlain, prim-miniștri ai Angliei, precum și a lui Winston Churchill și Anthony Eden. A fost prietenă cu oameni politici francezi, printre care Aristide Briand și Louis Barthou, La Mogoșoaia primește vizita oamenilor politici greci Venizelos și Politis, în cercul său de cunoștințe numărându-se și personalități din lumea artelor, științei și tehnici, precum Louis Blériot, Marconi, O. Goga, Vasile Pârvan, Nicolae Iorga, Dinu Lipatti, Cella Delavrancea și alții. După călătorii prin mai multe țări ale lumii, printre care și Persia, unde prințul George-Valentin Bibescu primește o însărcinare diplomatică, în 1908, la întoarcerea în Franța, Martha Bibescu își publică prima sa carte, *Les huit Paradis (Cele opt raiuri)*, un volum de note de călătorie, în care arta autoarei de numai 22 de ani constă într-o concizie de mare densitate a expresiei. Distins în 1908 cu marele premiu al Academiei Franceze, acest volum va deschide seria unei opere impresionante, de patruzeci de volume, din care nu vor lipsi romanele de inspirație autobiografică sau istorică, impresii de călătorie, evocări ale unor personalități din trecut sau contemporane, versuri, poeme în proză, eseuri, cugetări, corespondență și biografii istorice apărute în patruzeci și nouă de ediții, la Paris, Londra, New York, Stockholm, Amsterdam, București, Oslo și Frankfurt, semnate, de obicei, Princesse Bibescu, dar și cu pseudonimul Lucile Decaux. Cea de-a doua carte a Marthei Bibescu, *Alexandre Asiatique ou l'histoire du plus grand possible* (1912), oferă aceleași prilejuri de exersare a unei rafinate reflexivități, cu predispoziții interpretative de mare subtilitate. Inspirată în bună măsură din realitățile și obiceiurile românești, *Isvor, le Pays des Saules (Isvor, țara sălciilor)*, 1923) se constituie într-o vibrantă evocare a vieții de la țară, cu toate întâmplările, tradițiile și comorile de folclor proprii unei lumi pe care o cunoaște încă din copilărie și adolescență. Cartea va fi tradusă în Anglia, Statele Unite și Spania, ediția românească fiind prefatăă elogios de Mihail Sadoveanu, „colegul” de lojă al autoarei: „*Isvor* e o lucrare pătrunzătoare în care pământul natal vorbește în șoapte de o delicateță infinită inimii noastre.” Peste ani, Martha Bibescu mărturisea: „*Isvor* mi-a fost inspirată de viața de zi cu zi a satelor, de ritualurile tradiționale păstrate în existența lor milenară de țăranii acestei zone păduroase a muntelui unde venisem să trăiesc, pentru totdeauna, cum credeam atunci, curând după căsătorie. Această carte s-a născut din observații zilnice; nu conține nicio întâmplare care să nu fie adevărată, nici un episod inventat. Tot ceea ce constituie experiență mi s-a întâmplat cu adevărat, m-am legat sufletește foarte mult de acești oameni, de această natură în care ei trăiesc tot atât de straniu izolați în timp precum eram eu izolată în spațiu. Și am iubit această țară și acest popor pe care tocmai îl descoperisem.” Entuziasmat de sugestiile poetice care însuflețesc și acest volum al Marthei Bibescu, un scriitor francez i s-a adresat scriitoarei cu următoarele cuvinte: „Trebuie să-ți spun un cuvânt despre *Isvor*. Este o capodoperă (...). Nu vă mai vorbesc de farmecul stilului care e nesfârșit, dar ar fi o nedreptate de a nu vedea în această carte decât literatură. Ea este scrisă, cum spunea Renan, pentru mai mult decât o Academie.” Cu puțin mai târziu, R.M. Rilke avea să afirme că iubea țara noastră de când citise *Isvor*, fără a-i cunoaște autoarea. De asemenea, Vasile Pârvan, cu care Martha Bibescu stabilise trainice legături de prietenie, îi scria următoarele: „Contemplând viața poporului, dvs. ați făcut operă nu numai de naturalist (...), ci și de poet liric, care se oglindește în apa liniștită a sufletului popular și operă de filosof stoic (...). Ați cântat pe fratele nostru, poporul din țara sălciilor.” În aceeași notă de admirație față de splendorile peisajului românesc sunt scrise și cărțile *Pages de Bukovine et de Transylvanie* (1930) și *Feuilles de calendrier* (1939), prima fiind un poem în proză consacrat celor două regiuni ale țării, „singurele surse ale emoției noi, singurele mine de frumusețe neexplorată din întreaga Europă: bisericile clădite de Ștefan cel Mare”. Dacă în paginile despre Transilvania sunt mai pregnante unele aspecte de natură socială, *Feuilles de calendrier* cuprinde mai multe articole publicate în diferite reviste, note de călătorie din Portugalia și Anglia, dar mai ales cele închinete patriei noastre.” Înzestrată cu o neobișnuită inteligență, scriitoarea se supune unei discipline care presupune din partea sa o încordare intelectuală deosebită. Cu romanul *Le Perroquet vert (Papagalul verde)*, publicat în 1924, la doar un an după *Isvor*, Martha Bibescu s-a impus definitiv în literatura franceză ca una dintre cele mai înzestrate prezențe scriitoricești. Un succes răsunător l-a recunoscut și romanul autobiografic *Catherine* (Paris, 1927), cu ediții de lux și traduceri în America, Germania și Suedia, la fel cum volumul *Au bal avec Marcel Proust (La bal cu Marcel Proust)*, 1928), unic și plin de farmec în toată literatura franceză, ajunsese deja la a șaptea ediție după numai un an de la publicare. Ilustrativă atât prin varietatea aspectelor abordate, interpretări date operei și vieții lui Marcel Proust, elemente autobiografice, însemnări despre mediul parizian, cât și pentru talentul memorialistic și portretistic al autoarei, această carte este considerată cea mai realizată din tot ce a scris Martha Bibescu.

Într-o bună tradiție a moralistilor francezi, cu reflexe ale instrucției filosofice, morale și politice de care a beneficiat scriitoarea, perspectiva conturată aici asupra istoriei este întotdeauna completă, exactă și critică. Evocările istorice, biografiile, memoriile și jurnalul politic, dintre care mai amintim și *La Vie d'une amitié* (*Viața unei prietenii*, Paris, 1951-1957), *Le Confesseur et les poètes* (*Confesorul și poezii*, 1970), *Echanges avec Paul Claudel* (*Corespondența cu Paul Claudel*, Paris, 1972), dimpreună cu ediția românească de mai târziu a *Jurnalului politic*. Ianuarie 1939 – ianuarie 1941, publicat în 1979, cu un studiu introductiv, selecție și traducere de Cristian Popișteanu și Nicolae Minel, completează o operă de dimensiuni considerabile, ce a întrunit aprecieri din partea unor mari nume din istoria literaturii universale. „Admirația mea pentru Prințesa Bibescu, scrie într-un alt context R.M. Rilke, era definitivă de când îl cunoscusem pe al ei *Alexandre Asiatique*”. În 1927, la puțin timp după *Catherine* și *Le destin du Lord Thomson of Cardington* (*Destinul Lordului Thomson of Cardington*), scriitorul Max Jacob i se adresa direct spunându-i că este „un mare scriitor”, după cum, în aceeași perioadă, după *Au bal avec Marcel Proust* (Paris, 1928), François Mauriac îi mărturisea admirativ: „Cine sunteți dumneavoastră? Cea mai admirabilă inteligență de femeie pe care o cunosc. Ați scris cărți mai importante decât acest *Bal*; dar nu este una care să mă miște mai mult.”

Însemnările autobiografice și jurnalele sale sunt adevărate „fotografii” ale epocii și societății în care trăia. Portretele oamenilor de care era înconjurată, descrise cu luciditate, cu un fin spirit de observație, uneori cu o ironie acidă, sunt pentru contemporani adevărate documente istorice ale vremii. Sau, cum spune Alfred Fabre-Luce, „Pentru dânsa nu exista exclusivism politic, fiecare era judecat potrivit meritelor sale, fie că aparține somităților spiritului sau măestrilor modei (...). Ea știa să pună în valoare pe fiecare și să placă fără să se complacă în amabilități”. În aceleași forme entuziaste, despre opera Marthei Bibescu s-au mai pronunțat Anatol France, Paul Valéry, Paul Claudel, Jean Cocteau, Marcel Proust, Max Jacob, Francis Jammes. În volumul care reunește două cărți și doi autori, *Le destin du Lord Thomson of Cardington* (*Destinul Lordului Thomson of Cardington*), aparținând Marthei Bibescu, și *Smaranda*, de generalul de brigadă, lordul Thomson of Cardington, apare și o a treia personalitate, James Ramsey MacDonald, prim-ministru al Angliei la acea dată, care semnează prefața, după cum ne edifică, în acest sens, și ediția românească publicată în 2002 la București, într-o traducere de Vasile Zincenco, cu un cuvânt înainte de Ion Bulei (*Destinul Lordului Thomson of Cardington*, urmat de *Smaranda* de generalul de brigadă lord Thomson of Cardington; prefață de James Ramsey MacDonald, prim-ministru al Angliei, Editura Compania, 220 pag.). Cu pseudonimul Lucil Ducaux, Martha Bibescu va semna *Louison*, *Loulou*, *prince impérial*, *Katia*, *Le démon du tsar Alexandre*, *Le bel amour du dernier roi de France*, *Marie Walewska*. Într-o evocare din volumul *Aristocrați români în lumea lui Proust*. *Anton Bibescu*, *Martha Bibescu*, *Anna de Noailles*, *Elena Bibescu*, apărut în 2016 la Editura Humanitas, Mihai Dim. Sturdza preciza că „după prințul D. Bibescu, al cărui loc la Institut de France, după moartea sa, a fost ocupat de A.D. Xenopol, a urmat exemplul Marthei Bibescu, al cărei succesor la Academia Regală din Belgia a fost Mircea Eliade.” De altfel, la ceremonia de primire, Mircea Eliade, făcând elogiul predecesoarei sale, ținea să precizeze următoarele: „La scurt timp înainte de săvârșirea ei din viață, despre prințesa Martha Bibescu s-a spus că era ultimul martor al penultimei Europe. Într-adevăr, ea îi cunoscuse pe ultimul țar și pe toți suveranii Europei, printre prietenii ei se numărau atât regele Ferdinand, cât și regina Maria a României, contesa Anna de Noailles, Marcel Proust, Paul Claudel sau abatele Mugnier (...). Martha Bibescu a fost mai mult decât «ultimul martor al penultimei Europe». Era mai curând o oglindă a istoriei și nu doar a istoriei contemporane.” Incontestabil, femeia Martha Bibescu avea nu numai talent, dar și caracterul necesar pentru a se impune, lucru menționat de regina Maria în *Povestea vieții mele*: „În caracterul omului stă scris destinul lui. Martha își pusese în gând să se ridice cât mai sus și să izbândească: așa a și făcut (...). Mintea ei ageră descoperă orice îi poate fi de folos din punct de vedere social.” Sau, cum spune tot Regina Maria, „fetița frumoasă ajunsese o femeie cât se poate de atrăgătoare, ba chiar o adevărată frumusețe (...). Martha avea ceva din Circe în puterea ei de a fermeca”. Pe întreaga durată a activității sale literare, întreruptă la 28 noiembrie 1973, când se stinge din viață la Paris, în locuința ei de pe Quai de Bourbon 45, departe de țara de care era atât de mândră și pe care a prezentat-o cu atâta încântare și duioșie, scriitoarea Martha Bibescu s-a distins ca o prezență de mare noblete de spirit a timpului în care a trăit și a creat.

◆ MIRCEA MOȚ

Marioneta lui Dumnezeu

„Accept starea mea de marionetă” (Eugen Ionescu)

În anul 1931, Eugen Ionescu debuta editorial cu volumul de versuri *Elegii pentru ființe mici*¹ (Craiova, Editura Cercul Analelor), volum căruia la momentul apariției critica literară nu i-a acordat o prea mare atenție, socotindu-l o carte pentru copii (la fel a fost taxat și poemul barbian *După melci*), cu o poezie minoră, fapt ce-l va determina probabil pe G. Călinescu să nu amintească deloc placheta în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Nici I. Negoieșcu nu se referă la poeziile lui Eugen Ionescu, deși volumul *Nu* are parte de un comentariu profund și subtil în a sa *Istorie a literaturii române*. Pentru Nicolae Manolescu, versurile lui Eugen Ionescu „sunt inspirate, majoritatea, din Arghezi (acela executat fără milă în *Nu*) pastişând cu oarecare ludică delicatețe afectarea miniaturalului (...) și a artificialului (...) Eugen Ionescu se copilărește arghezian, în rugi sau cântece de dragoste. Rugile aduc a psalmii autorului *Cuvintelor potrivite*.”²

Perspectiva autorului asupra existenței și plasarea cărții în contextul întregii creații ionesciene legitimează o lectură a volumului de debut ce nu poate neglija dimensiunea gravă a poeziei sale, dimpotrivă: „Despre *Elegii pentru ființe mici* s-a spus mereu că circumscriu o poezie minoră; observația e, în mare măsură, eronată. Căci poeziile acestea au exact tonul pe care trebuie să-l aibă cele scrise cu ființe mici pentru ființe mici. De aceea și este o lirică stângace și naivă, precum desenele infantile și care are clară predeterminare intențională”³. Tot ce pare stângăcie și neîndemânare este în fond rezultatul unui gest lucid, perceptibil în ultimă instanță din unghiul creației lui Eugen Ionescu: „linia scripturală a lui Ionescu este voit neîndemânatică și puerilă, evitând orice dexterități tehnice și literare. Aglomerarea treptată de ființe și de obiecte provenite din arsenalul jucăriilor ori din zona teatrului de marionete intensifică senzația de ingenuitate a elegiilor: oamenii-păpuși (...) trenurile-expres de tinichea, trompetele minuscule, biserica de mucava, toate elemente dintr-o țară de carton și vată, toate aflate de-a valma într-o «cutie de păpușă». Privite prin lentila măritoare a fragmentelor de roman, a eseurilor sau a paginilor de jurnal (...) *Elegiile pentru ființe mici* își revelă complet adevărata semnificație”⁴. Din moment ce autorul mărturisește într-un fragment (*Lateral*) că își acceptă o anumită condiție („Accept starea mea de marionetă. Accept ridicolul meu. Accept ridicolul metafizic al stării mele de om”), „drama lui esențială nu este estetică, ci ontologică, iar pariul lui Pascal nu mai are pentru el nicio valabilitate, nemaifiindu-i nicio sursă de mântuire”⁵.

Cred că un fragment din volumul *Nu*, care va fi publicat peste câțiva ani doar, este sugestiv pentru perspectiva poetului asupra lumii: „Doamnelor și Domnilor, sau există Dumnezeu, sau nu există Dumnezeu. Dacă există Dumnezeu, nu are niciun rost să ne ocupăm de literatură. Dacă nu există

¹ Matei Călinescu scria că „e prima și ultima culegere de versuri a scriitorului, care-și lasă curând fragilele unelte poetice în părăsire, pentru a continua să practice poezia sub alte forme, mai ascunse, mai subterane, finalmente mai onirice în teatrul său francez de mai târziu” (Matei Călinescu, *Eugène Ionesco: teme identitare și existențiale*, Iași, Junimea, 2006, p. 74).

² Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2005, p. 875.

³ Ion Vartic, *Eugen Ionescu*, în Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români*, D-L, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998, p. 597).

⁴ *Ibidem*, p. 597.

⁵ *Ibidem*, p. 597.

Dumnezeu, iarăși nu are niciun rost să ne ocupăm cu literatura. Nu are niciun rost, pentru că suntem neimportanți; dacă Dumnezeu există, nu suntem decât marionetele lui; dacă Dumnezeu nu există, nu suntem nici măcar atât: ridicol în primul caz, orgoliul de a face literatură devine și mai ridicol în al doilea caz¹. Dacă lumea este creația lui Dumnezeu și omul este o marionetă a acestuia, creatorul își asumă condiția de păpușar, însuflând universul unor păpuși cărora le impune mișcarea perfectă.

Un celebru eseu al lui Heinrich von Kleist despre teatrul de păpuși este de menționat în mod deosebit. Grația mișcării nu mai este tulburată de conștiință. Avantajul față de „dansatorii” reali este ușor sesizabil: „Avantajul? Mai întâi de toate, unul de ordin negativ, admirabilul meu prieten, și anume, faptul că ea nu s-ar mișca niciodată într-un mod prețios, nefiresc. – Căci acest tip de prețiozitate apare, după cum știți, atunci când sufletul (vis motrix) se găsește în alt punct decât în centrul de greutate al mișcării. Dar pentru că păpușarul nu are alt punct de sprijin în puterea sa prin intermediul firului sau sforilor, decât pe acesta, toate celelalte membre sunt așa cum ar trebui să fie, moarte, simple pendule, urmând efectiv legea gravitației; o calitate excelentă, pe care o cauți în zadar la cea mai mare parte a dansatorilor noștri”. Mai mult: „Doar un zeu s-ar putea compara la acest nivel cu materia; și tocmai acesta ar fi punctul în care cele două capete lumii în formă de cerc se înșfacă”.

Rețin atenția în *Elegii pentru ființe mici* atitudini ale poetului și perspective asupra propriului imaginar, contând indiscutabil în profunzimea textului.

În primul rând, este vorba de universul minor, al unei lumi de „carton și vată”, un univers artificial, în care se anulează diferența dintre „pasăre” și „duh”, populat cu „oameni-păpuși”, în care sufletul este privit ca „o ființă streină”. spre deosebire de universul real, creație a unui demiurg sever, lumea de vată și carton nu este rezultatul rostirii cuvântului in illo tempore, ci al jocului implicând un desen lipsit de mari pretenții („Țara asta a mângălit-o, pe carton, un copil”). Creatorul însuși este ascuns și retras în vis: În țara ceea nu deosebești piatra/de pasăre sau duh:/sunt de vată și carton.//Cine vrea își scoate sufletul,/îl pune alături/și-l privește ca pe o ființă streină:/am zărit duhuri de pomi, de păsări, de oameni.//Oameni-păpuși cântă rugăciune mută:/Dumnezeul lor are barbă albă./Oameni-păpuși și duhuri de vată!/Zâmbete de pastă!/Pomi de cauciuc!/Ochi candizi și ficși!//Culorile sunt palide, nu țipă./Spațiul are doi metri cubi./Focul e o cârpă roșie și îl iei cu mâna.//Țara asta a mângălit-o, pe carton, un copil./Copilul visează: nu-l trezi. (*Țară de carton și vată*).

Universul artificial se redimensionează din perspectiva acestui creator copil și demiurg păpușar care pune propriul suflet în mișcarea marionetelor. Eugen Ionescu insistă asupra morții copilului care devine moartea creatorului însuși, a cărei consecință este singurătatea și enorma suferință a lumii de marionete din universul de carton și vată: „A pornit pe carul alb/copilașul cu păr blond,/cu lumină în priviri/și cu suflet de argint./Îl bocesc fără de grii,/în odaia cu pat mic,/trei păpuși de porțelan,/trei păpuși de porțelan./A pornit pe carul alb/fata cu obraji pali/cu viață-n ochii umezi/și cu moarte-n trup uscat./Veștejesc în urma ei/trandafirii albi și roz,/trandafirii albi și roz. (*Elegie mică*). În universul minor, Eugen Ionescu transcrie în fond și condiția creatorului, a cărui dispariție se răsfrânge asupra creației sale: „Aici a fost odată patul/unui copil care-a fost dus,/într-o cutie de păpușe/în parcul cu pământ și piatră./De-atunci, în colțul lor obscur/soldații stau tăcuți, de plumb,/încremeniți lângă trompetă/cu gândul dus la bătălii/și biruinți imaginare./Un tren expres de tinichea/în gara mică de carton /a ruginit de nostalgie/și-un călător liliputan/în vagonaș a adormit. Și calul blând, de lemn vopsit,/încet, în gândul lui nechează/și plânge-amar bufonul mut,/decoloratul arlechin” (*Elegie pentru ființe mici*). Mai trebuie reținut însă ceva. Dincolo de atitudinea lui față de autorul *Cuvintelor potrivite*, din celebrul volum Nu(), Eugen Ionescu pare că ar fi putut spune „Tudor Arghezi, c-est moi”. Cel puțin în unele zone ale universului său minor: „A murit, de congestie pulmonară,/păpușa, madonă de ceară./Păpușile la căpătâi s-au strâns,/cu ochii ficși, sticlind a plâns./Biserica de mucava pentru pitici/plânge în dangăte slabe și mici./Sicriul de carton e pregătit,/pe drum de hârtie convoiu-a pornit:/cai de lemn și dric de ciocolată,/ popa cu barbă de vată,/un arlechin, cu haine bizare/și sora madonei, mai mare./Unui pierrot rămas în drum/îi cad tărațele din coate./Și-abia se mai aude cum/Clopotul stinse sunete scoate. (*Moartea păpușii*).

¹ Apud Ion Vartic, *Op. cit.* p. 597.

♦ DORIN NĂDRĂU (S.U.A.)

Portrete contemporane de scriitori români în America: Andrei CODRESCU

Viața mea a pus și pune în scenă un joc ciudat: cu cât mă îndrept mai mult spre bariera subțire a morții, cu atât revine mai îndârjit trecutul. Îmbătrânesc în prezent, mă îndrept spre viitor, dar mă trezesc în trecut. (Andrei Codrescu)

Contribuția la evoluția unui etos american autentic, atracția vădită pentru o reală libertate de a gândi, a trăi și a crea, alergia la orice se îndreaptă spre o constrângere culturală, o activitate și o operă de o vastă diversitate în care apelează la umor și își fac prezența în mod constant ludicul și absurdul ca poziții spirituale preferate, o mare autonomie și fantezie în exprimare, sunt câteva incontestabile calități definitorii ale scriitorului american Andrei Codrescu, originar din România, o personalitate literară multiplă.

Varietatea preocupărilor acestui insolit personaj, însemnând activități de succes care coabitează în mod strălucit într-un admirabil aliaj intercultural, justifică o incursiune prin viața și opera sa, prezentul eseu propunând o invitație de a vă lăsa seduși de rândurile care urmează.

Poet, prozator, eseist, Andrei Codrescu s-a născut la 20 decembrie 1946 la Sibiu, ca Andrei Perlmutter, într-o familie evreiască, până la 13 ani părinții nefăcându-i cunoscut că este evreu. Despre copilărie, adolescență și Sibiu, într-un interviu din 2016, Codrescu își amintea cu nostalgie: „Îmi aduc aminte că am avut o copilărie idilică, în care nu se vorbea de lucruri reale. Realitatea noastră de copii era complet alta. Eram protejați de lumea din afara Sibiului. La școală îl vedeam pe Stalin înconjurat de copii și nimeni nu spunea ceva rău despre el. Sibiul era destul de părăsit și de tăcut, dar pentru mine era un oraș foarte liber, mă duceam unde voiam, cutreieram străzile, mă uitam la clădiri, era ceva istoric și fantastic. În liceu am început să citesc și am aflat că există o lume mai mare decât peregrinările mele tăcute și fantastice prin Sibiu. Scriam scenarii tot timpul despre fetele care-mi plăceau și cu care nici nu vorbisem, scriam povești despre fanteziile mele, despre frumoasa mea profesoară de limba rusă, doamna Papadopol, cu fustele sale scurte”.

A părăsit România în anul 1966. Despre originea sa și despre plecare, în același interviu, Codrescu relatează cu nonșalanță: „Eu n-am știut că-s evreu până la 13 ani. Mama era căsătorită cu un inginer român și nu se vorbea în casă despre asta. De altfel, mama nici nu era interesată de iudaism. Când am plecat din România, în 1966, știam că sunt evreu, dar nu știam prea multe despre religia iudaică. Am plecat ca parte a afacerii lui Ceaușescu care consta în vânzarea de cetățeni români, etnici evrei și germani, pentru bani și pentru produse, către Israel și Germania de Vest. 4 000 de dolari s-au plătit pentru mine și pentru mama mea”.

A petrecut șase luni în Italia (la Napoli și Roma), până a obținut viza pentru SUA, șase luni în care a scris furios, cu mare intensitate, în limba română. Câteva din poeziile scrise atunci au fost publicate în revistele românești din exil: „Limite”, scoasă la Paris de Virgil Ierunca, „Revista Fundațiilor Regale”, „Destin” și „Mele”, revista lui Ștefan Baciuc din Honolulu. A trimis câteva poezii și în țară, lui Miron Radu Paraschivescu, care i-a răspuns prompt și a publicat un mic grupaj în revista la care lucra, „Contemporanul”, purtând o corespondență cu acesta vreme de trei-patru ani.

La vârsta de 19 ani, și-a văzut împlinit visul de a ajunge în America (unde mama sa avea un logodnic): „Eu nu aveam nici o intenție din lume să merg în Israel (...), voiam să merg acolo de unde

veneau rock n'roll-ul și muzica lui Bob Dylan, în țara care dădea ritmul timpului și care era, pur și simplu, America". Recurgând la istorie, trebuie menționat că acea perioadă evidenția forța înnoitoare a orașelor industrializate, greutățile suportate de păturile muncitoare sărace din zonele urbane ce au declanșat mișcările sindicale, precum și energia acaparatoare a capitaliștilor omnivori, cu trusturile, cu monopolurile și cu spărgătorii lor de greve. În acei ani, se manifesta cu putere forța aflată chiar în centrul experienței naționale de la întemeierea acestei țări și care susține legenda națională: neconținută schimbare și condițiile uluitoare ce iau naștere grație ei, schimbarea la scară americană și cu viteza americană, cea reținută ca „efemeritate permanentă cu tradiție de durată”.

În acest context a receptat America tânărul Andrei Codrescu. Cu învederată sinceritate se confesează: „Țara nu a fost un șoc pentru mine, prezența lucrurilor de consum și bogăția de mâncăruri și produse colorate nu a fost nimic interesant pentru mine, pentru că pe mine mă interesa poezia, mă interesau contemporanii mei și ce gândeau ei. Nu a fost același lucru pentru emigranții care au venit înainte de mine și nici pentru cei care au venit după mine, eu trăiam într-o republică utopică a unor exilați printre care se numărau oameni ca Eliade și Cioran. Știam că există lumea reală, care avea și goange și șobolani, și în care eram jefuiți în cartierul sărac în care trăiam, dar astea nu erau pentru țara minunilor utopice. În America, am locuit în Detroit, care nu era un oraș prosper, dar era bine de trăit acolo. Am găsit poeți, muzicieni și scriitori la un loc, într-o vreme în care tinerii se recunoșteau și erau generoși unii cu alții. Îmi aduc aminte difuz ce-am mâncat ani de-a rândul, în țară era pâinea cu unt pe care o duceam la școală, iar de Crăciun portocala primită cadou, iar în SUA erau hamburgerii, pastele și un pic de mâncare chinezească, nimic spectaculos, pentru că nu exista cultura mâncării pe atunci”.

În evocările sale, Codrescu ne înfățișează o fascinantă mixtură între un trecut nu foarte îndepărtat și un prezent echivalent cu însăși fiorul expresiv pe care îl aduce în relatare: „Am prins, în 1967, un Detroit aflat în mijlocul răscoalei afro-americanilor care dăduseră foc orașului. Ascultam Feliciano (n.a. – cântărețul american Jose Feliciano), la radio, cu hitul «Come on, baby, let my fire», în timp ce Detroitul era în flăcări și armata era cu tancurile în stradă. După ora 18.00 nu mai puteai să ieși pe stradă, iar dacă te vedeau la fereastră, te împușcau. Eu veneam dintr-o pașnică țară comunistă și m-am trezit într-o țară zbuciumată de mișcări sociale de tot felul. America mi s-a părut fantastică pentru că îmi aducea adrenalina la maximum. Am nimerit în mijlocul unei revoluții. Era o perioadă extraordinară să scrii poezii, să te certai cu contemporanii tăi despre comunism, despre viitorul Americii, despre război”.

Fără îndoială, întâlnirea cu Mircea Eliade merită cu prisosință reamintită: *Întrucât drogurile psihedelice au deschis mințile tinerilor către lumile șamaniste, Mircea Eliade era unul dintre eroii generației mele. Am avut norocul să-l întâlnesc la Chicago. Eliade era un om viu, foarte tânăr, sprințar și generos. Chiar dacă știa de la bun început că sunt evreu, nu a existat nici o urmă de jenă sau de antisemitism în relația noastră. El era foarte curios de ce se întâmpla în România, despre ce se zicea despre idolul său, Nae Ionescu. Am vorbit despre tot felul de subiecte, era foarte interesat de literatură, de poezii. Când își aducea aminte despre ceva, trăgea o fișă dintr-un teanc aflat pe biroul său, plin de hârtii, reviste și cărți care se înclinau periculos, și era exact subiectul despre care vorbeam. Am avut parte de seri plăcute cu el și soția lui. Nu știam atunci despre trecutul său pro-legionar. Am aflat mai târziu, deși citisem toate cărțile maestrului. Nu am întâlnit nici urmă de antisemitism la Eliade.*

În SUA, Andrei Codrescu manifestă o curiozitate insașiabilă. Cele petrecute, nu în ultimul rând de ordinul detaliului picant care întărește senzația veridicității, se actualizează în perspectiva personală a situării lor. Declară că era deosebit de interesat să întâlnească câțiva dintre „eroii mitici” ai tinerilor din acele vremuri, printre care Allen Ginsberg, autorul manifestului curentului „Beat” care a marcat generația de tineri neadaptați ai anilor '60-'70. Pe Ginsberg l-a vizitat la New York în apartamentul în care acesta locuia. Au conversat pentru câteva ore în limba franceză. Codrescu își amintește cu plăcere că Allen era un tip foarte prietenos, că avea o grămadă de cărți și că i-a recomandat ce cărți să citească.

Adaptarea la viața din SUA a fost o etapă pe care Andrei Codrescu a parcurs-o constatând cu multă înțelegere și cu mult realism condițiile noi cu care trebuia să se acomodeze: „Eram deschis și erau deschiși și oamenii din jurul meu. Am fost primit cu brațele deschise de o generație de tineri care se

simțeau în exil față de părinții lor, de societatea care le trimitea frații în Vietnam. Eu eram într-un exil literar, într-o lume în care exilul metaforic era felul lor de viață. Am avut noroc, nici înaintea mea, nici după mine nu a fost ușor. Nu a fost ușor material, dar a fost bine spiritual. M-am înscris la Wayne State University în Detroit, pentru a evita să fiu trimis în Vietnam, pentru că nu am vrut să fiu carne de tun. Am făcut un semestru și apoi m-am mutat la New York, care din anii '60 până la mijlocul anilor '70 era un infern. Chiriile erau ieftine, dar erau homeless pe stradă, erai jefuit cu armă tot timpul, locul era plin de opiomani și de hoți. În cartierul în care locuiam, Lower East Side, trăiau mulți artiști și poeți. Ca să faci artă, trebuie să ai chiria ieftină. Am plătit 60 de dolari pe lună pe un apartament cu o singură cameră. La New York a lucrat la o librărie de pe 8th Street unde și-a întâlnit iubita care avea să-i devină soție. Aceasta urma o școală de arte și în timpul liber făcea modelling pentru a-și completa veniturile. În acei ani, New York-ul îi apărea ca un oraș plin de efervescență și de tinerețe, în ciuda faptului că în apartamente te luptai cu gângăniile, cu zgomotul, iar pe stradă cu gunoiul.

După **Detroit** și **New York**, au urmat alte spații geografice în care a trăit ani buni: **San Francisco**, **Baltimore** și **New Orleans**. S-a retras pentru șapte ani în liniștea unei cabane în munți, la granița dintre statele **Arkansas** și **Missouri**. Asupra acestor locuri voi reveni pe parcursul punerii în lumină a itinerarului biografic al acestui „nomad pluricultural”.

Andrei Codrescu și-a început **activitatea literară** la vârsta de 16 ani, odată cu publicarea câtorva versuri sub numele Andrei Steiu. Primul grupaj a apărut în revista „Steaua” din Cluj, după ce a fost invitat să-și prezinte stihurile la cenaclul universității condus de Ion Pop, care pe atunci era student în primul an la literatură. După „Steaua”, a publicat în „Luceafărul”, revistă unde apăruse la Poșta editorială semnată de M. R. Paraschivescu. Apoi, a apărut în „Gazeta Literară”, introdus de Nichita Stănescu. „L-am întâlnit pe Nichita cu această ocazie și am primit de la el un sfat care mi-a făcut bine: «Dacă pleci din țară, du-te în America. Să scrii pe engleză, e limba cea mai vie»”.

Maeștrii mei au fost Eminescu, Lucian Blaga, Benjamin Fundoianu, Tristan Tzara, Ion Vineanu, Ion Barbu, Tudor Arghezi, Ilarie Voronca, Maiakovski, Yannis Ritsos (...) Poezii române de care eram atașat erau Ioan Alexandru, Ion Pop, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, dar cu rezerve (Andrei Codrescu)

După ce a părăsit țara natală, a continuat în America să scrie în limba română, pentru câțiva ani, iar o dată cu asimilarea limbii din țara de adopție, a început să scrie în engleză. A scris în română până în 1970, când a început să aprofundeze limba engleză, învățând în bună măsură de la oameni, după felul în care vorbeau și după gesturile pe care le făceau. Primul volum de poezii lansat în SUA (1970), „License to Carry a Gun”, a câștigat premiul „Big Table Poetry Award”. „A fost un volum de poezii scris în română cu o mască de engleză, adică erau scrise în engleză, dar erau poezii românești, într-un fel”. Astfel, a câștigat puțină notorietate, dar și suma de 1 000 de dolari pe care i-a folosit pentru a se muta în San Francisco. Trebuie spus că un rol necontestabil asupra începutului carierei literare americane a lui Codrescu l-a avut grupul de prietenii literare reprezentate de poeții de la New York School of Poetry.

Ajuns la San Francisco, avea 500 de dolari și începea o viață nouă, cu un copil gata să se nască. Afirmă cu mulțumire că a găsit acolo o generozitate de necrezut, toți oamenii pe care i-a întâlnit și cunoscut ajutându-l foarte mult, chiar oferindu-i un spațiu unde să locuiască împreună cu soția sa. Aceasta, fiind pictoriță, schimba lucrările pe diferite bunuri de care aveau nevoie, observația lui fiind că „se făcea o economie de schimb în care banii nu aveau trecere. San Francisco era o Mecca hipiotă”. Nu a avut o slujbă permanentă, dar a înființat un club de lectură, organizând săptămânal lecturi în diferite locuri publice, aducând 100 de dolari pe eveniment la bugetul familiei. În plus, primea de la o editură locală 250 de dolari care îl plătea pentru a scrie o carte de memorii. Mai trebuie arătat că la San Francisco, a inițiat o suită de performance-uri împreună cu Lawrence Ferlinghetti, poetul și editorul generației Beat, precum și cu alți autori histrioni.

Asemenea multor alți scriitori, Andrei Codrescu și-a ales singur **numele** cu care își semnează operele. La naștere, a primit numele de Andrei Perlmutter, într-o perioadă în care un nume evreiesc semnat pe o carte de poezii nu dădea bine. În adolescență, a participat în orașul natal, la un cerc literar

care se ținea în fiecare miercuri. Organizatorii cercului i-au sugerat să-și schimbe numele, astfel că și-a ales numele Steiu, „care înseamnă un tip de piatră foarte dur sau pisc”. Mai multe poezii au apărut semnate Andrei Steiu. După un timp, și-a dat seama că la scrierea de mână a numelui Steiu, litera „u” se poate lesne confunda cu „n”, astfel că cu pseudonimul Steiu/Stein nu a ajuns prea departe de numele său real, Perlmutter. După plecarea din țară, a trimis câteva poezii la o revistă literară românească semnate Andrei Codrescu. „Codrescu e un nume foarte românesc și înseamnă fiul pădurilor. Nu mi-am dat seama la început că sunt vinovat de comiterea unui act inconștient de antisemitism, întrucât numele Codrescu este foarte apropiat de Codreanu, numele fondatorului organizației antisemite Garda de Fier din România (...) Mai târziu mi-am dat seama de asta și puteam să-mi schimb numele, întrucât eram în America și oricum nimeni nu-l putea pronunța. Dar, am decis să-l păstrez, deoarece am vrut să fac acest nume mai cunoscut decât cel al lui Codreanu. Era, inconștient, un soi de dorință de răzbunare”.

Andrei Codrescu s-a întors în România în 1989, pentru a transmite **Revoluția** pentru postul de televiziune ABC News. Când a ajuns în București, încă se mai trăgea pe ici, pe colo și s-a simțit ca într-un război civil, sentiment întărit de zvonul potrivit căruia atunci ar fi murit zeci de mii de oameni. Ulterior, a aflat că nu a fost așa. A stat două săptămâni în capitala României, timp în care a relatat în direct despre evenimentele din decembrie. S-a reîntors în SUA, dar a revenit în țară pentru manifestațiile din Piața Universității în 1990 și a luat legătura cu personaje importante ale momentului: Petre Roman, Silviu Brucan. A consemnat: „Au rămas multe lucruri nelămurite despre Revoluție”. Chiar și după aceea s-a întors, un timp, aproape în fiecare an în România, mai ales la Sibiu, unde a avut îndelungi discuții despre Revoluție cu foști colegi, cu prieteni, încercând să se lămurească ce s-a întâmplat. Concluzia: „România mi se pare o fântână de idei și de teorii ale conspirației. Întotdeauna veneam în România optimist și mă întorceam plin de teroare, după ce auzeam despre conspirațiile ce se vehiculau. Problema e că pentru o asemenea viziune trebuie să ai niște dovezi sau probe și e foarte greu să ajungi la ele”. În 1991, a publicat la New York cartea de reportaje „The Hole in the Flag: a Romanian Exile's Story of Return and Revolution”, în care povestește experiența avută la Revoluția din 1989, când a fost corespondentul în România pentru postul național de radio din SUA și pentru ABC News. Volumul a fost declarat de suplimentul literar al ziarului „The New York Times”, „Cartea anului” („Notable Book of the Year”). S-a bucurat de o recenzie foarte bună în celebrul ziar din partea lui Alex Kozinski, judecător la o Curte de Apel și un foarte apreciat scriitor.

După șapte ani petrecuți în California, s-a mutat cu familia la Baltimore, unde a primit un curs part-time de literatură comparată la „Johns Hopkins University”. În plus, scria două cronici săptămânale pentru ziarele din Baltimore. Cineva de la radioul public i-a cerut să citească cu voce tare o cronică și să trimită înregistrarea la radio. S-a conformat, a fost agreeat și așa a început o cronică săptămânală la radioul public. Era diferit de ceea ce făcea înainte, dar a reușit astfel să transpună poezia sa într-o formulă cu care putea face și ceva bani.

O realizare de succes a lui Codrescu a reprezentat-o fondarea revistei de avangardă poetică „Exquisite Corpse: A Journal of Books & Ideas” care a avut o influență culturală esențială în mediul literar american. A scris poezie (a publicat în fiecare an un volum de poezii), povestiri, eseuri și cronici pentru publicații precum: „The Baltimore Sun”, „The New York Times”, „The Chicago Tribune”, „The Los Angeles Times”, „Harpers”, „Playboy Magazine”, „Paris Review”.

La evoluția literară a lui Codrescu, în medii dintre cele mai variate, a contribuit negreșit și cariera universitară de la „Louisiana State University” în Baton Rouge, unde a fost angajat cadru didactic asociat, iar apoi, destul de repede, a ajuns la catedra de literatură comparată ca profesor full-time, scriind și publicând cărți. A predat cursuri de „creative writing”. Universitatea era satisfăcută de notorietatea pe care Codrescu i-o promova, audiența la radio a crescut enorm, lucrurile mergeau bine. A dobândit și o siguranță financiară, astfel că și-a putut crește copiii și să asigure, totodată, familiei un anumit lux. S-a retras în 2009 ca McCurdy Distinguished Professor de literatură comparată. Despre New Orleans, orașul în care a locuit, observațiile sale sunt inedite și interesante: „...New Orleans este centrul contraculturii, e

cel mai periculos oraș din lume, cu cele mai numeroase omoruri violente din SUA. Către acest cazan fierbinte de crimă și artă se îndreaptă în fiecare săptămână cel puțin zece artiști și scriitori din alte zone, încântați de posibilitatea de a re-gândi proaspăt întrebări esențiale: Ce-i un oraș? Ce-i arta?”.

Opera sa, pe cât de complexă, pe atât de incitantă, l-a făcut pe Andrei Codrescu un scriitor cunoscut în SUA.

Poet rebel care a ajuns să predea poezie la mari universități americane, se remarcă cu o creație poetică considerabilă, incluzând numeroase volume de poezii, printre care: „License to Carry a Gun” (1970), „For the Love of a Coat” (1978), „Comrade Past and Mister Present (1991), „Belligerence” (1993) și antologiile „Alien Candor: Selected Poems, 1970-1995” (1996) și „So Recently Rent a World: New and Selected Poems” (2012). Poeziile românești scrise în adolescență reflectă atmosfera de tranziție a anilor ‘60, marcată de trecerea de la cerințele stalinismului muribund la libertatea provizorie care i-a urmat. „Instrumentul negru” este o carte publicată de Editura Scrisul Românesc în 2006, cuprinzând poezii scrise în marea lor majoritate între anii 1965-1968. Versurile din acest volum de tinerețe sunt tulburătoare, emanând totodată un discurs simplu și curat în care se întrepătrund stări, senzații și fapte asumate într-un mod specific autorului. Poeziile scrise în America în limba engleză se disting prin pragmatism și frustețe. A fost bine primită și cartea „The Art of Forgetting”, tradusă și publicată în România la Editura Școala Ardeleană, op în care Codrescu statuează: „Poetry is the art of last words”. O apariție recentă, „Visul diacritic” (Editura Nemira, 2021) este singura antologie a lui Andrei Codrescu care reunește poemele sale scrise în limba română, constituind o istorie a poeziei personale și a lumii care tocmai se sfârșea, de la Woodstock până la finalul erei Trump. Fiind, practic, o reală „revitalizare” literară și identitară, cartea pune cap la cap textele vechi, comentate cu ochiul și mintea poetului de astăzi: „Azi prețuiesc și mai mult poezia. Sunt convins că poezia este valuta viitorului. Limbajul este moneda comună, poezia este bancnota supremă a limbajului”.

Proza lui Codrescu devoalează, înainte de orice, un **romancier** aparte, cărțile sale având teme extravagante. „The Blood Countess” (1995) are ca subiect descrierea halucinantă a faptelor sângeroase ale Elisabetei Bathory în decorul opulent al Ungariei medievale, fiind un autentic roman gotic în care sexualitatea se împletește cu violența. „Mesi@” (1999) este considerat cel mai spectaculos roman al scriitorului, aparținând genului carnavalesc. În carte sunt interpretate toate fantezmele mântuirii în epoca post modernă, evidențiate și cercetate fundamentalismele, ereziile, deraierile, pervertirile religioase de început și sfârșit de mileniu. Teme din aceeași categorie excentrică se regăsesc și în romanele „Casanova in Bohemia” (2002) și „Wakefield” (2004).

Ca **eseist**, a creat un număr mare de cărți de critici, cuvenindu-se a fi pomenite: „In America’s Shoes” (1983), „The Disappearance of the Outside: a Manifesto for Escape” (1990), „The Posthuman Dada Guide – Tzara & Lenin Play Chess” (2009), „Whatever Gets You Through the Night. A Story of Sheherezade and the Arabian Entertainments” (2011), „Bibliodeath. My Archives (With Life in Footnote)” (2012). O carte deosebită, „The Poetry Lesson”, apărută în 2010, este un eseu narativ scris despre și pentru studenții începători, într-un workshop de scriere creativă la Universitatea din Baton Rouge. Măiestria de predare, originală, în mod evident, rezidă în cursul său de poezie, în fapt, un joc conversațional, un pretext pentru profesorul Codrescu să le fluture studenților săi pe sub nas tot felul de nume de poeți (inclusiv români: Bacovia, Regina Maria, Tzara, Ruxandra Cesereanu) și să le stârnească curiozitatea cu detalii biografice, întâmplări picante și povestiri despre viețile poezilor (funeraliile lui William Burroughs, homosexualitatea lui Allen Ginsberg, radicalismul politic al lui Ezra Pound, antreprenoriatul lui Ferlinghetti – „acest Chaplin anarhist de San Francisco”, dependența de alcool și droguri a diversilor etc.), cu amintiri personale, citate și trimiteri la istoria recentă sau călătorii prin întreaga lume.

Se mai impune adăugată observația că literatura lui Andrei Codrescu trădează deseori prezența Transilvaniei, în special a Sibiului și a orașului familiei Geller (familia din partea mamei), Alba Iulia, peste acest teritoriu cu miracolele sale, suprapunându-se experiența noii sale opțiuni asumate, însemnând un

bogat strat de ingrediente culturale americane al emigrantului care chiar a asimilat cultura țării gazdă. Mai trebuie precizat că modelul complet al lui Codrescu nu a fost neapărat un scriitor, ci o simțire interioară profundă, o înțelegere a poeziei, reinventată de scriitor după o rețetă proprie bazată pe principiile și mizele mișcării Dada ce l-a avut cofondator pe Tristan Tzara (1896-1963). Atitudinea „anti-artă” și implicarea radicală în societate a dadaștilor s-au regăsit pentru Codrescu în ultima parte a secolului al XX-lea, traduse în manifestările spiritului dadaist de „purtare de măști” și tulburare de simțuri” („Ghid dada pentru postuman”).

Încă de la începutul consacrării sale în domeniul literar, a obținut numeroase premii, demne de subliniat fiind: Premiul național pentru poezie „Big Table” (1970), Premiul „ACLU Freedom of Speech” (1995), „National Endowment for the Arts Fellowship” (1996), Premiul „Mayor’s Arts” (New Orleans, 1996), „Ovidius Prize for Literature” (2006), „2013 National Book Award Finalist”, „2017 Heritage Award”. I s-au decernat de-a lungul anilor titlul de Doctor Honoris Causa la mai multe universități americane.

Câteva confesiuni ale ale lui Andrei Codrescu, redată ca imbolduri spre o lucidă analiză care să conducă la o evaluare veridică a acestui poet, prozator, eseist, jurnalist, traducător, jurnalist și scenarist, un scriitor prolific și complex, o personalitate contemporană fermecătoare prezentă și cunoscută în cultura americană. Mărturisirile care urmează, culese din interviuri, dezvăluie cu franchețe frământări, opinii, dileme și reflecții, spuse pe un ton neconvențional, asemenea operei sale în care a pictat adesea, cu mult talent, o viață cu scene incitante și personaje peștrițe.

** Nu am nostalgia comunismului, dar am nostalgia timpului pe care îl aveau oamenii atunci. Nu puteai să ai nicio implicare politică și atunci te puteai concentra pe discuții intelectuale interesante, pe cultură, familia era foarte importantă. Îmi aduc aminte de telefonul cu roată, mare și negru, din casa din Sibiu, în care locuiam. Nimeni nu suna doar să vorbească. Atunci, de obicei, când suna telefonul era grav, cineva a murit sau s-a întâmplat ceva groaznic. Astăzi, timpul îți este furat de distracții, de telefonul care sună tot timpul, de iluzia comunicării. Țineam un carnet unde aveam numerele de telefon ale prietenilor. Acum, am contacte pe telefon, am contacte pe net, care se înmulțesc, se contopesc și dintr-o dată am contactele a zeci de mii de oameni pe care nu-i cunosc și pe care trebuie să-i organizez în grupuri: de prieteni, de critici, de dușmani, de oameni cu care nu vorbesc și așa mai departe. Contul de Facebook l-am închis acum șase ani fiindcă risipeam două ore pe zi uitându-mă la copiii sau la viețile altora. În zilele acestea, dacă vrei să fii scriitor, trebuie să știi să spui „nu” chestiunilor înconjurătoare care-ți răpesc timpul, inclusiv problemelor de familie. De acum, o să vedeți scriitori care au divorțat de trei sau patru ori (...) M-am ținut tot timpul de ideea de literatură, n-am scris pentru bani. Pentru bani am ținut conferințe, am avut lecturi publice. Eram pe lista oamenilor plătiți să vorbească despre lucruri despre care nu aveau nicio idee.*

** Când eram tânăr, mi-am găsit timp să cresc copiii, să am grijă de familie, să câștig traiul scriind la ziare, făcând emisiuni și călătorind, dar prea multe s-au aglomerat. Ajungi la un anumit echilibru între familie și scris, dar acesta nu avantajează creația. Cel mai bun lucru ar fi să fii călugăr. Am încercat experiența izolării de civilizație timp de șapte ani, în care am locuit alături de soția mea într-o cabană aflată în munți, la granița dintre statele Arkansas și Missouri. Apoi, însă, am decis să revin la New York. Viața cere timp până când ajungi să nu mai ai deloc. Ca să-l ai, trebuie să lupți pentru el. Câteodată, acesta nu e lucru bun pentru oamenii de lângă tine. Timpul este cea mai importantă resursă pe care o avem.*

** Exilul e leacul poetului pentru tot ce-l doare, dar nu-i leac ca alte leacuri, pentru că în loc să-l lecuiească îi intensifică durerea (sau misterul) până se preface în plăcere, sunet și toleranță. Eu recomand exil tuturor celor care se apucă de poezii sau sunt mușcați de muză fără să știe.*

** Melancolia este inevitabilă, ca toamna în zonele temperate. Singurătatea e ceva mai precisă: sau suntem singuri cu mulțimile interioare sau ne dizolvăm în gloatele comune. Nu prea există loc neutru.*

** Eu chiar iubesc România și oamenii care o locuiesc (...) Românii sunt oameni cu suflet, frumoși, pasionați și mari mînuitori ai limbajului. Țara însăși este o adevărată comoară de peisaje extraordinare, munți misterioși, codri adânci și sate străvechi. Bucătăria este bogată și poți fi vegetarian dacă vrei. Salata de vinete românească poate, ea singură, să țină în viață trupul și sufletul oricui. Și cu toate astea, cu toții și-ar dori să trăiască în Iowa. Să mor dacă înțeleg!*

◆ CONF. UNIV. DR. ION CORBU

Maratonul vieții sau permanenta misiune

Dacă mi s-ar cere să-l definesc pe **Nicholas Dima**, prin prisma cărții pe care tocmai am terminat-o de citit², fără ezitare, aş spune așa: este omul miracol care face parte dintr-o asociație ultrasecretă ce își transmite misiunea și obiectivele, exclusiv, prin viu grai, de la o generație la alta, de două mii de ani. Asociația selectează în rândurile sale doar oameni pentru care locurile și oamenii din teritoriile măreților Burebista și Decebal sunt mai presus decât propria lor viață. Înființată, probabil, de către Deceneu, asociația păstrează, viu, testamentul celor doi mari conducători și duce, din veac în veac, porunca lor sfântă: chiar dacă vremelnic parte din aceste pământuri vor fi ocupate de vrăjmași, lupta pentru eliberarea lor este datoria sacră a oricărui dintre locuitorii acestor ținuturi, oriunde s-ar afla și cu orice preț, inclusiv cu jertfa lor supremă.

Cu această precizare, să trecem la cartea care se citește pe nerăsuflăte. Este suficient să o începi și nu o mai lași din mână până ce nu o termini. Intitulată „**Maratonul vieții**” sugerând astfel, pe de o parte, „**efortul**” și, pe de alta, „**victoria**” volumul putea, la fel de bine, să fie intitulat „**Caleidoscopul vieții**” datorită multiplelor aspecte abordate. Literar vorbind, op-ul se poate înscrie în zona postmodernă a creației, în care multiplanurile, inserțiile textuale, paralelismul textual, anticronologia și trimiterile culturale sunt la ele acasă, în întregul volum. Cartea pornește – aflăm din notațiile acrobice ale autorului, plasate, de regulă, la sfârșitul paragrafelor sau citatelor – de la amintirile care reverberează peste ani în mintea sa având, ca suport – și ce suport! – o serie de caiete-jurnal în care, acesta, autorul, a notat cu un simț al observației ieșit din comun și cu o apetență a minuției care transcend spiritului comun. Uneori ai senzația că ai de-a face cu reale „rapoarte” destinate să ajungă în fața lui...Decebal. Stilul general este unul direct, succint, esențializat fără înflorituri și arabescuri. O simplitate brâncușiană în care leștul stilistic este îndepărtat. Cititorul este captivat de story-ul formării și devenirii unui om și de lupta sa, peste vremi și spații, în căutarea dreptății și adevărului. Simplitatea stilistică se poate observa chiar și în secvența³, excepțională, a descrierii sentimentului în care dragostea apare între un bărbat (autorul) pe care îl separă aproape 40 de ani de viață, de o tânără frumoasă, aflată într-o situație existențială limită. Și ea, tânăra, este sau pare îndrăgostită, oricum convingătoare în sentimentele reciproce. Stilul este unul nesofisticat, cu fraze scurte și fără nimic artificial, livresc. O capodoperă de sentiment al dragostei, o descriere care te lasă fără cuvinte. Nimic nelalocul lui, nimic exagerat erotic sau, doamne ferește, lubric, nimic legat de intimitățile inerente dar care ar putea face relatarea indecentă. În Călinescu⁴, dacă îmi aduc aminte, am mai întâlnit un asemenea hieratism stilistic în descrierea nobilei sentiment uman, dragostea. Cu asumări, cu sentimente, cu întrebări fără răspuns, cu raționalitate, cu regrete cu visuri, cu judecăți, cu autoreproșuri și îndoieli. Toată gama de sentimente și, aproape, toată gama de incompatibilități. O

¹ Nicholas Dima, *Maratonul vieții*, Editura Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2019 ISBN 978-606-9053-01-0, 410 pg.

² Idem

³ Addis Abeba, *Sentimente târzii*, pg. 292-298, vol. de mai sus.

⁴ George Călinescu, *Cartea Nunții*.

introspecție pe care, dacă Riga Crypto și-ar fi făcut-o, nu ar fi avut destinul din poemul barbian¹. Introspecție care, cu toate că a relevat rolul unui amăgitor și, poate al unui „cinic laș al dragostei”, l-a ferit de posibile consecințe dezastruoase ale faptului de a fi cedat, total, sentimentului, cu toată evidenta incompatibilitate intertemporală. „Mă iubea oare? Era conștientă că mă pierde? Hotărâse și ea să mă părăsească, dar nu avea puterea să-mi spună? Până la urmă, nu m-a pierdut ea. Am pierdut-o eu!”².

Mai citez din această poveste-amintire „Meta îmi oferea ceea ce nu îmi oferise nimeni. Trăiam prezentul cu o intensitate înzecită, așa cum nu făcusem niciodată. La cele patru decenii care mă despărțeau de ea, refuzam să cred că putea fi real. Nu mai știu dacă a fost real ori doar am visat cu ochii deschiși. Îmi amintesc doar că mi-am deschis sufletul și i-am spus ce înseamnă iubirea pentru mine. I-am mărturisit că ea reprezintă ceea ce nu avusesem în tinerețe. I-am spus că, indiferent ce se va întâmpla, o voi purta toată viața în amintirile mele. Și am încercat să-i pătrund în suflet, să înțeleg ce simțea ea, să aflu ce planuri de viitor avea, ce vrea să facă în viață, ce aş putea face eu pentru ea. Meta mi-a oferit puține răspunsuri la frământările și întrebările mele. Mi-a mărturisit printre lacrimi că e nefericită, familia insistă să-și găsească un serviciu și îi cere bani. A suspinat adânc și și-a cuibărit capul la pieptul meu, de parcă ar fi vrut să ne contopim.”³

Sensibilitate, înțelegere superioară și rațională a situației în confruntare directă cu sentimentul apărut nu se știe de unde, nu se știe cum sau la voința cui!

Revenind la volumul propriu-zis. Acesta este structurat în 11 capitole și două anexe și poate fi receptat ca o culegere de eseuri pe diferite teme de mare importanță pentru autor și țara sa. Direct sau indirect, fiecare eseu are ca leit motiv România sau raportarea la România care i s-a grefat, indestructibil în suflet și pe care o poartă peste tot. Și pe care ar vrea-o mare, demnă și bogată. Este aproape ireal să scrii un volum de 400 de pagini și, ca fost deținut politic, să nu-ți manifesti ura și setea de răzbunare față de cei care te-au arestat și condamnat. Să nu fii sanguinar, ranchiunos și să nu-i ataci pe cei care ți-au făcut rău. Mai mult, să le oferi, din proprie conștiință și mărinimie o posibilă scuză pentru atrocitățile săvârșite. Ei bine, autorul, pe ansamblu, se mărginește să amintească, să povestească, să spună cu o detașare și o liniște sufletească de parcă alții ar fi îndurat chinurile Aiudului și ale altor „universități” de același tip. Cu fermitate și fără circumstanțe atenuante autorul afirma sentențios, ghilotinant: „Socialismul și comunismul au au fost scopuri în sine doar pentru naivi, oportuniști și idioți utili. Adevăratul scop a fost distrugerea națiunilor”⁴ Iar pentru tot răul făcut vinovatul de fond este...Satana. Așa o fi. Dar mă întreb, de unde atâta înțelegere, împăcare, iertare și lipsă de dorință de răzbunare la acest autor care a suferit atât? Și-mi spun, da, se poate. Iată că se poate. Aceasta ne trebuie nouă românilor. O pace socială pe termen lung. O pace binefăcătoare. Să înceteze seria războaielor. Să înceteze războiul româno-român: fiecare contra fiecare și toți împotriva tuturor. O astfel de stare ne va menține în permanentă sărăcie. Și oamenii săraci nu pot fi oameni liberi. Doar pacea, înțelegerea și iertarea ne pot aduce renașterea națională și bunăstarea. Și, cel puțin în subiacență, o astfel de concluzie se poate trage din acest volum.

Mă despart de autor vreo 14 ani de viață. Cunosc, atât cât am putut percepe, înțelege și interpreta sistemul de tip socialisto-comunist din România, la modul direct, adică, nu povestit, nu din lecturi, cam de la vârsta de 4-5 ani, adică de prin 1955 – 1956 și până la lovitura de stat din decembrie 89. Am lecturat cartea domnului Dima cu o poftă de lectură cam așa cum citeam în studenție. Am citit-o cu evidențiatorul și pixul în mână. Am făcut sublinieri și adnotări. Evident, am avut nevoie și de Google map, deschis pe laptop, care să mă ducă, imediat, în locurile descrise sau amintite de autor. Mai mult, am lecturat firul biografic al autorului în paralel cu devenirea mea, cu elemente cronologice ale biografiei mele. Adică, mă întrebam și îmi aminteam cam ce făceam eu în momentele temporale invocate de autor. Cel puțin în partea formativă m-am regăsit în multe dintre preocupările distinsului Nicholas Dima, în

¹ Ion Barbu, Riga Crypto și lapona Enigel.

² Pg. 293 Op. cit.

³ Pg. 293 Op. cit.

⁴ Pg. 32 Op.cit.

trimiterile cultural-filosofice pe care le face. Parcă eram eu care gândeam cum scrie autorul. Îmi aminteam discuțiile și dezbaterile interminabile pe care le aveam, în acele vremuri, cu unii dintre prietenii mei. Din școala generală, din liceu, facultate. Apoi lecturile, filosofii și multe altele. Orice lector, cât de cât avizat, se regăsește în această carte, în problematicile pe care ea le ridică. Prin urmare, mă simt îndreptățit să-i dau dreptate, pe ansamblu autorului. Adică, da, doctrina comunistă este o doctrină amăgitoare, înșelătoare. Chiar criminală. Pentru că se bazează pe ceva utopic și anume, pe „omul nou”, prognozat de unii și de alții. Om care, chipurile, trebuie schimbat astfel încât să devină un cetățean model. Altruist, muncitor, să muncească după capacități și să fie răsplătit după nevoi. Și toată pletora de clișee cu care am fost amăgiți, manipulați și aduși în starea de disperare din 89. Ei bine, un astfel de om nu există și nu va exista niciodată. Cu tipul de Homo Sapiens actual și cu acumulările sale socioculturale. Religiiile, încearcă să modeleze și ele un tip de „Homo religiosus” care ar aduce moralitate și mântuire. Eșecul și al acestora este evident. Să amintesc de furia vest-europeană împotriva catedralelor? De distrugerea unora dintre acestea? Și de multe altele? Per a contrario, ce ne rămâne? „Lumea liberă” pentru care autorul a optat și pe care a contrapus-o sistemului marxist leninist. Da, sistemul de tip capitalist este unul economisitor de resurse și performant. Dar, oare, cu moralitatea cum stă? Cu protecția socială? Sistemele de tip socialisto – comuniste sunt risipitoare de resurse, produc pe stoc și neperformant. Și, mai devreme ori mai târziu, sunt confiscate de autoinsinuății „lideri” ai sistemului. Adică, oamenii aceia imperfecti despre care am făcut vorbire mai sus. La toate nivelurile. Se creează o piramidă malefică a puterii distructive. Și toată morala sistemului se duce pe apa sâmbetei. Da, are o aparent, mai bună protecție socială. În sensul că împarte „sărăcia mai echitabil!” Dădeam studenților următorul exemplu: aceeași națiune, națiunea germană, în aceeași perioadă de timp, cu sprijin, una de la SUA, alta de la Moscova, în circa 50 de ani au produs, una Mercedes, BMW, VW, Opel etc. Cealaltă parte a națiunii germane a produs, în aceeași perioadă de timp...Trabantul. După părerea mea aceasta spune totul despre performanța celor două sisteme. Dar, oare, astfel de sisteme trebuie evaluate numai prin prisma performanței tehnice și economice? Pe mine și pe mulți din generația mea sistemul socialisto – comunist ne-a amăgit și ne-a mințit. Dar, cu toate relele, ne-a permis să ne realizăm. Și a scos România din evul mediu și a adus-o în modernitate. Când am reușit să înțelegem fondul problemei, ipocrizia, faptele și crimele sistemului, era prea târziu. Deziluzia extremă. Aproape nu mai aveam ce face. Rămăsese soluția „Lumea liberă” Dar, oare, aceasta era cu adevărat liberă? Și era singura soluție? Mulți dintre noi, cei care am trăit aici am suferit o mare deziluzie. Dar speranța pe care am avut-o după 89 ne-a adus o deziluzie și mai mare: tot distrugerea națiunii tot jaful și furtul avuției naționale. Și aici rezonăm iar cu deziluziile autorului care și el constată aceste fărâdelegi. În concluzie, speranța și lupta noastră, fiecare cum a înțeles și a putut, au fost și sunt înșelate. Ce-i de făcut? Rămâne valabilă misiunea asociației „create”, metaforic vorbind, de Deceneu, asociație care are obligația să lupte până când România va deveni o țară, independentă, demnă și bogată. Și, cu toate vicisitudinile, credem că este posibil și, mai ales, știm și cum.

Mă întrebam, în timp ce citeam, din care dintre categoriile invocate de domnul Dima, voi fi făcând parte eu și mulți ca mine? Naivi, oportuniști și idioți utili? Sau din toate trei. Sau vor mai fi și alte categorii?

Întorcându-ne la partea formativă a autorului observăm că „edificiul” Nicholas Dima s-a realizat pe principii patriotice, sănătoase, valabile de când lumea. Și, mai ales, valabile, sau mult mai valabile acum când ne confruntăm cu o adevărată deconstrucție a țării. Cu o sagacitate deosebită autorul notează, preluat din Giurescu: „în vechime, cine stăpânea pământul îl și apăra. Țara sau moșia mare era suma moșiilor mici. Cei care nu se prezentau sub arme erau învinuiți de hiclenie (înaltă trădare) și li se lua moșia și uneori și capul¹.” Și, notează în continuare, ca reflecție a sa, autorul: „Cât de mult te leagă de pământ o casă, o mică moșie²” „Patria e locul unde ai de apărut ceva material și spiritual¹ (august 1963). Sunt multe astfel de notații,

¹ Pg. 24 Op. cit.

² Pg. 24 Op. cit

reflecții și trimiteri. La sfârșitul cărora se menționează data și locul unde au fost făcute. Exemple, „Caiet nr. 16, iunie 1966, Caiet nr. 19, noiembrie 1967” etc.

Mai citez de la acest capitol „Când văd prin câte greutăți am trecut de 2.000 de ani, mă simt mândru. Să ne felicităm că am reușit să avem o țară și un astfel de popor. Trebuie să ne reluăm în stăpânire și țara și istoria²(februarie 1966)” Da, ați citit bine: februarie 1966. Adică în plin regim socialisto-comunist. Și cu dominație de la Moscova. Cu luciditate, tânărul Nicolae Dima, devenit mai târziu „Nicholas” a notat cele de mai sus în 1966. Drama este că aceste notații, acum, în 2021, când scriu această recenzie, la 56 de ani de când au fost scrise, constat că aceste fulgurații intelectual-patriotice sunt mai de actualitate decât atunci, în 1966, când au fost făcute. Ce durere și deziluzie pe acest Prometeu autohton care s-a luptat toată viața să aducă lumina, focul viu al renașterii în țara sa! Mai atenționez viitorii cititori ai volumului și asupra remarcii „în timpul războaielor punice, Hanibal ocupa Italia și declara că nu a venit să subjuge populația ci să o libereze de sub jugul Romei”³ Cu mențiunea sarcastică „(Tot așa susțin și ocupanții de azi)!⁴”.

De multe ori, văzând bogăția de trimiteri la caiete și jurnale și văzând și câteva în facsimil, mi-am pus întrebarea: oare omul acesta când mai avea timp și de altceva? Când mai avea timp să trăiască? Pentru că, orice s-ar spune, astfel de notații, de jurnale presupun determinare, rigoare și...timp. Pe care trebuie să-l rupi de undeva. Dar, iată, cu toată mirarea mea, aceste caiete există! Cum de nu vor fi fost distruse, cel puțin acelea care existau pe timpul „universității”? De la Aiud și din alte părți, evident!

Secțiunea „Filosofie și religie” este o bijuterie a genului. Poartă, sintetic, lectorul, prin problematica și întrebările fundamentale legate de aceasta. Citez din această „crestomație ideatică”: „Un vechi proverb spune că „destinul mai e și cum și-l face omul” În această idee, Machiavelli m-a ajutat să cad la un compromis. Jumătate destin; jumătate efort personal! Suntem probabil predestinați să ne naștem într-o anumită țară, într-o familie și într-un anume neam, ceea ce nu depinde de noi. Destin e deci acea jumătate de viață pe care nu o putem schimba. Rămâne însă a doua jumătate în care ne putem modifica soarta. Prin urmare, și religia și filosofia și istoria ne permit să luptăm⁵ (octombrie 1964)

Din secțiunea Politice, menționez: „Politica e o necesitate, dar trebuie făcută în spirit de sacrificiu pentru societate⁶ (1965)” Aiudul este prezentat fără ură și fără resentimente. Ca și cum nu autorul ar fi fost acolo. Ca și cum nu el ar fi îndurat suferințele de acolo, Probabil, starea de om religios să-i fi conferit această ipostază mai greu de înțeles de către laici.

Foarte multe idei forță care pot îmbogăți, cultural, cititorul se găsesc în secvențele „Sentimentale”, „Suferință și fericire”, „Autocunoaștere”, „Dimensiunile trăirii”, „Planuri și realizări”, „Facultatea”, „La baia de aburi” și „Gânduri de plecare” care încheie primul capitol. Multe aspecte ar trebui citate însă nu putem reproduce aici întreg volumul. Lăsăm plăcerea cititorilor de a le citi și descoperi. Totuși, nu pot să nu amintesc o notiță a autorului care reia o strofă dintr-un poem al lui Radu Gyr⁷: „Înfrânt nu ești atunci când sângeri,/ Nici ochii când în lacrimi ți-s,/ Adevăratele înfrângeri / Sunt renunțările la vis”

Capitolul al II-lea, „Descătușare București – Viena – Paris – New York (Octombrie 1968 – Martie 1969) „descrie cu lux de amănunte (ce bune au fost notațiile din jurnale! Câți dintre noi avem disciplina unui astfel de exercițiu?) pregătirile de plecare din țară. Drumul și peregrinările prin Europa, traiul în lagăr și multe altele. Printre diferite și importante notații observă, ca un fel de motiv muzical care se reia periodic, întrebarea chinuitoare: „Ce putem face totuși pentru țară?” Mai amintesc notația, din scrisori,

¹ Pg. 24 Op. cit

² Pg. 24 Op. cit

³ Pg. 27 Op. cit

⁴ Pg. 27 Op. cit

⁵ Pg. 30 Op. cit

⁶ Pg. 33 Op. cit

⁷ Radu Gyr, Îndemn la lucru, poemul integral, în antologia Poeți după gratii...” pp 89-90 Apud nota redacției, vol. recenzat., Apud Nicholas Dima, pg. 43 Op. cit.

⁸ Pg. 80 Op. cit.

„Insist să ne stabilim interesele naționale și să evităm să ni-i facem dușmani pe cei care nu sunt cu noi¹.” Întâlniri, vizite în mari orașe europene, prieteni, efectuat diverse munci, muzee, cultură. Capitolul abundă de considerații și analize. Menționez din acest capitol „Rușii vor pierde și odată cu ei vor fi măturați și comuniștii².” În fața statuii lui Traian, notează autorul, „gândul mă duce la țara noastră³.” Ce forță și ce motivație launtrică să fi avut acest „transfug” ca în loc să se concentreze asupra demersului său, asupra nevoilor și trebuințelor imediate ale unui om rupt de România și care se hrănea doar cu speranță, să se gândească la țara sa, la interesele ei și la ce trebuie făcut pentru ea.

„America, America: realitate” sau capitolul al III-lea. Visul american sau țara tuturor posibilităților! Notează autorul: „Mi-am atins un mare scop, dar constat că tot nefericit sunt⁴.” Lucru, întâlniri, cunoașterea unor importanți lideri, biserici, preoți etc. La primul serviciu pe teritoriul american, primește 2 dolari pe oră. Cu ceva ore suplimentare ajunge la 400 dolari pe lună. Pentru 1969 se declară mulțumit deși își propune, ca țintă, o mie de dolari pe lună! Un român conștient de valoarea sa și ambițios. Scrie mult, scrie prietenilor din țară. Și culmea, primește răspunsuri. Deși exisa mitul că nu poți scrie afară și nu poți primi scrisori decât dacă scrii absolut neutru și nu critici regimul. Altfel scrisorile nu mai intră și nu mai ies. Scurte și amuzante însemnări despre muncă. Unele circulau și la noi. Un exemplu: „Munca e bună, dar să te ferești de ea⁵.” Dar ce părere aveți de următorul gând pe care și l-a notat cu scrupulozitate: „În ce privește banii, nu poți să ai încredere în nimeni. Orice om care manipulează bani în scop de câștig e un potențial escroc care caută să te înșele. Am fugit de criminali și am dat peste escroci⁶.”, cu precizarea făcută în paranteză (Ce bine mi-ar fi prins dacă mi-aș fi amintit permanent această ultimă observație⁷!) Urmează traversarea Americii, observații și explicații. De exemplu, la New Orleans, pungi pe stradă. Multe pungi. Care să fie explicația? Ca să nu te aresteze poliția că bei pe stradă direct din sticlă, magazinele au găsit soluția: vând sticlele în pungi pentru că, notează autorul, „legea nu prevede arestarea celor care beau din...pungi⁸”.

Găsește Delta fluviului Mississippi dezolantă. Iar gândul îl duce la Delta Dunării care a făcut obiectul lucrării sale de diplomă. Prin urmare, da, în America, visul american îl duce cu gândul la țara sa. La fosta sa țară? Sau la țara din inima sa?

America imposibilului care poate deveni posibil. Vă imaginați ca, în acele vremuri, aici, în România, cuiva care nu găsisese un loc de cazare să-i teacă prin minte să doarmă o noapte la închisoare? Era aberant. Inimaginabil. În America, perfect posibil: „A ieșit George de la poliție cu fața luminată de un mare zâmbet; „Am aranjat! Dormim la închisoare⁹.” Fapt care s-a și întâmplat. Și despre care, notează turistul nostru de ocazie, românul Nicholas Dima: „Toaleta în celulă, apă rece și caldă, televizor, fereastră cu lumină directă. Să tot stai la pușcărie. Dimineața, la prima oră ne-a dat însă afară¹⁰.” Ce stupefacție să fi fost pe chipul autorului văzând așa ceva! El care avusese de-a face cu „binefacerile” Aiudului și nu numai! Am făcut multe sublinieri și notații pe carte. (Cartea îmi aparține. Am primit-o cadou din partea autorului, prin intermediul domnului profesor Drăgulănescu de la Politehnica din București, cu care m-am întâlnit. Probabil, a anticipat că o voi citi cuvânt cu cuvânt și, anticipat, și-a ținut, parțial, promisiunea făcută în finalul volumului.) Desigur, toate adnotările mele ar trebui evidențiate. Dar, atunci, plăcerea și interesul lectorilor unde ar mai fi? Cu toate acestea, nu pot să trec mai departe fără să menționez o concluzie la care nu cred că se gândea că va ajunge, atunci când se afla în avionul care traversa Atlanticul cu destinația

¹ Pg 89 vol. citat.

² Pg 92 Op. cit

³ Pg 101 Op. cit

⁴ Pg. 127 Op. cit

⁵ Pg. 141 Op. cit

⁶ Pg. 142 Op. cit

⁷ Pg. 142 Op. cit

⁸ Pg. 148 Op. cit

⁹ Pg. 154 Op. cit

¹⁰ Pg. 154 Op. cit

„visului american” Redau integral acest gând: „Las Vegas este cea mai mare escrocherie modernă; cel mai mare jaf legal acceptat de stat; cea mai mare șantajare a speranțelor omului”¹ Mai adaug reflecția „Am detestat din tot sufletul comunismul și îl detest și azi. Dar nici capitalismul rapace și sălbatic nu e mai breaz”².

Capitolul al IV-lea destinat New York-ului, studiilor și politicii. Începe să înțeleagă America. Notează cu spiritul său fin de observație parcă, având conștiința de a nota tot, de a nu-i scăpa nimic. Nu de alta dar, poate, Deceneu, Burebista și Decebal au nevoie, în integrum, de astfel de informații. Iată ce scrie scrupulosul autor: „Pentru orice critică pe care o aduci Americii, trebuie să o lauzi de două ori. Și pentru orice laudă, găsești motive să o critici tot de două ori. Astronauții americani tocmai ajunseseră pe lună și mi-am spus mie însumi, zâmbind: Am avut dreptate, America e mai aproape de lună decât de România”³ „Am făcut un scurt remember: în acel timp eram elev de liceu. Eram în vacanță. Nu aveam televizor. Am văzut transmiterea misiunii de aselenizare pe televizorul unei rude, Am fost singurul care am stat treaz toată noaptea. Comentariile lui Bacalu erau de nota 10. Prin urmare, unde eram noi și unde erau ei? Comentariile, de mai sus, ale domnului Dima, au fost făcute cu ocazia „primei sale concedieri” pe pământ american! Motivul? „Compania avea nevoie de oameni care să lucreze ore în plus când era nevoie”⁴. Iar el, tocmai dăduse curs rugăminții unui manager care i-a cerut să lucreze suplimentar și să spele toaletele. Cu toate că a avut ezitări totuși a îndeplinit sarcina primită. Drept pentru care a primit un CEC, plata muncii suplimentare, și a fost...concediat!

O altă „luptă”, mult mai puțin spectaculoasă, a fost și probabil este încă, încercarea lui de a impune „mămăliga” despre care, domnia sa scrie: „Mămăliga ar trebui să devină simbolul nostru național, Ea reprezintă deja, o treime din drapelul țării. Cu mămăliga am scris istorie și am ieșit la liman.”⁵

Printre notațiile serioase, uneori se strecoară și unele care te fac să zâmbești. De exemplu discuția cu micul palmier, primit cadou și care se afla lângă biroul de lucru. Și care, uitat să fie udat, la întoarcerea din vacanță fusese găsit veștejit și supărat. Anul următor, fusese instalat în cada de baie umplută pe jumătate. „La înapoiere, notează cu umor fin domnul Dima, era verde și fericit. Toată vara se bălăcise în apă. Mi-a mărturisit că nu se mai simțise atât de bine din Pleistocen”⁶ Mai menționează autorul că, adesea vorbește cu micul său palmier! Capitolul este bine asortat cu reflecții, călătorii notații și cu doctoratul. Doctorat care a presupus mult studiu, multă muncă și multă determinare și timp alocat. Tema, sugerată de conducătorul de doctorat, a fost: „Migrarea de la sat la oraș în URSS în perioada postbelică”⁷ Teza a fost una desăvârșită iar doctoratul l-a luat cu brio! În capitol sunt prezentate întâlniri cu lideri marcanți ai exilului și unele constatări personale în urma acestor întâlniri.

În 1975 avea 39 de ani. Eu 24. Mă căsătoream. Autorul, în America! Tânăr, optimist și plin de entuziasm a „atacat” Washingtonul. A reușit să lucreze la Vocea Americii. Post pentru care, mulți îl vor fi invidiat. Însă, cu referire la acesta notează, oarecum amar: „ar fi fost mai bine dacă rămâneam profesor”⁸ Probabil, deziluzionat de viesparul, ipocrizia și intrigile de acolo. Scrie volumul „Basarabia and Bucovina”. Un subiect de suflet. La care, adesea, în cadrul lucrării, face referire. Volum criticat la Chișinău și Moscova. Ignorat la București. Tradus, totuși, pentru anumite cercuri interne în care, un fost diplomat⁹ român, refugiat mai apoi în America, susține că le-ar fi spus celor din cercul de discuții: „Uite bă, proștilor, așa se scrie o carte!”¹⁰.

¹ Pg 157 Op. cit.

² Ibidem

³ Pg. 170 Op. cit

⁴ Pg. 169 Op. cit

⁵ Pg. 170 Op. cit.

⁶ Pg. 174-175 Op cit.

⁷ Pg. 193 Op. cit

⁸ Pg. 211 Op. cit.

⁹ Pg. 233 Op cit.

¹⁰ Pg. 233 Op. cit.

Capitolul al VI-lea este dedicat colaborării cu Armata americană unde a predat câțiva ani cursuri ofițerilor de rang înalt. În acest capitol sunt descrise și călătoriile cu care a fost bonusat de către armată în acea perioadă. În capitolul al VII-lea sunt prezentate o serie de evenimente istorice, inclusiv cacealmaua din decembrie 89 din România. Reflecții și constatări pline de miez, întâlniri cu mai toți liderii proeminenți ai României. Și dezamăgiri. Cu toate acestea lupta continuă. Misiunea lui Deceneu nu se poate opri. O scrisoare adresată președintelui Trump și o alta adresată Papei. În problema delicată a Basarabiei și Transilvaniei.

Capitolul al VII-lea este dedicat experienței etiopiene din care v-am prezentat, mai înainte, frumoasa poveste de dragoste dintre autor și o atrăgătoare etiopiancă. Îi despărțeau peste 40 de ani de viață. Ca atare, rațional, sentimentul nu s-a finalizat. Sunt descrise și o serie de călătorii în zone exotice. Pe care spiritul de aventură al geografului și le-a planificat și realizat. Vizitând astfel, câteva triburi și făcând reflecții cu privire la viața primară a unor oameni neîntrați în vârtejul „civilizației”. Menționez călătoria la Jinca și întâlnirea cu triburile Mursi și Hamar. Capitolul al IX-lea este dedicat experienței din Djibouti. Unde a predat un semestru. Și unde, a avut neșansa, tot într-o excursie, să se scufunde într-o zonă mlaștină a unui vulcan stins care conținea o combinație de acid sulfuric și care i-a afectat, grav, picioarele. A fost preluat cu un elicopter, dus la un spital militar din zonă și, cu un avion militar, la Paris. Unde a fost vizitat de multe oficialități. Apoi a fost dus în USA. A constatat ce privilegii poate avea un cetățean american. Mă întreb, toți cetățenii americani se pot bucura de asemenea atenție și tratament? Sau numai cei care își permit o asigurare internațională, probabil, nu ieftină?

Capitolul al X-lea, intitulat „Sfârșit de maraton” debutează cu afirmația care presupune un ușor regret: „Cariera mea africană s-a încheiat”¹ și, continuă: „... dar cariera intelectuală și cea de român a continuat.”² Din 2008 și până acum, adică, preț de 13 ani, a fost „solicitat de Fundația conservatoare americană **Selous** din Washington să scrie articole, editoriale și recenzii. Practic subliniază autorul, sunt plătit să fac ceea ce îmi place: să citesc și să scriu. Până acum (2018 nota mea) am scris peste 50 de articole pentru această revistă electronică.”³

Mai jos, notează: „și pentru că îmi place să predau și să fiu între studenți, sunt profesor vizitator la Universitatea Româno-Americană din București (URA) unde revin în fiecare an.”⁴ „Această notație mi-a trezit amintiri. M-am regăsit în multe dintre ideile distinsului profesor, prezentate în volum. Despre multe personalități, cu care s-a întâlnit, aveam cunoștință. Ba, cu unele m-am întâlnit, personal, și eu”⁵ Dar de profesorul **Smedescu**, părintele URA mă leagă o amintire pe care o evoc acum. Am condus un proiect de cercetare cu 10 parteneri. 4 universități, 4 institute de cercetare și 2 societăți comerciale. Într-una din vizitele de la URA, m-a primit domnul rector **Ion Smedescu** și, mândru de realizarea sa, URA, concept, conținut și eleganta și spațioasa clădire, m-a luat de braț și mi-a prezentat-o. Apoi am intrat în sala rundă a Senatului unde am discutat. Cu această ocazie, mi-a mărturisit. „Domnule profesor, în realizarea acestei universități, numai am plătit. Toți mi-au solicitat bani. Bani și iar bani. Sunteți singurul care, iată, mi-ați adus, în baza contractului de cercetare, bani în universitate. Și pentru aceasta, vă mulțumesc”⁶. O mărturie care m-a emoționat. Și, iată, parcă voind să se confirme spunerea în care se afirmă, „ce mică este lumea” avem o personalitate comună cu care ne-am întâlnit, face to face, fiecare dintre noi: domnul rector **Ion Smedescu**. Îi port o pioasă amintire și un respect deosebit pentru marea sa realizare. Și, reevaluez semnătura mea, alături de cea a domniei sale pe acel contract. Care, iată, peste timp, capătă valoare simbolică.

Din densele notații ale acestui capitol, redau următorul pasaj constatat și totodată un avertizor: „Se întâmplă ceva grav la nivel mondial: America renunță la tradițiile ei creștine, își înstrăinează prietenii; Rusia

¹ Pg. 349, Op. cit.

² Pg. 349, Op. cit.

³ www.sfppr.org

⁴ Pg. 349, Op. cit.

⁵ Doi dintre președinții postdecembriști ai României.

⁶ Citat din memorie NM.

redescoperă ortodoxia, dar rămâne agresivă; China avansează într-un ritm amețitor și devine o mare putere; Orientul Mijlociu, complet destabilizat de Statele Unite și Israel, fierbe. Omenirea se află la o mare cumpănă. Nu cred că putem evita o catastrofă majoră, cu consecințe globale. Ce se întâmplă? Ce rost mai avem? Ce se poate face?¹ „Se observă, în acest scurt pasaj, vâna de politolog a autorului. Un politolog ultracalificat care are percepția și viziunea ansamblului. Adică, la nivel planetar. Este păcat că o astfel de personalitate, nu este consilier, fie și onorific, al unora dintre liderii actuali care conduc România. Dar, nu se știe. Domnul Nicholas Dima are multe treburi pe aici. Și poate – de ce nu? – forțele politice pe care ne străduim, la rândul nostru, să le unim, vor câștiga alegerile. Caz în care, cu siguranță vom apela la solidele sale cunoștințe de politologie, precum și la relațiile sale internaționale. România poate și trebuie să renască. La resursele sale, poate deveni un adevărat Tigris al Europei. Și, metaforica misiune a lui Deceneu poate ajunge la apogeu! Superb și pasajul „Mă văd în fața Marii Judecări²”, din care citez: „-Vorbește omule! Ce ai avut cu comuniștii; cu evreii? – Eu, doamne, n-am avut nimic cu evreii, dar ei au adus comunismul în lume; ei au avut ceva cu noi și cu mine! Eu le admir perseverența, experiența și marile realizări. Multe din acțiunile și realizările lor s-au răsfrânt benefic asupra întregii omeniri. Altele au fost malefice! Îi acuz pe acei evrei care au gândit comunismul și l-au impus și în țara noastră, promovând elemente degradate moral în locul valorilor...”³ Acuma, îl întreb, poate retoric, pe distinsul profesor: ce ne facem, domnule profesor, că, iată, după 31 de ani de „mărețe realizări capitaliste” mulți dintre români regretă perioada anterioară și, mai mult, sondajele arată că, în percepția românilor, cel mai bun președinte ar fi fost Ceaușescu? Nu ar fi aceasta o mare deziluzie pentru lupta domniei voastre de decenii?

Volumul se încheie cu capitolul al XI-lea, intitulat „Diverse idei și mini-eseuri⁴”, Pornind de la o fabulă a lui La Fontaine⁵, oarecum resemnat, autorul afirmă: „Și eu am știut că nu pot învinge, dar m-am luptat cu lupul toată viața” Continuă apoi, cu o disertație în care abordează problemele fundamentale ale contemporaneității: viața, destinul, libertatea, America, engleza, vârsta, ziua a șasea, a învăța, noi românii, istorie, comunismul, Dumnezeu, națiune. Citez din paragraful dedicat nouă, românilor: „Noi românii: avem multe calități, dar luăm totul în derâdere. A trebuit să fugim din țară ca să luăm viața în serios. Pe deasupra, ne înjurăm cu prea multă ușurință înaintașii. Am aplaudat destul străinii. Să mai ținem și cu echipa noastră⁶”.

Din paragraful Opinii și replici, în care face o trecere în revistă a multora dintre cunoscuții, prietenii și colaboratorii domniei sale precum și a spumoaselor replici avute cu aceștia, redau „Colonel R. Anderson: Nick, te-aș propune și promova în orice funcție în America. Nicholas Dima: Am fost propus și am fost respins peste tot! Nici americanii nu sunt de capul lor⁷...”

Din ultimul paragraf al cărții, redau: „E bine să uiți unele lucruri, dar nu uita să ți le amintești⁸”.

Și, cu aceste remarci, sunt aproape de încheierea acestei recenzii. Care, sper eu, vă va trezi interesul pentru lectura acestui volum dens și plin de idei și informații, care de care mai scilipitoare, mai inteligente. Cu toate că, spune undeva autorul, „Ce păcat că nu m-ai cunoscut în tinerețe, Atunci eram mai deștept decât păream. Acum e invers⁹”.

În concluzie, un volum plin de înțelepciune și experiență, volum care nu ar trebui să lipsească din biblioteca niciunui cetățean care vrea să se inițieze sau să se perfecționeze în frumoasa și nobila profesiune de ROMÂN!

¹ Pg. 354 Op. cit

² Pg. 357. Op. cit.

³ Ibidem

⁴ Pg. 359 Op. cit.

⁵ La Fontaine, Capra lui Moș Sabin.

⁶ Pg. 362. Op. cit.

⁷ Pg. 364. Op. cit.

⁸ Pg. 366, Op. cit.

⁹ Pg. 364. Op. Cit.

Notă: Volumul, 410 pagini, a apărut în anul 2019, la Editura Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, în condiții grafice foarte bune. Autor: Nicholas Dima; Redactor de carte Flori Bălănescu. Un cuvânt înainte scris de acad. Radu Ciuceanu. Tipărit la Print-Expert Oradea.

Foto 1. Nicholas Dima, autorul volumului *Maratonul vieții*

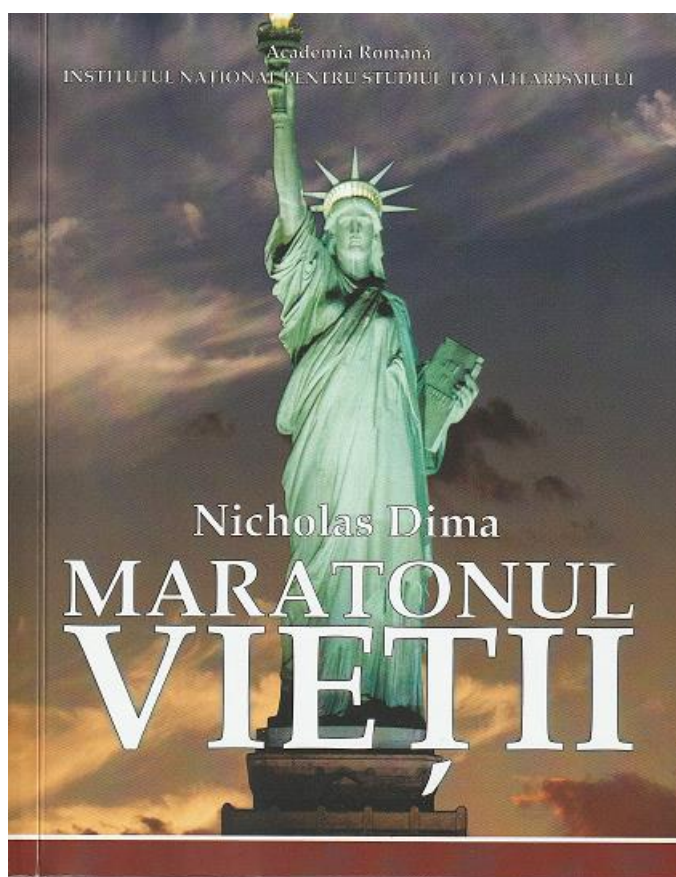

Foto. 2 Coperta 1 a volumului

Cronici, recenzii, opinii

◆ ADRIAN ȚION

Simona-Grazia Dima: rostire despre poezie

Consecvență unui program scriptural amplu, dezvoltat în timp cu perseverență și dăruire creatoare, Simona-Grazia Dima a îmbrățișat cu aceeași căldură și pasiune poezia și eseu, devenind o voce poetică de prim rang în peisajul literar actual și o eseistă remarcabilă în rândul celor mai valoroși comentatori ai fenomenului literar ce se desfășoară sub ochii noștri. În domeniul scrierilor cu specific eseistic sau de comentariu critic valorizator, poeta se apropie prin substanța și subtilitatea frazării, prin rafinamentul observațiilor, de critici cu autoritate în domeniu, cei care au realizat la vremea lor sau realizează și în prezent radiografii critice amănunțite ale operelor contemporanilor, cum ar fi Laurențiu Ulici, Mircea Mihăieș, Constantin Cubleșan, și Mircea Popa, ca să amintesc doar patru dintre ei, semnatari, alături de sinteze de largă respirație, ai criticii de întâmpinare, de majoră eficiență. Volumele de comentarii critice scrise de Simona-Grazia Dima s-au alăturat treptat celor de poezie într-o alternanță semnificativă de pătrundere în magia inițierii și a cunoașterii universurilor paralele prin forța imperială a logosului. Un loc însemnat în această ecuație îl ocupă, firește, critica de întâmpinare, recenzii răspândite prin presa literară, reunite ulterior în cărți. Astfel că s-au adunat multe cărți de comentarii și critică literară, importante prin analiza făcută unor opere literare alese pe criterii de afinitate și compatibilitate relațională, dintre care amintesc: *Labirint fără minotaur* (2008), *Blândețea scorpionului* (2011), *Micelii solare* (2014) și *Copac în cetate* (2017). La acestea se adaugă două apariții din 2021, *Pâinea și vinul vieții* și *Inelul cărților*. În felul acesta, cu numitele extincții eseistice în lumea cărților confrăților, cu exegeze despre scriitori recenți sau intrați deja în lumea umbrelor, profilul literar al Simonei-Grazia Dima primește dimensiunea fastuoasă a complinirii vieții prin trăirea întru și prin literatură. O trăire contrasă de Cornel Ungureanu în formula privilegiată „ecuația (ne)liniștită a vieții-în-literatură”.

Ceea ce se remarcă mai întâi în scrisul Simonei-Grazia Dima, în poezie și în critică deopotrivă, este o combustie interioară menținută mereu la cote înalte de expresivitate ce acaparează limbajul transmițând un tumult al trăirii, o progresivă acumulare de elemente congruente în retorica tensionării, a descoperirilor mirabile, a intimizării și particularizării discursului. Desigur, volumul *Pâinea și vinul vieții* nu poate oferi mai mult, după cum mărturisește autoarea, decât „o felie din extraordinar de variata producție lirică a prezentului”. Dar o „felie” semnificativă, așa zice, care primește importanță prin ținta aleasă și prin calitatea comentariului, chiar dacă, uneori, autorii luați în discuție nu se situează printre vârfurile adulate ale prezentului. Unitatea discursului îi include și pe aceștia pe bună dreptate întrucât universul lor liric este înregistrat în șirul diversităților expresive ca experimente și uzanțe ce stârnesc interesul și curiozitatea, ce colorează diferit „apa mereu proaspătă a râului poeziei”. De remarcat că autoarea cărții conferă o structură mereu poetizantă eșalonărilor critice. Chiar textele incluse în volum sunt „organizate” astfel într-o „viziune înrudită” cu tehnologia poetizării. Să vorbești despre „râul

poeziei” înseamnă că îți asumi cu nonșalanță și dignitate calitatea de poet asaltat de fantasmе spre a încadra în rame lirice discursul critic, ceea ce nu dăunează cu nimic analizei propriu-zise. Dimpotrivă, fluidizează conținuturile ce irump finalmente în unde-frânturi, unde-metafore, diagrame desprinse din „râul poeziei”. Capitolele purtând titluri „curgătoare”, unite prin puncte de suspensie, călătorind pe valuri analitice spre revărsarea în înțelegere și cunoaștere, grupează, tematic și stilistic, nu mai mult de câte șase poeți, afini în concepție și spirit. Se pornește de la „...Poezia, sublimare și inițiere... unde este analizată poezia lui Horia Gârbea, Francisko Kocsis, Andrea Hedeș, Friedrich Michael, Victor Munteanu, Ioan Milea, se trece la...*topire a istoriei în reverie...* și așa mai departe până la...*empatie, revoltă, emoție a reamintirii...* un grupaj final tip *miscellanea* unde sunt prezentați câțiva poeți străini (și nu numai) legați spiritual de România: Andreas Embirikos (grec originar din Brăila), Ático Vilas-Boas da Mota (brazilian îndrăgostit de România), Linda Bastide (pariziancă în legătură cu poeți români), Antigone Kefala (stabilită în Australia), Markó Béla („prestigiosul om politic”) și Ayten Mutlu (din Turcia) astfel că sunt prezenți și poeți din diaspora.

Autoarea cărții se ocupă cu deferență de scriitori ca Arcadie Suceveanu, Pavel Șușară, Radu Ulmeanu, Grigore Chiper, Aura Christi, de poeți din spațiul timișorean, colegi, prieteni, dar și de alți poeți din toată țara. La Horia Gârbea se subliniază veridicitatea unui „poet al faptei” combinată cu inserturi de dimensiuni filosofice. Universul poetului Arcadie Suceveanu (poetul nostru din Republica Moldova) e decriptat ca îmbinare între un postmodernism asumat formal și un romantism cu elemente eclectice, structural. Despre oscilațiile stilistice ale lui Pavel Șușară, eseista notează cu precizie: „Între spontaneitate și calcul, între scris și oralitate, între poezie și metapoezie, textul liric al lui Pavel Șușară se naște printr-un complicat ritual, alai de semne dezinhibate întruchipând fumul unui *foc lăuntric ce te frige satanic*”. Sătmăreanul Radu Ulmeanu este „un șaizecist neoromantic (și neoclasic, într-o bună măsură) nimerit în postmodernitate ca un martor sever al dezagregării, «profet rătăcit», prins într-o «aventură spirituală» (Alex. Ștefănescu), cunoscător al tuturor abordărilor poetice (Barbu Cioculescu)”. Poezia lui Grigore Chiper (alt poet din Republica Moldova) stă sub semnul „pregnanței expresive a vieții”, ea pare a fi scrisă „întotdeauna pe muchie de cuțit, pătrunsă de un simț al aventurii și al primejdiei iminente, conștientă că se află sub amenințare”. Eul tutelar al interiorizării într-un „spațiu hieratic” transmite „o tensiune elevată” în poezia Aurei Christi. Sunt cu toții poeți care fac poezia să vieze, să înflorească în spații culturale semnificative.

Pentru Simona-Grazia Dima poezia este o împărtășanie, un ritual, o ofrandă adusă logoului și creatorului deopotrivă, o izbândă spirituală de înțelegere asupra solitudinii existențiale. Alegerea simbolurilor creștine din titlu vorbesc de la sine. Concepția despre poezie a Simonei-Grazia Dima derivă, indubitabil, din educația ei religioasă, din respectul pentru frumos, pentru cuvântul scris și împărtășit extatic cu cititorul virtual. Trăirea temperamentală prin poezia văzută ca destin înseamnă pentru ea înălțare spre semnificațiile tiparelor gotice, mereu cucernice, armonizate cu azurul și cu arhitectura miraculoasă a norilor volatili. Explicabil de ce poezia, toată poezia în ansamblul ei, cea pe care o scrie și cea despre care scrie, este pentru Simona-Grazia Dima *pâinea și vinul vieții*.

◆ DELIA MUNTEAN

Nicu Ciobanu: poetul „exilat pe-o limbă de pelin”

Figură marcantă a comunității românilor din Provincia Autonomă Voivodina, cu realizări consistente în multiple domenii – poezie, proză, dramaturgie, eseistică, critică literară și de teatru, editare de carte, jurnalism, traductologie, filmografie –, Nicu Ciobanu (născut în 26 august 1960, la Sân-Mihai/Lokve, Serbia) și-a dedicat întreaga energie antrenării intelectualității din acest spațiu geografic întru cunoașterea și promovarea valorilor proprii, militând totodată pentru impunerea unor modele culturale care să permită acomodarea mai înțeleaptă la proiectele și programele transetnice și să dezvolte legături durabile atât cu scriitorii din Țara-Mamă, cât și cu confrății din Macedonia ori din Republica Moldova. „Noi suntem datori față de generațiile anterioare și în fața conștiinței noastre – afirmă Nicu Ciobanu în cadrul unui interviu acordat la 26 septembrie 1999 jurnalistului Costa Roșu – să continuăm și să completăm imaginea despre literatura română din Voivodina [...]. Literatura română din Voivodina trebuie să fie încorporată în literatura română ca întreg”¹.

L-au preocupat, pe lângă surprinderea și înțelegerea meandrelor din evoluția fenomenului literar românesc din Serbia, modalitățile de răscumpărare a unor etape (ratate din considerente extraliterare) și sincronizarea cu nivelul literaturii europene contemporane. Nu în ultimul rând, s-a străduit să lase el însuși urme („Să te naști este totuna cu a nu te naște, / dacă pe matricea cosmică nu rămâne / decât ideea amprente, o dâră sortită pieirii” – *O pată cufundată în uitare*), îndemnându-i și pe ceilalți oameni ai cărții să contribuie la salvagardarea ființei identitare.

Nicu Ciobanu și-a început activitatea pe tărâm literar încă din anii de liceu, când a condus Cenaclul „Tinerile condeie” din Vârșeț. După un debut în ianuarie 1978 în „Tribuna tineretului”, îl găsim tot mai frecvent în paginile revistei „Lumina”, atât cu poeme, cât și cu comentarii asupra cărților publicate la Editura „Libertatea”. Scrie, încă din această perioadă, cronici teatrale. Participarea la diverse concursuri de creație, încununată cu o serie de premii, îl face tot mai cunoscut în peisajul literar al Iugoslaviei de atunci, scriitorul intrând devreme și în atenția criticii de specialitate.

În paralel, se implică în organizarea unor manifestări teatrale de amploare, activează ca secretar al Societății de Limba Română din Voivodina (1976-1990), lucrează la Radio și la Televiziune, realizează filme documentare despre românii din Voivodina, scrie scenarii radiofonice. Este redactor-șef al Editurii „Libertatea” din Panciova (1993-2000), pentru ca la 24 mai 2001 Parlamentul Voivodinei să-l numească în funcția de director al Casei de Presă și Editură „Libertatea” (unde va activa până în 2020). Apar acum primele cărți de istorie a românilor din Banatul sârbesc, istoria literaturii române, dicționare, monografii etc., deosebit de utile în cunoașterea românilor minoritari. Coordonează publicații importante și contribuie la înființarea unor fundații culturale. Ține conferințe, la Novi Sad, despre condiția minoritarului român și pe teme culturale, sub egida Studiilor Academice de Specialitate (2000-2002). A activat și ca politician. A desfășurat o activitate intensă în ceea ce privește stabilirea stemei, a drapelului și a simbolurilor minorității române din Serbia.

¹ „Poezia este o frântură din trăirile poetului”, în Costa Roșu, *Interviuri. 1970-2000*, vol. I, Panciova: Editura Libertatea, 2002, p. 59.

În 1999 realizează primul compact disc interactiv în limba română, sub genericul „Trei mii de pagini pentru mileniul trei”.

În ceea ce privește oferta literară proprie, consemnăm, în domeniul liricii, volumele: *Păsări neînșeuate* [versuri], Panciova: Editura Libertatea, 1981; *Om singur visând* [versuri], Panciova: Editura Libertatea, 1984; *Împrejurări inexplicabile* [versuri], Panciova: Editura Libertatea, 1990; *Depoetizare* [versuri], colecția revistei „Lumina”, Panciova: Editura Libertatea, 2002; *Vânător prin labirinturi* [versuri], Iași: Princeps Edit, 2007; *Obscură, lumina* [antologie], selecție și prefață (Nicu Ciobanu sau zbor deasupra unui labirint înfrunzit) de Florian Copcea, Drobeta Turnu Severin: Editura Lumina, 2010; *Imediate rătăcirii* [antologie], selecție de Ileana Roman, postfață (*Transmodernismul poeziei lui Nicu Ciobanu*) de Florian Copcea, colecția „Pluriversus”, Drobeta Turnu Severin: Editura Prier, 2014; *Dialectica iubirii* [antologie], selecție, îngrijire de ediție, prefață (*Un poet de talie europeană: Nicu Ciobanu*) și postfață (*Un poet de talie europeană II*) de Victor Rusu, traducere în limba franceză de Emanuela Bușoi, traducere în limba engleză de Diana Boțocă, Drobeta Turnu Severin: Editura Damira, 2016; *O sută și una de poezii* [antologie], biobibliografie, selecția reperelor critice și prefață (*Introducere în paradigma poetică a lui Nicu Ciobanu*) de Florian Copcea, București: Editura Academiei Române, 2020.

Nicu Ciobanu a scris, de asemenea, studii monografice, eseuri, cronici literare, incluse ulterior în volumele: *Pe aripile inspirației* [studiu monografic], Panciova: Editura Libertatea, 2008 (în colaborare cu Vasa Barbu și Costa Roșu); *A fost odată „Libertatea”: eseuri & tablete* [eseu], Zrenianin: Editura Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina, 2013; *65 de ani de beletristică: 1947-2012* [studiu monografic], Panciova: Editura Libertatea, 2013 (în colaborare cu Vasa Barbu); *Eleganta risipire – studii și cercetări*, Zrenianin: Editura Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina, 2018; *Șapte decenii de beletristică. Mic dicționar de cărți și autori (1945-2018)*, Panciova: Editura Libertatea, 2019 (în colaborare cu Vasa Barbu).

A îngrijit numeroase ediții de carte, a întocmit și tradus¹ antologii: *Nadomak Vitlejema/Nu departe de Betleem* [proză scurtă românească], antologie și traducere în limba sârbă de Nicu Ciobanu, Panciova: Editura Libertatea, 2010; *Lirica româno-sârbă* [(prima) antologie bilingvă a liricii româno-sârbe/Srpsko-rumunska lirika din Serbia/România], Panciova: Editura Libertatea, 2020 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenović).

Versurile proprii îi sunt traduse în mai multe limbi (sârbă, engleză, franceză, suedeză etc.).

Este membru al Uniunii Scriitorilor din Voivodina și al Uniunii Scriitorilor din România, al Uniunii Ziariștilor din Serbia și al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România.

Trăiește la Novi Sad.

*

Portofoliul liric al lui Nicu Ciobanu se conturează, cronologic, odată cu primul val generaționist al postmodernismului în literatura română. Este o epocă în care normele estetice se relaxează treptat, iar scriitorii, tineri majoritatea, se declară nemulțumiți de postura *moștenitorului* cuminte, conformist, optând pentru primenirea peisajului literar prin revizuirea canonului (până atunci, unic) și prin dinamitarea patternului estetic modernist. Pentru reîntemeierea spiritului în lirică, se propun, de pildă, autoreferențialitatea, lepădarea de metaforismul excesiv, desolemnizarea discursului, respingerea ermetismului, oralitatea, ironia, ludicul, multiplicarea registrelor stilistice etc. Teluricizarea poeziei aduce în spațiul acesteia dimensiuni mai puțin valorificate anterior, traduse aproape epic (și ascunzând cu subtilitate eventualele efluvii afective), într-un limbaj „democratic” cu măsură, ce nu reușește să mascheze de fiecare dată o cultură poetică bine pusă la punct. Avem de-a face, în egală măsură, cu o conștientizare aparte a actului de a scrie, coordonată ce leagă totuși producțiile de acum de scrierile modernismului interbelic și ale neomodernismului șaizecist.

Admitem că Nicu Ciobanu agreează unele prefaceri activate de generația amintită, exploatându-le cu folos în economia poemelor sale – refuzul cosmetizării realului, „decanonizarea/desacralizarea

¹ Autori români traduși în limba sârbă de Nicu Ciobanu: Ion Agârbiceanu, Tudor Arghezi, Mircea Eliade, Fănuș Neagu, Dumitru Radu Popescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Nicolae Velea ș.a.

limbajului liric, renunțarea la imagistica și figurile de stil ale poeziei moderne” (Victor Rusu)¹, autocenzurarea emoțională –, însă el poate fi la fel de bine situat în zodia „modernismului neoexpresionist” (Carmen Dărăbuș)². Virginia Popović este de părere că autorul volumului *Om singur visând* se află „pe de o parte întors spre expresionism, iar pe de altă parte – spre postmodernism și neonaturalism”³, iar Florian Copcea punctează că acesta „aparține, prin formula poetică practică, transmodernismului, curent generat de inconsistența unor *mituri-pattern* apărute, logic și evolutiv, din confruntarea dintre jocurile postmoderne de limbaj și raționalitate”⁴.

*

Apărute în preajma vârstei de douăzeci de ani, poemele incluse în volumul *Păsări neînșeuat* anunță un autor deprins cu exercițiul liric. Îndrumat, la Vârșeț, de profesorul Ion Berlovan, iar mai apoi, în primii ani de colaborare la *Lumina*, susținut de Slavco Almăjan, studentul de acum (premiat deja în cadrul unui concurs național de creație literară) dovedește că posedă instrumentele necesare pentru a lua cu asalt marea poezie.

Volumul, delimitat în două secțiuni: *Spațiu pentru tăcerea apelor* și *Niciodată toamna*, e conceput simetric, universul închipuit de autor fiind plasat între două borne, facerea și extincția, intitulate sugestiv *La început de joc* și *La sfârșit de joc*. Observăm corelații inclusiv între stihurile ce deschid poemele amintite: „Aici în trecut / nu exista nimic”, respectiv „Nu mai există trecut / și nici cuvinte / nu mai există” – aserțiunile fiind dirijate înspre întrebarea retorică ce încheie cartea: „Cine va înțelege enigma / jocului / mă întrebi”. Este o provocare lansată cititorului, cu atât mai mult cu cât tânărul Nicu Ciobanu refuză să meargă pe drumuri bătătorite, optând pentru crearea propriilor peisaje, interioare (atitudine ce implică osteneală și cheltuire de sine: „Se elucidează / pronunțarea nearticulată / a vocalelor // Alături e în toi / polenizarea și / dilatarea pupilei / e tot mai evidentă // Te doare și / îți place / deci existi // Peste tot / vibrează limba / Degetele / se pierd / în ritualuri virgine / Respirația / se curmă / Rumoare // Doar vocalele / sunt limbajul / acestui joc” – *Limbajul polenizării*), dar nici nu se dă în vânt după teribilismele din oferta poetică a vremii, preferând să reactualizeze atitudini lirice din deceniile anterioare. Exersându-și propria sensibilitate intelectuală, autorul țese un dialog între măștile sale – un alter ego, creația ori, poate, un lector virtual, identificabil în persoana a doua singular: „În fața oglinzii / te simți mai tânăr / Te atingi / îți dovedești ființarea” (*Oglindă și farmec*).

Dacă repertoriul nu este unul inedit, poetul abordând teme consacrate ale literaturii: nașterea, copilăria, natura, iubirea, nunta, creația, timpul, moartea ș.a., novatoare sunt imaginarul artistic, perspectiva auctorială, precum și pendulările subtile între concret și abstract. Astfel, în piesa cu titlul *Dorință de evadare*, tranzitivitatea inițială se diluează prin intervenția unor factori imprevizibili, determinând toamna, ca obiect liric, să se elibereze de corsetul textual și să capete trup de sine stătător; ea pătrunde în odaia scribului, unde îi oferă... lecții de poetică („A venit îmbrăcată în roșu / și a zis / EU SUNT TOAMNA / Ce-mi pasă / o toamnă ca și celelalte / Ea vine aproape de mine / cu buzele-i cleioase / îmi acoperă un ochi / Liniștea ei îmi cade în părul difuz // Cineva a evadat din poezie” – *Dorință de evadare*).

Originale se dovedesc și maniera în care sunt tratate ritualul nupțial, ca versiune a celui creator („Nunta / ce nobilă faptă / Butoaie desfundate / miros de tămâie / prea frumos obicei // Mușcând din

¹ Victor Rusu, „Un poet de talie europeană: Nicu Ciobanu”, prefață la volumul *Dialectica iubirii*, Drobeta Turnu Severin: Editura Damira, 2012, p. 7.

² Carmen Dărăbuș, „Funcția spațială a ochiului în poezia lui Nicu Ciobanu”, în volumul *Literatura de limbă română din Serbia și antropologia culturală* [suport de curs seminarizat, în colaborare cu Virginia Popović], Cluj-Napoca: Editura Risoprint; Novi Sad: Editura Fondul Europa, 2012, p. 189.

³ Virginia Popović, „Imagini sumbre autumnale în poezia lui Nicu Ciobanu”, în volumul *Opinii și reflecții. Lirica românească din Voivodina*, Pancevo: Editura „Libertatea”, 2013, p. 98-99.

⁴ „Introducere în paradigma poetică a lui Nicu Ciobanu”, prefață la volumul *O sută și una de poezii*, antologie, prefață, biobibliografie și selecția reperelor critice de Florian Copcea, București: Editura Academiei, 2020, p. 8.

salcie / femeia își strânge buzele / cade în genunchi / plânge și geme / cu zâmbet în arc de buze // Dimineața / pe umeri poartă semnul / copitelor de cai / și vestigii de greier / în urechi // Nunta / ce faptă nobilă” – *Ceremonie*), hârjoana dragostei („Aseară cineva ți-a cules merele / încă verzi / De atunci în trupurile noastre / ninge neîncetat / Sau poate mi se pare / și-n tine văd / mereu zâmbind / o urmă de păcat” – *În loc de chemare II*), precum și unele reprezentări fals demistificatoare ale amorului rustic („Se zice că doar țărani / cândva au reușit să rămână neprihăniți / până la adânci bătrânețe // Ei în loc de sărut / scui-pau în palme / și cu saliva lipicioasă / loveau șezuturile femeilor // Dimineața îngenuncheau / în fața cailor cu aureole / și funii de grâu în coamă” – *Omagiu țăranilor*).

Alte poeme surprind destrămarea, spaima de finitudine (*Târziu de toamnă, Oglindă și farmec*), lehamitea de sfârșit de mileniu și oboseala de a fi („Dacă doriți să priviți / lucrurile mai din aproape / faceți o deschizătură în perete / Veți vedea cum oamenii / rămân aceiași / dintotdeauna mici și simpli / indiferenți la schimbarea anotimpurilor / și la sudălmile măturătorilor de stradă // Veți vedea cum unii / părăsesc așternuturile / prost dispuși / abia la ora prânzului / Alții își rotesc ochii / după păsările migratoare / Și totuși nu se întâmplă nimic / totul este fără miros și culoare” – *Indolență*), condiția creatorului (*Poezia*).

Începe să capete un timbru particular și să propună valențe, încă din acest prim volum, simbolul *ochiului*, însoțitorul cel mai fidel al destinului poetic al lui Nicu Ciobanu. I se atribuie o *misie* cu totul aparte, coordonată ce ne ispitește la unele conexiuni cu lirica lui Marcel Mureșeanu. Ne vine în minte poemul 44, inclus în volumul *Oracol* (2010), în pânza căruia pare țesut, de către instanța lirică ursitoare, tot ceea ce îi este menit organului vederii să creeze: „Ochiul meu își va asuma lumea și / va încerca s-o înțeleagă / înainte ca ea să-și acopere goliciunea. / Ochiul meu o va seduce și / se va bucura de formele ei. / Obosit, ochiul meu se va închide. / Pleoapa mea va deveni lunecoasă și strălucitoare, / lumina va veni de sub ea. / Ora deschiderii ochiului nimeni n-o va ști”.

Laitmotivul ochiului este întrebuințat acum ca instrument al accederii înăuntru (*Poezia*), ca filtru exigent al dimensiunilor realului, care trebuie să mai lucreze însă asupra lui însuși pentru a le conferi un nivel superior de spiritualizare, pentru a capta *adevărată* lumină (*În așteptarea albatroșilor*), sau ca martor „greu de adevăr” al singurătății și al stărilor de melancolie ale poetului („În ochiul umed de atâta toamnă / un fir de iarbă îmi inunda copilăria // Vorbim cu ajutorul degetelor / telefonăm sara în ore târzii / culorile din noi ne înșală / Roșu devine toamnă / roșu devine iarnă // Mi-e frig îmi spune iarba / din ochiu-mi greu de adevăr // La frig ierburile / se închid în singurătate / îmi spui” – *În loc de chemare*).

Volumele următoare păstrează temele și motivele de „început de joc”, stimulându-le conotativ. Li se adaugă, ca elemente de noutate, condiția minoritarului, exilul interior, relația cu divinul, cunoașterea, precum și câteva simboluri itinerante (puiul de cuc, călătoria, labirintul, căprioara, oul, lumina și întunericul, cercul/vârtejul, zăpada, tăcerea, cuvântul ș.a.), care, pe de o parte, asigură coerența lumii imaginate de autor – prin convertirea lor în nuclee semantice, în jurul cărora orbitează întreaga creație –, iar pe de altă parte, conferă universului poetic al lui Nicu Ciobanu o puternică individualitate.

Între teritoriile asupra cărora se îndreaptă atenția scriitorului, descoperirea poeziei apare ca eveniment capital („întâmplarea cea mare”), care i-a reconfigurat povestea personală, supunându-l altor legi („știam că ochiul ei ne pândește, / că ochiul ei îmi măsoară privirea / și ne era frică. Eram cuprinși / de o sălbatică teamă și de-atunci / timpul / s-a făcut mai lung, / s-a făcut mai scurt, / înghețând de spaimă” – *Întâmplarea cea mare*, V) și pretinzându-i devoțiunea întregii ființe. Întâlnirea cu poezia aruncă în fundal faptele de viață derizorii, perisabile și-l învață să prețuiască altfel momentele de acalmie pierdute între acestea: ele echivalează cu înseși spațiile dintre note, dintre cuvinte, dintre experiențe (*Coborârea în cercul cu lumină*), cu teritoriul acela inefabil, desprins de teluric, de concret, care naște muzica, tăcerea (*Lección de poezie*), meditația („Avem nevoie de repaus și de vis / ca să găsim un singur fulg de nea, / mai alb decât îngerul iubirii, / mai blând decât uitarea. // Ninsorile sunt setea noastră de miracol, / realitatea magică care ne renaște, / de fiecare dată mai altfel. / Plonjăm dintr-un spațiu real / în unul imaginar, / trăim clipa, / vibrând” – *Firescul brodat de imaginație*).

Asemenea nașterii lumii din haos, și poezia se ivește din întuneric, ca rezultat la tensiunilor, al energiilor interioare și al puterii ochiului de a se mistui pe sine în cuvânt („Va fi târziu și noaptea nu va mai fi / noapte și ochiul nu va mai fi. / Un alt puls / ne leagă în inima / și-o altă inimă ne mișcă trupul. / Grăbește-te, întâmplare, grăbește-te, zeu. [...] E târziu / o toamnă candidă / îți oferă locul de unde începe despărțirea / ochiului de trup / și spaima așezată în prag / de unde începe întâmplarea cea mare” – *Idem*, VIII). Aducerea ei la lumină cere nu doar travaliu îndelung, cât și revoltă față de sine și față de ceea ce este dat (cu referire implicit la rețetarul poetic de până atunci), curajul de a propune un alt mod de a fi, respectiv de a produce lirism („Limba s-a făcut mare / și mirarea / a crescut în ea. / Mai întâi noaptea asta venită / ca o plângere, / nu este decât începutul unui limbaj, / din bănuiala noastră – / dezlegarea aripei / de satanicul zbor” – *Ibidem*; sau: „Să scrii un poem mai diferit despre / căprioara din lanul de grâu” – *Să scrii un poem mai diferit...*).

Autorul extrage din memoria literaturii române de dată recentă momente nefaste, când poezia purta povara unor comandamente extraestetice („Interminabile-s posibilitățile / de a sacrifica această vietate / pe o singură pagină de hârtie / de parc-ar fi un / act penal, / și nu o trădare, / o preafrumoasă primăvară, / o rătăcire. / O trădare, totuși” – *Împrejurări inexplicabile*), scrupulos realiste („Rănită se zvârcolea / în ușoara mlădiere / a spicelor de grâu – / de fapt, / vântul care nici nu mai știu / din ce parte sufla / legăna spicele de grâu / în stânga în dreapta. / În stânga în dreapta. / Inutil” – *Idem*). Apelând deopotrivă la unele inserții de factură naturalistă, Nicu Ciobanu creează conexiuni între soarta acesteia și condiția vitregă a puiului de cuc, respectiv a minoritarului („Trupu-i sfârțecat – / înjumătățit, de parc-ar fi un pui de cuc, / o rață sălbatică devorată de viermi – / se lasă învelit de spicele de grâu. // Te cuprinde o sete / în fața acestui peisaj / din care picură sângele zvântat, / galbenul delirând în seceta infinită” – *În fața unui peisaj*). În vizorul poetului se află, în egală măsură, lirica romantică (*Inevitabila risipire*), în răspăr cu noua ambianță literară și cu privirea subiectivă asupra semnificațiilor artei („Priveam acea imensitate / și-mi doream nu o câmpie / presărată cu stele, / cum poate am citit undeva, ci o câmpie / și-n mijloc un fluier / închis într-o clepsidră, / și iarăși o câmpie și-n mijlocul ei / un lan de grâu” – *Amintire îndepărtată*), precum și metaforizarea excesivă (*O reală și imediată rătăcire*), în detrimentul autenticității.

Sunt semne că voiajul prin sine și prin creație nu este cu nimic mai facil decât călătoria prin existență (*Odinioară crezusem*). E un alt „blestemat și putred” labirint, ispită și emoție la început, smintire și insomnie pe parcurs („Călătoria noastră / trebuia să fie o artă, / o revelație târzie. / Dimineața să ne trezim / într-o grădină, mișcați / de-o exuberantă îmbrățișare, / asediați de acele inocente îndoieli / ce încă mai pulsează / și-ți cutremură trupul / și ne-mprăstie pe atâtea drumuri” – *Nici nu ne puteam imagina o altă călătorie*). Este, deopotrivă, boarea demiurgică ce pune apele în mișcare, complicitatea acestui suflu cu visarea și cu nebunia („Un om visând se joacă cu vântul, / cu ochiul pietrei căzute dintr-un vișin / adormit. / Un om visând vorbește cu apele, / învață să călărească taurii, / se joacă cu cuțitul măcelarului – / se șterge la gură cu rufe nevestei / de împărat sau consul / sau cu ale paznicului grădinii zoologice. / Un singur om visând. Un om visând! / Ce tristă nebunie” – *Crezând că e cu neputință altfel*).

*

Majoritatea dimensiunilor universului liric al lui Nicu Ciobanu reprezintă, de fapt, obsesii ale existenței poetului, trăite la modul dramatic, pe care acesta le transpune în vers fără a le diminua din gravitate, conștient de rostul gestului său pentru comunitatea în care trăiește („faptele și cuvintele scrise au ecou în timp, dirijându-ne mersul”¹), de prelungirile în viitor ale acestuia („Poezia mobilizează. / Simplu, fără de povara bagajului lexical – / delicat, aidoma aerului rarefiat – / poetul își împletește rostirea. // Intense, profunde – precum cuvintele / rostite în hăul enigmatic – sunt trăirile / pe care le naște poetul, / le oferă lumina născătoare de lumină / să ajungă dincolo de prăpastia iscată / între cuvinte și necuvinte, între a fi și a nu fi” – *Lumina născătoare de lumină*). Sunt reflecții atât ale cărturarului venit

¹ „Nu suntem datori cu nimic” [interviu cu Nicu Ciobanu, realizat de Ioan Baba], în *Piramida*, 19, toamnă-primăvară 2020, p. 53; publicat inițial în *Lumina*, LXVII, 3-4/2015.

„înspre limba română dinspre granițele ei”¹, cât și ale minoritarului care luptă cu verticalitate pentru recunoaștere într-o lume hotărâtă de alții („Să renunțăm la visele în care nu ne regăsim, / care nu ne aparțin – / visele altora / ne vor crea insomnii pentru întreaga viață” – *Ziua care lipsește*) și pentru câștigarea dreptului la memorie. Este, în același timp, o formă de implicare – scriitorul, jurnalistul și omul politic zbatându-se, asemenea militanților pașoptiști, să lase urme în tot ceea ce ar putea influența devenirea sănătoasă, moral și cultural, a românilor din Voivodina: „Gândurile noastre, cuvintele rostite / zămislesc realitatea. / Ne naștem și suntem ceea ce rostim” (*Vibrații paralele*); sau: „Răsfoim paginile depozitate ale ziarului «Libertatea». / Iată părtașul fidel al realității românului bănățean / care a respirat deopotrivă cu cititorii săi. / A evoluat alături de capriciile, / reușitele și eșecurile minoritarului român – / a cărui demnitate, și atunci ca și astăzi, / a fost mereu știrbită, mereu înțepată” (*Fascinația deșărădăcinării*).

Dintr-o atare perspectivă, se poate afirma că preocupările poetului completează, în alt registru, atât activitatea nemijlocită de propagare a faptelor de cultură născute în arealul la care ne referim și de susținere a libertății de exprimare și de creație (prin modalitățile deja menționate în prima parte a întreprinderii noastre), cât și ideile expuse în eseuri, studii și cercetări. Între acestea din urmă, un loc distinct îl ocupă volumul *Eleganta risipire* (2018), în care Nicu Ciobanu avansează, în cunoștință de cauză, opinii de bun-simț cu privire la destinul etnicilor români din Banatul sârbesc. Considerăm relevant, printre altele, studiul intitulat *Minoritarul, continua căutare de sine*, în care aduce în prim-plan decepția resimțită aproape de orice etnic minoritar din cauza ambivalenței statutului său: „Este o frustrare această permanentă goană de autoconfirmare și dovedire a loialității față de statul în care trăiește, loialitate mereu păstrată în stare de alertă. În esență, totul devine o risipă de energie, de timp, de sine și care, în final, se rezumă la o autocenzurare” (p. 18).

Pe de altă parte, este de părere că promovarea orgolios-accentuată a specificului național și autoizolarea, fără a se urmări în același timp construirea de punți între culturi, pot dăuna integrării, inclusiv celei europene, eseistul insistând asupra faptului că „afirmarea și confirmarea ființei [...] etnice” se pot realiza doar prin implicare conștientă în cadrul mai larg al unor strategii comune. Este o atitudine pe care o regăsim formulată și în cadrul unui interviu acordat în 2015 lui Ioan Baba, pe atunci redactor-șef al revistei „Lumina”, unde vorbește despre „redefinirea modalităților de comunicare cu lumea”².

Totodată, autorul respinge fixația asupra trecutului [atitudine relevabilă și în poemele *Moșială pe harta minoritară* („Respirăm cu nostalgia anilor apuși, / fără imaginație, cu concepte dirijate de alții, / cu programe impuse și aduse de alții, cu discursuri scrise de alții”) și *Vremurile reînnoirii* („Atunci când un drum ia sfârșit, / te eliberezi de povara unor trăiri, / îți continui trecerea spre desăvârșire. / E bine să evoluezi fără resentimente, / să întâmpini reînnoirea – / clipă deschizătoare de căi ale cunoașterii / și luminii”)], cu precădere asupra dimensiunilor negative ale acestuia („Memoria minoritarului cunoaște multe fapte de violență, discriminare, subapreciere, umilință și ignoranță” – p. 21), precum și cultivarea obsedantă a tradițiilor și a folclorului. Își îndeamnă semenii să-și analizeze cu discernământ împlinirile și eșecurile, să învețe „să se și maturizeze”, „să-și asume responsabilitatea asupra propriului destin”. Cărturar lucid, conștient de rostul învățăturii („Arborele vieții se percepe prin fructele cunoașterii, / iar adevărul prin libertatea de a le respira” – *Drumul cunoașterii*), Nicu Ciobanu pledează pentru înnobilarea vieții culturale prin activități mai complexe (simpozioane, conferințe, festivaluri de literatură etc.), prin sporirea numărului de traduceri – la toate acestea aducându-și contribuția substanțial el însuși.

În lirică, minoritarul e ilustrat prin *puiul de cuc* nevoit să-și ducă existența „printre cuiburi de viperă” (*Sunt un coșmar*), „într-o pădure cumplită”, „plină de capcane” (*El nu putea nici să nu rățăcească...*). Cercul îngust și întunecos în care trăiește își pune amprenta asupra întregului destin, restrângându-i oportunitățile („zdrențuite raze de lumină” – *Sfârțecate trupuri de cuc*), îngrădindu-i posibilitățile de exprimare („Limbajul identitar e predispus tocirii” – *Fascinația deșărădăcinării*) și irosindu-i energiile prin

¹ Elena M. Câmpăan, „Cu filosofie, prin labirintul poeziei”, în *Piramida*, nr. cit., p. 101.

² „Nicu Ciobanu la împlinirea vârstei de 60 de ani” [Din interviul acordat ziarului *Libertatea*, 22 august 2020], consemnat de Teodora Smolean, repr. în *Piramida*, nr. cit., p. 63.

canalizarea lor înspre evaziune: „El parcă naviga / printre fărâmiturile de pâine, / răsfirate haotic – / care te momeau să intri / în adâncul acestei căsuțe. / Se avânta printre / picioarele scaunelor de brad, / căuta un semn, / un firicel de lumină, / resturi de lumină. / Interminabile eşecuri, / interminabile bătăi de inimă” (*El nu putea nici să nu rătăcească...*). Fanta firavă din zid (*Imperfecta lumină*) îl momeşte, de fapt, către alte curse, parcă tot mai sofisticate, concepute „pentru fiare şi nu pentru păsări, / şi nu pentru puii de cuc” (*idem*). Blestemat să se mulţumească cu „fărâmituri(le) de pâine” (cu toate conotaţiile ce le însoţesc) ale unui real agresiv, etnicul minoritar se stinge treptat, asistând neputincios la zădărnicia eforturilor sale: „Scotea aşchii / şi nu lumină / şi parcă nemişcat stătea cu capul / mototolit prin ziare, / la numai câţiva paşi de pragul uşii. / O pară roşie / alunecă / încet / pe clonţu-i sidefiu” (*idem*).

Spre deosebire de lucrările nonfictionale, unde se observă pregnant refuzul condiţiei date şi îndemnul la implicare, la reconstrucţie identitară, textele de factură lirică mizează, cu toată limpezimea formulei, atât pe resetarea filozofiei existenţiale („Amintirile ne sfidează şi se cufundă în neant. / Trebuie să ne regândim atitudinile, scara valorilor, / conceptele, relaţia cu lumea şi cu noi înşine. / Trebuie să căutăm alte sensuri, / să ne propunem depăşirea mediocrităţii, / dependenţelor, / să ne impunem acceptarea responsabilităţii” – *Moştăială pe harta minoritară*), cât şi pe complicitatea emoţională a cititorilor (nu doar români), arsenalul imagistic utilizat trădând cu precădere stările sufleteşti ale minoritarului, obsesiile şi temerile sale („Vieţuim într-o lume în care dorinţa de a face, / din ceea ce am dori să facem, / nu depinde numai de noi – / suntem parte din visele altora, / [...] marionete ale hazardului...” – *Vieţi paralele*), într-un spaţiu în care se simte nedorit („Sunt un coşmar / aceste zilnice arătări / aceste zilnice prevederi, / aceste jocuri / care mereu te fac să pleci, / din nou, la drum” – *Sunt un coşmar*) şi, paradoxal, „sechestrat”: „Mereu iarnă şi chiciură / şi lapoviţă / şi-un alb amărui / ne-apasă / şi-n pragul uşii / ne gâtuiesc troiene / vifornite şi neguri. // De jur-mprejur / doar puii de cuc, / măcinaţi în tihnă, / sechestraţi – / zvâcnesc îmbrăcaţi / în cămaşă de forţă / şi umbrele-s / îmbrăcate în cămaşă de forţă / şi dimineţile ploioase şi reci / şi locurile noastre natale – / şi orice suflare! // Amintirea şi cântecul şi limba / se trezesc jefuite / pierdute – / [...] necruţătoare şi plină de răni / e lumina ce o respiri...” (*Adevărul e că eram întristat*). Anxietăţile existenţiale sunt aşadar ale unui neam întreg, conştientizat şi sensibilizat prin cuvântul poetului, dar mai ales statornicit, graţie durabilităţii artei, în neuitare. În memorie. Iar când se va şterge memoria, va pieri şi lumea – iată o somaţie care îmbie la profundă reflecţie...

Un „pui de cuc” se socoteşte pe sine şi eul liric, ale cărui pribegiri prin labirintul „înfrunzit” (fals dător de viaţă, de optimism) al grădinii se metamorfozează în interminabile hăituii în lumea dinăuntru, tot mai alienantă: „Călătoriile tale de obicei / Începeau dimineaţa / Şi nu rareori / Se preschimbau / În rătăcirii intime sfârşite cu o îmbrăţişare / Mai degrabă / Cu o zvâcnire / A trupului îmbrăţişat / Cu o zvâcnire / A trupului violat – / Violat de obsesiile tale” (*Obscură şi imperfectă lumină*). Surghiunului interior – ca spaţiu al supravieţuirii totuşi, al unei relative stabilităţi – i se adaugă retragerea în cuvânt, rătăcirile pe muchia cărţilor. Mesajul liric se converteşte astfel, zgândărit de capriciile istoriei şi ale politicului (*Depersonalizare*), nu doar în mărturisire, ci şi în mărturie a unui exilat în sine însuşi.

O atare atitudine îl apropie pe Nicu Ciobanu de Vasile Voiculescu, scriitor silit de vremile „potrivnice”, bulversate de o ideologie împovărătoare pentru fiinţă, să-şi caute menirea, adevărul ultim în spaţiul regenerator dinăuntru şi în prefacerea calvarului existenţial în fapt artistic („Nu mai întreb ce vremuri bat afară; / Privesc în mine pulberea de seară, / Şi coborând lăuntrica mea scară, / Mă sprijin în condei ca în toiag” – *Autoportret romantic «la 67 de ani»*, vol. *Clepsidra*), privit atât ca o compensare, cât şi ca prilej de confruntare cu sine.

Întorcându-ne la autorul voivodinean, observăm că – în ciuda vindecării promise – reclusiunea în scris, în intimitatea bibliotecii se va dovedi cu timpul o „imensă tristeţe sumbră” (*Regele moare*): labirintul cuvintelor nu-i va limpezi calea nici spre cunoaştere, nici spre sine (*Depoetizarea realităţii*) decât în limitele ambianţei sale destinale („Nimic nu vei afla mai mult / decât ce-ţi este dat să ştii” – *Labirint*; sau: „Nimeni nu sare din portativ” – *Neputinţa*; sau: „Existenţa alunecă doar pe rotundul cercului / şi cine crede că merge spre altceva, / decât spre închiderea cercului, / hărăzit prin destin, trăieşte prin iluzie” – *Iluzie şi*

adevăr), care nu pare să promită autentice ieșiri la lumină. Dezamăgirea va străbate tot mai multe poeme, suprapunerea celor două condiții – de minoritar etnic și scriitor (altfel spus: tot un minoritar) – configurând un topos liric original și problematizant: „Ce trebuie să fac pentru tine / pasăre neagră – / întreabă oul din cuibul devorat. / Nici acest început de mileniu / cu atâtea erori / nu mă fascinează. / Poate fi visul mai adevărat / decât somnul? / Mi-e tot mai greu să cred în miracole. / Mi-e teamă că iarăși n-am înțeles nimic / și se va mai scurge o viață de om / precum altele / care au fost și vor veni. / Ce trebuie să mai fac pentru tine / pasăre neagră – / ca să-nțelegi că zborul e inutil – / se-ntreabă oul vânător” (*Oul își caută pasărea*).

*

Să revenim acum la problematica *ochiului* – laitmotivul cel mai bogat în conotații din lirica acestui autor voivodinean, una dintre dimensiunile ce-i particularizează amprenta poetică în spațiul cultural de proveniență. Simbolul dezvoltă încarnări de sine stătătoare, cu atribute și funcții (majoritatea) specific umane, căpătând astfel statutul de instanță lirică. El veghează („este mereu treaz” – *Începutul începe prin amurg*) și călăuzește demersul creator, păstrează în memorie timpul (*Un cerc cu o lumină cernită*) și învață cărturarul să aleagă bobul de neghină („Lumina generează plenitudinea / și frumusețea vieții – / singurul spațiu în care omul evoluează, / caută desăvârșirea, e generos, / renunță la faptele care nu-l reprezintă drept creație divină”; „...adevărata lumină / nu vine de la licuricii din noapte / și becurile ghirlandelor care atârnă pe străzi” – *În umbra ghirlandelor*), tot așa cum *ochii* celor dinaintea noastră ne deprind, din imaginile îngălbenite, cu jocul subtil al vieții și al morții („Vechi fotografii, ghid desăvârșit / prin labirintul vremurilor, / un mod de a interpreta condiția umană, / limitată în timp și spațiu, / din care nu lipsesc lumina și întunericul, / reflectate într-un sepiu obscur spre nemurire” – *Secvențe pe altarul memoriei*).

Ochiul e curios, e receptiv la provocările contingentului („Din pleoapa ta țâșnește mirarea” – *Imagini din viața unui ochi*) și înlesnește urcușul către spiritual (*Întâmplarea cea mare*, VIII), metamorfozându-se el însuși în cale de urmat („e o adevărată înțelepciune ieșirea / spre lumină” – *Ochiul împietrit sub treptele orașului*).

Ochiul captează și eliberează emoții, trăiri, expunând astfel ființa înaintea privirii/a judecății Celuilalt. Uneori, își zăvorăște pleoapele, pitindu-se în inima scribului (*Leția de poezie*); alteori, caută adăpost într-un ochi suplimentar sau „se închide în sine, / precum cuvântul / se-nchide într-o carte” (*O linie în linie în irisul unui ochi*).

Ochiul se revoltă („strigă”, „latră”), respinge instrumentarul poetic bătătorit de vreme, optând pentru inovație, pentru cântecul original și îndrăzneț („strigătu-i sublim / aspiră la scaunul greierului clandestin” – *Ochi stins*). „Ochiul e infinitul – notează Carmen Dărăbuș –, dar și contur restrictiv”¹.

În străfundurile lui mocnesc tensiuni, acolo se prelucrează tot ceea ce cuprinde, afectiv și logic, privirea, consumându-i puterile, jertfindu-l (*Ochiul se deșiră arzând*).

Iar când ochiului i se trece vremea, când îi sunt bulversate, zăpăcite funcțiile, își găsește sfârșitul și jocul: „Dar unde să te mai întorci / și-n care timp să apuci – ochiul tău plesnit e clipa de unde / nimic nu mai reîncepe. / Ai vrea să mai adormi / în trifoiul ud și rece, căutând pe cer o / stea de veghe – nu mai poți reîncepe” (*La final de drum*). Eclipsarea atributelor ochiului dă peste cap lumea abia plăsmuită, redeschizând porțile timpului trecător, real, concret (din nou *ne face cu ochiul* Marcel Mureșeanu: „Se-ntunecă oglinda sau ochiul meu / se îndepărtează de mine?” – I, volumul *Teama*, 2016).

Este și teama de pierdere a harului, de diminuare a disponibilității creatoare. *A unui mod de a fi*.

¹ Carmen Dărăbuș, „Funcția spațială a ochiului în poezia lui Nicu Ciobanu”, în volumul citat, p. 191.

◆ MIHAELA PASAT

Sub semnul iubirii

Anca SÎRGHIE, *Lucian Blaga et sa dernière muse*,
Ed. Tehno Media, Sibiu, 2020

După cum îmi scria autoarea în dedicația la volumul dăruit, paginile dintre coperti reprezintă „restituirea imaginii unei doamne sensibile și inteligente care a reînsuflețit condeiul marelui Poet.”

La cinci ani de la ediția în limba română, iată și traducerea, semnată Sorina Șerbănescu, o variantă adresată unui larg public vorbitor al limbii lui Molière, îmbogățită cu o *Postfață* (comentariu al Antoniei Bodea preluat din *Revista de recenzii*, din 23 februarie 2017), cu un capitol al traducătoarei și cu adnotări suplimentare, menite să-i conducă pe iubitorii de literatură din spațiul francofon, aidoma unei Ariadne, prin labirintul feeric al universului blagian, dezvăluind „lamura” creațiilor poetului de la Lancrăm, partea cea mai curată și mai aleasă a acelui *faire florès* (dacă tot vorbim de ediția în limba franceză), unde creația prosperă.

Pentru că aici rezidă, de fapt, ceea ce captivează și încântă. Fericita întâlnire a autoarei cărții cu Elena Daniello, evocată drept „ultima muză” a lui Lucian Blaga, a dus la zămislirea unor pagini inedite, care se citesc cu nesaț, atât în rândurile care ne dezvăluie dialogurile reale dintre cele două (interviurile) cât și în cele imaginare, unde talentul și creativitatea Ancăi Sîrghie sunt ritmate în puls major.

Dialogul cu Elena Daniello, pe care etatea o ferește de false pudori, lăsându-i liberă calea discretă a amintirilor ingenuie, dezvăluie înrâurirea pe care aceasta a avut-o asupra lui Lucian Blaga, Greierușa, căci ea este, rememorând momente line ori tensionate, după cum evolua viața privată sau paradigma politică a vremii.

Iubirea, singura comuniune posibilă, prin ce are ea mai pur, implică simțire, prețuire, credință, devenind sinonimă cu misterul cunoașterii. Iubirea înseamnă *comunicare desăvârșită*, necondiționată. Să fie doar o întâmplare că, în limba română, *cuminecarea* are același etimon, împărtășania fiind actul prin care sunt anulate, iertate păcatele, ivindu-se din iubirea lipsită de orice conotație vinovată? Iubirea este întemeietoare și salvatoare și îndeosebi aceste valențe sunt sublimite de pana măiastră a scriitoarei, atunci când dă ființă interviurilor cu Elena Daniello ori când plăsmuiește „dialogul” cu Lucian Blaga.

Regăsim, astfel, ultimul deceniu de activitate creatoare a poetului din satul „ce poartă-n nume sunetele lacrimii” (L. Blaga – *9 Mai 1895*), prin evocările poemelor inspirate de puternicul sentiment, mai dăinuitor decât orice emoție, pentru *Elen*, pentru *pădureancă*, pentru distinsa ființă care-și deschidea casa și sufletul Ancăi Sîrghie, numai și numai fiindcă intuisese pasiunea cu care aceasta se dedica cercetărilor universului blagian. Iar scriitoarea nu va pregeta s-o răsplătească, prin dezvăluirea (în capitolul „Dialog în trepte III”) încredințării poetului că ea, Elena Daniello, fusese nu numai ultima muză, dar, fără îndoială, cea mai însemnată: „nu bătrânețea, ci adolescența triumfătoare, păstrată prin voia destinului în mine, timp de decenii, **pentru clipa singurei întâlniri cu iubirea**” (s.n.). În interviurile de la Cluj, Sibiu, ori Gura Râului (Bocca del Rio, cum a nemurit-o Lucian Blaga: „din amintire / beau cu nesațiu / Bocca del Rio / rană în spațiu”), caierul neuitării se lăsa tors, depănat pe potecile aducerilor aminte ale Elenei Daniello, dezvăluind textele ce-i fuseseră încredințate de poet, în anii încovoiați de poveri înnegurate, iar Anca Sîrghie nu prididea să țeară, nu o broderie romanțată, ci un valoros goblen, o țesătură artistică, împletind iscusit, în vibrație armonică, nuanțele subtile ale „poveștii”, întregind exegeza blagiană, printr-o punere

în scenă *sui-generis*, fiind în același timp autor, regizor și actor, entități ce dobândesc virtutea readucerii la viață.

Se cuvine o adăstare asupra paginilor în care Anca Sîrghie imaginează un dialog cu poetul, care-i dă replica într-o virtualitate aparte. Versiunea în limba franceză deschide capitolul sporindu-l cu un citat din Lucian Blaga, din care traducătoarea preia doar o singură frază, privitoare la *sensul vieții* (v. *infra*, în *italice*). Dar cred că întregul ar fi „prefațat” mai bine esența relatărilor din acest dialog imaginar: „Te poți împodobi cu penele altuia, dar nu poți zbura cu ele. După ce am descoperit că viața nu are nici un sens, nu ne rămâne altceva decât să-i găsim un sens. O singură rugăciune am: „Doamne, să nu mă lași niciodată să fiu mulțumit de mine însumi!” Prin „Dialog în trepte III”, Anca Sîrghie readuce la lumină imaginea celui care, după ani de zbor înalt, prin azuriul unei cariere diplomatice strălucite, prin calitatea de membru al Academiei Române și aceea de profesor universitar, își vede aripile frânte, fiind marginalizat de noua orânduire politică. Însă această suferință, tocmai prin felul în care provoacă o refugiere în trăirile interioare, duce la redescoperirea propriei ființe și la plăsmuirea unor poeme în care sufletul înflorește prin puterea regeneratoare a iubirii.

Pentru realizarea celui de-al treilea capitol, scriitoarea găsește reazem în volumul *Luntrea lui Caron*, roman cu elemente autobiografice, precum și în *Elanul insulei*, florilegiu de aforisme, care-i permit, într-o inedită formă de creație, să facă înțeleasă personalitatea poetului din Lancrăm, punând în lumină evenimentele și din perspectiva acestuia. Întruparea harului poetic, neastâmpărul actului creator, împlinirea comunicării artistice, condiția intelectualului proscris în țara lui sunt prezentate într-o manieră fericită, susținută și de „Anexe”, care cuprind materialul documentar.

Ediția în limba franceză aduce, prin „capitolul traducătorului”, lămuriri referitoare la opțiunile Sorinei Șerbănescu în ce privește eludarea traducerilor ingenioase și de notorietate ale poemelor blagiene (cum ar fi cele făurite de regretatul semiotician și scriitor, profesorul universitar Paul Miclău) și înfăptuirea propriilor tălmăciri, de apreciat, precum și redactarea notelor finale (demne de atenție, fără îndoială, dar poate prea elaborate, depășind prin numărul de pagini, șazece!, cuprinderea uzuală a ideii de note bibliografice).

Rămâne neîndoiește valoros rodul colaborării dintre autoare, Anca Sîrghie, și traducătoare, Sorina Șerbănescu, aport inedit în peisajul cultural românesc ori din afara hotarelor, zămislit din erudiție și dăruit cu pasiune creatoare.

◆ ION CRISTOFOR

Restituiri Aron Cotruș

Încă din perioada studiilor de la Viena, Aron Cotruș se dovedea fascinat de ideea de zbor, de aparatele de zburat. Așa se face că de la Viena poetul expediază un amplu poem intitulat *Aviatorilor*, reprodus în numărul din 8/21 aprilie 1912 al *Românului*, poem pe care nici una dintre edițiile poeziilor cotrușiene de mai târziu nu-l va reproduce. Poezia va apărea abia în volumul de „Cântece regăsite”, publicat de Mircea Cenușă (Editura Școala Albei, Alba Iulia, 1999). Amplul poem se constituie ca un elogiu adus acelor Icari moderni ce-și riscă viața în spectacole aviatice, consemnate în presa din Viena sau în cea din țară.

Tot în același an, în 1912, e posibil ca poetul să fi asistat la concursul internațional aviatic de la Aspern, din apropierea Vienei. La această întrecere premiul pentru decolare și aterizare revenise lui Aurel Vlaicu, motiv de mândrie pentru întreaga suflare românească din țară, dar și pentru românii din imperiu. Acum se cristalizau în sufletul studentului român versurile din poezia intitulată *Aeroplanului*, publicată câțiva ani mai târziu.

Nu e deloc întâmplător că poetul va evoca în ziarul *America*, ce apărea la Cleveland, figura mitologică a unui alt as al pilotajului, cea a celebrului Băzu Cantacuzino, de care a fost legat printr-o caldă prietenie în perioada madrilenă a exilului său. În emoționantele rânduri pe care le scrie cu ocazia dispariției acestuia, la Cleveland, în 14 iunie 1958, aviatorul este numit un „Făt-Frumos al văzduhurilor și al trecerilor îndrăznețe prin înălțimi.” Evocarea isprăvilor eroului tehnicii are ceva de mitologie modernă, comparabilă cu cea a eroilor clasici („smuls parcă dintr-o măreață legendă carpatică și desprins din văzduhurile sub care s-a desfășurat, acum două mii de ani, cumplita încheștare între uriașii noștri străbuni, Decebal și Traian, căroră le-a fost dat să se împace numai după moarte, în trupul și sufletul neamului românesc.”) Pentru Aron Cotruș figura lui Băzu Cantacuzino este cea a eroului de „dincolo de hotarele acestei lumi”, prototip al supraomului modern, a celui ce depășește limitele strâmte ale convenției și cotidianului.

Să nu uităm că o perioadă din activitatea diplomatică a poetului Aron Cotruș s-a desfășurat la Milano, unde Filippo Tommaso Marinetti edita revista *Poesia*, în care șeful mișcării futuriste exalta, în diferite manifeste literare, frumusețea tehnicii, a motoarelor și avioanelor. Marinetti e printre primii care vorbește în termeni ditirambici de o nouă sursă a frumuseții, cea a vitezei. În *Manifestul futurismului* poetul italian proclama: „Timpul și spațiul au murit ieri. Noi trăim deja în absolut, de vreme ce am creat eterna viteză omniprezentă.”

Evocarea lui Băzu Cantacuzino e un omagiu adus unui prieten lăsat la Madrid, oraș în care cei doi au colaborat nu o dată. Am aminti doar că, în 1953, la inițiativa poetului se organizează o „Săptămână românească” la Madrid, în cadrul căreia se vor ține conferințe, expoziții de artă și artizanat, concerte, un miting aviatic susținut de celebrul as al aviației, Băzu Cantacuzino. Cu această ocazie, s-a editat și o broșură de 76 de pagini, cuprinzând o scurtă istorie a României, realizată în colaborare cu Pamfil Șeicaru.

După cum se știe, la 9 august 1956, însoțit de bunii săi prieteni Traian și Chiriachița Popescu, N. S. Govora (numit de poet „Căpitanul”), prințul Constantin (Băzu) Cantacuzino, N. Dimitrescu și Georgel Demetrescu, precum și o familie de sași rezidenți în Germania (Ernette și José Wimmer), poetul se afla pe aeroportul din Madrid spre a părăsi pentru totdeauna pământul ospitalier al Spaniei. Aron Cotruș va

evoca ceva mai târziu, în ziarul *America*, această plecare, cu un prilej deloc plăcut, anume dispariția celebrului aviator Băzu Cantacuzino: „Parcă te văd în aeroportul Barajos de la Madrid, unde te-ai oferit să mă duci în automobilul tău, în ziua de 9 august 1956, când urma să-mi iau zborul spre Statele Unite ale Americii, precum și ultimul bun rămas de la tine și de la alți prieteni, pe care cine știe dacă îmi va fi dat să-i mai văd vreodată înainte de a pleca și eu pe calea cea fără întoarcere!”

Rândurile scrise la Cleveland, la 14 iunie 1958, erau premonitorii. Aron Cotruș nu va mai revedea pe nici unul din bunii săi prieteni de la Madrid, pe care îi părăsise la 9 august 1956, cu iluzia că se va reîntoarce. Prea puțin cunoscut, textul dedicat memoriei marelui as al pilotajului, publicat în ziarul *America* (în numărul 47 din 27 iunie 1958, p. 1) trebuie recitit cu toată pioșenia.

Lui Băzu Cantacuzino – DINCOLO DE HOTARELE ACESTEI LUMI

Știrea despre încetarea ta din viață m-a izbit în plin piept ca o neașteptată săgeată de fulger. Un știu dacă a fost o moarte năprasnică, cum ți s-ar fi potrivit ție, Făt-Frumos al văzduhurilor și al trecerilor îndrăznețe prin înălțimi.

Într-una din ultimele mele scrisori adresată la Madrid unui prieten al nostru al amândurora, îți trimiteam prietenești salutări, fără să fi bănuیت că vor fi cele din urmă aici, pe pământ.

Parcă te văd în aeroportul Barajos de la Madrid, unde te-ai oferit să mă duci în automobilul tău, în ziua de 9 august 1956, când urma să-mi iau zborul spre Statele Unite ale Americii, precum și ultimul bun rămas de la tine și de la alți prieteni, pe care cine știe dacă îmi va fi dat să-i mai văd vreodată înainte de a pleca și eu pe calea cea fără întoarcere.

Îmbătat de azur, aduceai parcă în auz și în suflet ceva din muzica sferelor, iar în priviri, goluri nemărginite ale atâtor întâlniri cu moartea.

Ca niște vulturi uriași, încep să vină, în zbor precipitat, din depărtări, aduceri aminte; după ce ai doborât, rând pe rând zeci și zeci de avioane bolșevice de parcă ar fi fost vreascuri, a venit capitularea infamă, ale cărei urmări catastrofale nu le-ai putut suporta. Și la cârma unui avion, ai rupt lanțurile robiei roșii și ai luat drumul spre soare – apune, spre o lume unde se poate respira aerul libertății. Drumul tău s-a întrerupt într-o țară de eroi și de sfinți, în Spania, scumpă inimilor noastre, unde s-a născut Ulpiu Traian, împăratul ales de destin să fie părintele neamului românesc.

Acolo, în Spania, ți-ai găsit, între mulțimi de admiratori, cel din urmă adăpost, în glorioasa ta trecere pe pământ.

Spania te-a primit cu brațele deschise, ca și cum ai fi fost unul dintre eroii ei fără teamă și fără număr. Te-a aplaudat cu frenezie și te-a răsfățat ca pe-un erou smuls parcă dintr-o măreață legendă carpatică și desprins din văzduhurile sub care s-a desfășurat, acum două mii de ani, cumplita încheștare între uriașii noștri străbuni, Decebal și Traian, căroră le-a fost dat să se împace numai după moarte, în trupul și sufletul neamului românesc. România de ieri te-a răsfățat cu diminutivul de BĂZU și a fost, pe drept cuvânt, mândră, nespus de mândră de tine! Victoriile tale pe frontul de răsărit, erau adevărate balsamuri pentru inimile românești. Când te iveau, ca un adevărat balaur din poveștile noastre, peste roiurile de avioane muscălești, tălălâmbii piloți roșii, cuprinși de spaimă, nu știau încotro s-o ia la fugă din drumul tău. Astfel nu ți-a fost dat să vezi decât vreo șaptezeci de avioane dușmane căzând, încinse de flăcări în preajma ta și sub privirile tale vulturești.

Făt-Frumos al văzduhului, ți-ai scris numele cu litere de foc, pentru totdeauna, în istoria eroismului românesc.

Ai fost de două ori prinț: prinț prin naștere și prinț prin minuni de eroism și de îndrăzneală uluitoare.

În anul 1956, înainte ca eu să fi părăsit Madridul nostru drag, mi-ai spus că aștepti un prilej oportun spre a face zboruri de propagandă deasupra României încătușate pentru ca românii din temnița roșă să vadă că nu ne-am uitat de soarta lor. Ai dus desigur, cu tine în mormânt, acel vis îndrăzneț de a sfida, ca-n timpul ultimului război, droaia de aviatori roșii și de a-ți bate jos de nătângia lor. Pe timpul revoluției din Ungaria, a ajuns până la mine

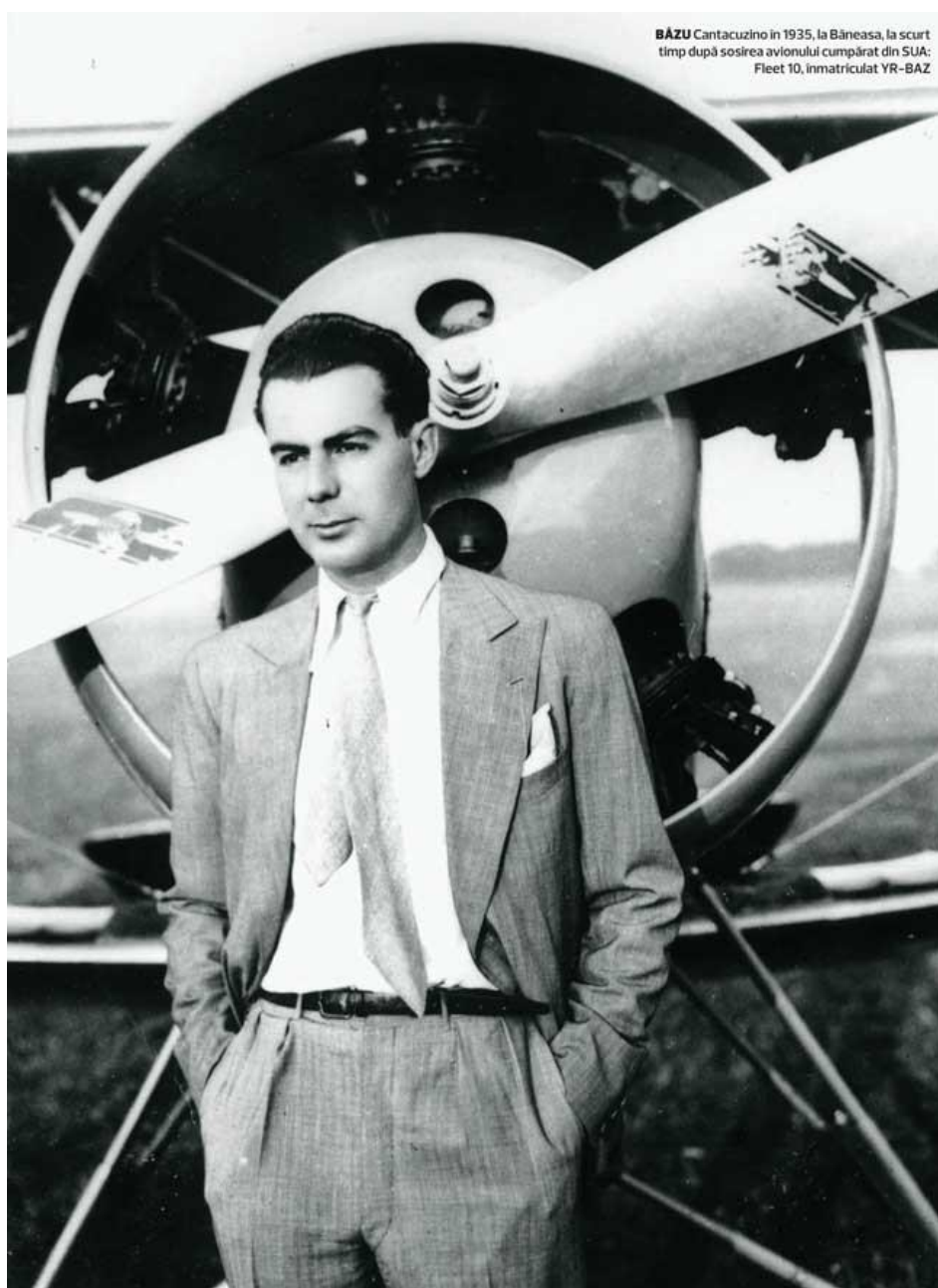
vestea că ai scris o nobilă scrisoare Ministrului Ungariei libere din Madrid, oferindu-te dușmanului de ieri și de totdeauna, să lupți pentru independența lui, în rândul aviatorilor unguri răsculați.

Din aceste depărțări americane, trimit cele mai sfâșietoare condoleanțe prietenilor tăi și-ai mei din Spania, care te-au admirat până la nebunie și te-au iubit ca pe nimeni altul.

Pentru odihna sufletului tău am aprins, după datina străbună, câteva candelă într-o biserică greco-catolică din apropierea hotelului unde mă adăpostesc.

Ușoară să-ți fie țărâna, bun și glorios prieten, dus dintre noi prea devreme.

Cleveland, la 14 Iunie 1958

BĂZU Cantacuzino în 1935, la Băneasa, la scurt timp după sosirea avionului cumpărat din SUA: Fleet 10, înmatriculat YR-BAZ

◆ ETGARD BITTEL (Israel)

Poezii

NU MITUIȚI POEȚII

nu mituiți poeții ca să tacă!
ei sunt iubirea
și durerea acestui pământ.

ei ating adevărul cu degetul
și chiar când se frig
mai încearcă odată.

nu mituiți poeții ca să tacă!
ei sunt conștiința
acestei lumi păcătoase
fiind ei cei mai păcătoși dintre păcătoși.

nu mituiți poeții ca să tacă!
căci fără ei n-ar exista
nici moarte nici viață.

A TRECUT O PASĂRE

între zăpezi viscolesc arome
de pini
țipătul iernii visează buza
zăpezii
iar gândul meu arde idei

hăituit de ninsorile albastre
de seară
mă izbesc de trupul meu
ca de o cumpănă
de fântână îndreptată spre lume

inima se izbește de marginile
noptii
ca o limbă de clopot cu dangăt
albastru

a trecut o pasăre întinsă
ca marea
și cântecul se stinge
în candela zăpezii

CĂUTARE DE DRUM

Găzduit în propria mea absență
ca o fântână în piatra tăcerii,
mă dezbrac de lume, vestmânt
peticit,
iar marea azvârle la mal
inimi supte de sânge și speranțe
moarte

Mi se făcuse de drum,
mi se făcuse de apă,
și pașii lăsau urme de abur
pe aerul de granit
al dimineții de mai.

FEMEIE

Luna roșie, vântul și marea,
culoarea ta de femeie
născută din trup păcătos,
curajul de-a spune Da,
blestemul de-a crede în NU

Pe caii timpului aleargă
destinul meu de-a iubi,
iar eu am plâns
un chip de umbră
plăsmuit într-un năvod

Femeie la toate,
ibovnică-n silă
zvâcnesc hulubii sânilor
și șerpi
ți se-mpletesc în plete,
blestemul meu de dincolo de lume

SUFLETUL LUI PANTALONE

în sala goală
cu scaune din pluș albastru
trandafirul negru
din rândul șase scaunul treizeci și opt
lumina scena
de la arlechin la grădină
și picura lacrima de aur
în vitraliul de suflet al lui Pantalone

IUBIRE

a fost noapte
a fost zi
și m-am dezbrăcat de iubire

a fost luni după duminică
a fost marți după luni
și m-am dezbrăcat de iubire

a fost soare după ploaie
a fost curcubeu după ploaie
și m-am îmbrăcat în iubire

EA, FEMEIA

În anul acela
în luna aceea
în ziua aceea
am cunoscut Ideea
În anul acela
în luna aceea
în ziua aceea
Idea era Femeia
Femeia aceea
din anul acela
din luna aceea

din ziua aceea
era Ea

RĂDĂCINI

soarele strălucește la fel și aici și acolo
luna luminează la fel și aici și acolo
ploaia mă udă la fel și aici și acolo
doar sufletul e și aici și acolo
și am luat aici hora
și am lăsat acolo iubirea
și rădăcina s-a întins de acolo până aici

DOR

Am scris pe luciul mării că mi-e dor
și valul a șters dorul meu
*

Am scris pe nisip că mi-e dor
și vântul a șters dorul meu
*

Am scris pe cer că mi-e dor
și ploaia a șters dorul meu
*

Am scris în inimă că mi-e dor
și nimeni nu a șters dorul meu
și m-a durut
și te-am iubit

DRUMUL SPRE LUMINĂ

În noaptea zilelor mele
drumul spre lumină
l-a găsit o Femeie
*

Femeie de aici
Femeie de acolo
Femeie de dincolo
*

Femeie de ieri
Femeie de azi
Femeie de mâine
*

Femeie din totdeauna

◆ ELISABETA BOȚAN

Poezii

Năzuință

Vreau,
vreau să mă întorc la început.
Vreau să mă întorc la acel început,
când amândoi eram fire,
fire de lumină,
prinse în aceeași țesătură.

Vreau,
vreau să mă întorc la început.
Vreau să mă-ntorc la acel început,
când amândoi eram versuri,
versuri ale aceluiași poem.

Vreau,
vreau să mă întorc la început.
Vreau să mă întorc la acel început,
când amândoi eram dumnezei,
dumnezei ale aceleași lumi.

Vreau,
vreau să mă întorc la început.
Vreau să mă întorc la acel început,
când amândoi eram străluciri
străluciri de timp,
uneori eram clipe,
alteori eram veșnicii.

Noapte de august

lui Federico García Lorca

Noaptea se îneacă
în propriul plâns
când, încremenit, peste ea, cade cerul
cu zorii lui acoperiți de sânge

Luna, se face albă,
și fuge îngrozită din piață
pe spinarea unui taur fioros.

Vai, pământul se îneacă
cu numele lui Lorca
și însăși istoria îmbrăcată de doliu,
își acoperă chipul
cu un vâl de baladă țigănească

Măslinul,
în genunchi,
adună
cu frunze tremurătoare
roua versurilor sale.

Un loc-paradis

Există un loc, un loc-paradis
un loc-paradis
unde picioarele mele, brațele mele și ochii mei
au prins rădăcini

Acolo vântul le susură cuvinte
frunzelor îndrăgostite de el

Frunzele le susură aceleași cuvinte
florilor
și florile
le înfloresc pentru mine

Există un loc, un loc-paradis
un loc-paradis
de unde a trebuit să-mi smulg rădăcinile
să le transform în aripi
și să plec departe, departe...

departe...
foarte departe...

Există un loc, un loc-paradis
un loc-paradis
de unde vântul pleacă
pleacă în fiecare noapte

și vine să-mi susure un cântec de leagăn
să-mi susure un cântec de leagăn
un cântec de leagăn,
înainte de culcare

Artă poetică

Poetul se retrage în lumina cuvintelor
N-are nevoie să cucerească paradisuri
— căci el nu crede în infernuri —
Îi ajunge așternutul versurilor sale.

Fish

Bărbatul-pește
îmi scapă mereu printre degete

Bărbatul-pește
mă privește
fără să clipească și fără să mă vadă.

Bărbatul-pește
se întoarce mut
și se pierde în apele calendarului.

Ying și yang

Cine sunt eu?
Cine ești tu?

Eu sunt
deșteptarea aceluia strigăt
răstignit
între silabe,
Peste bezna timpului.
Eu sunt...

peregrina desculță
străbătând
deșertul cerului
ca să-ți înlesnesc
descifrarea
propriilor tale enigme.

Îmi adun umbrele cailor
în veșminte de regină
ca să întregesc lumea
într-o îmbucătură de măr.

Ia-mă de mână
în tremurul jăratecului!
Zbatere de aripi...
Zbor descătușat!

Vorbe în vânt...

Între noi, întinsă,
O dorință neîmplinită
Și abisul vorbelor tale goale.

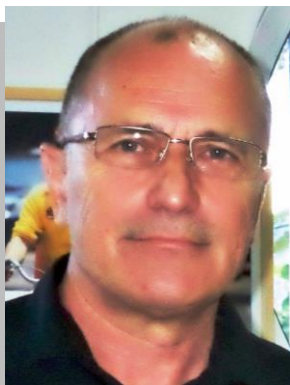
Ne apropie uneori,
doar uneori, la întâmplare,
o fragilă punte de versuri.

Lumea lui Narcis

Nu există lumină de stea care să-i mângâie cerul.
Nici măcar licuricii nu-i cunosc grădinile.

Dacă treci întâmplător pe acolo,
trebuie să te îmbraci în aparențe,
să nu te abați de la cărarea penumbrei.
Să nu deschizi ochii.

— *Sclipirea de orice fel e primejdioasă.* —
Orice mișcare trebuie gândită și
supusă gimnasticii baletului
— *orice boare poate isca o furtună.* —
Să nu vorbești
— *acolo, doar fantasma lui Echo vorbește.* —
Și, dacă ajungi la fântâna mitului,
îndepărtează-te grabnic
jocul mirajelor întotdeauna e mortal.

◆ BALÁZS F. ATTILA

Poezii

ÎNOT SPRE FINAL

lui Valeriu Stancu

caracteristici de nerecunoscut
în gura căscată a singurătății
groază și frumusețe
credem că apa este infinită
alfa purificării este doar
element ce ne protejează corpul
în momentele de înot spre final

fără cronometru
ne trezim palizi dimineața
carnea încă doarme
liniștea
zid cu fisuri
temerile ca muștele
scăldând în soare

sclipirea feței în oglindă
caracteristici străine
eu sunt?
tu ești?
sau altcineva

LOVITURA

astăzi mi-am amintit de calul țiganului Vian
săracu a tras singur căruța încărcată
cu lemne de foc
de dimineața până seara
de la gară la adresa cumpărătorului
urme de bici ca dungi de zebra
alergau de-a lungul coapselor
și abdomenului calului
ochii lui injectați de sânge

erau în permanență în mișcare
gata să înceapă ritmul dictat de căruțașul
morocănos
pielea și mușchii îi tremurau în permanență
din cauza muștelor sau doar de teamă
stimuli de stres constant
în copilărie nu puteam judeca asta
de săptămâni ploua
pe drum noroi până la genunchi
pe atunci doar drumul principal a fost asfaltat
tractoarele și camioanele au săpat tranșee adânci
în mijlocul drumului pe alocuri s-a adunat apa
pe care vehiculele le împrășcau pe trecători
carul încărcat cu fag s-a blocat în noroi
spitele roților nu se vedeau
s-au scufundat până la axă în noroi
Vian a încurajat calul cu o voce înspăimântătoare
animalul târându-se cu mușchii încordați
biciul despica pielea animalului fără a se opri
sângele a înroșit biciul
pământul lipicios a băut saliva
care i se scurgea din nas și din gură
protestă el suflând cu nechează dureroasă
carul înfipt în noroi nu voia să se miște
degeaba și-a încordat mușchii cu toată puterea
biciul izbea din ce în ce mai mult
insulta devenea din ce în ce mai grosolană
Vian apucă căpăstrul și îl trase
cureaua strânse botul calului
abia putea respira ochii lui s-au mărit
secrețiile din gura și nasul calului
s-au împrășcat pe fața deformată a lui Vian
care începu să biciuie burta calului
cu o hotărâre nebună
calul a sărit hamul s-a încordat și mai mult
picioarele din spate i-au alunecat
primele s-au împiedicat

trupul i s-a scufundat în băltoacă
Ura și disperarea lui Vian a atins apogeul
în acest moment
a înjurat animalul care se zbătea în noroi
încă încerca să se ridice
dar puterea îi dispăruse
suflarea îi slăbi și capul căzu în noroi
doar un ochi i se vedea
nu-mi mai amintesc
ce am văzut în privirea lui disperată

doar atât că am început să plâng
și îmi era rușine pentru asta
băieții mai mari nu plâng
am văzut cum a dispărut strălucirea din acel ochi
pe care nu o voi uita niciodată
și dintr-o dată calul
a dat cu piciorul
Vian zăcea în noroiul spumos
a înjurat și atunci când
corpul lui slab a fost scos din nămol

În traducerea autorului

Balázs F. Attila, scriitor, poet, traducător, redactor, și editor. Născut la Târgu-Mureș, la 15 ianuarie 1954. A studiat teologie la Alba Iulia, și a obținut diploma de bibliotecar și de traducător la București. Este directorul editurii AB ART din Budapesta. A publicat 49 de cărți în 17 țări. A tradus 50 de cărți din limbile română, spaniolă, italiană, etc. Membru al Uniunii Scriitorilor din România, din Ungaria și Slovacia, al PEN Clubului maghiar, al Academiei Europene de Știință și Artă din Paris. Laureat a zeci de premii, printre care: Marele Premiu Lucian Blaga, (2011), Marele premiu Opera Omnia „Tudor Arghezi” (2014), Honorary Degree of Doctor of Literature, Suiyang, China, 2018, Award World English Writer’s Union, India, 2019, Premiul Lukijan Mušicki, Belgrad, 2019, International prize Dardanica, Brussel / Prishtina, 2019, Premiul pentru poezie a AESAL, 2020, Premiul Camaio F. Belluomini, Italia ș.a.

◆ SORIN GRECU

Poezii**PRIMUL DE DUPĂ MOLIMĂ**

Te simți oarecum privilegiat să țâșnești și tu
măcar acum
când lumea sărbătorește cu artificii și confeti
încheierea unei suferințe exterioare – a carcasei
și să fii declarat primul mort de după molimă

fiindcă de una interioară nu poate fi vorba

așa că pe tot parcursul ciumei
ți-a plăcut la nebunie să stai mai mult pe tușă
tomna ca să prinzi acum defilarea eroilor
autoproclamați
iar la finalul de operetă să râzi

asemeni frizerului ce-a rezolvat rapid
rebusul pe care ți l-au propus trișorii de la început
cu imensă preocupare și emfază
neștiind că și tu la viața ta ai văzut ceva eroi

nu ca astăzi când istoria și-a făcut din nou seppuku
iar restul mulțimii a luat-o dimpotrivă ca pe o
ușurare
nu i-a putut distinge pe autentici

din contră
tu îi miroși de la distanță prin aparent diletantismul
suavitatea finețea lor aproape îngerească de-a
mirosi grindina
inconștiența cu care se cocoată pe valul seismic
tocmai când solul se ridică brusc asemeni unei aripi

fac surfing pe pământ ca pe o mare involburată
deși la ceilalți încă funcționează instinctul nepăsării
sau poate numai spaima – și-apoi se duc
se curăță

neapărat se curăță

fiindcă despre eroi nu se poate vorbi la timpul
prezent
nevăzuți și imponderabili – dirijabile născute
după ce-au fost înghițiți de spiritul colectiv

precum căpitanul acela șchiop de-o balenă albă

TE URĂSC

însă numai cu acel gen de ură
tâmpă nelămurită neelaborată
oarecum stihială din punct de vedere sexual
unde pe acolo

asemănătoare cu cea pe care o aveam
în adolescență
față de pământălii ăia ai divelor de la ABBA
deși atunci nu știam
cum pot fi folosite tacâmurile
nutream o ură atât puternică
încât totuși aș fi putut stârni
până și un poltergeist
să facă să zboare prin aer preajma

te urăsc exact ca pe o iubire
la care n-am putut ajunge vreodată
când văd cum te scurgi printre degete
ca printr-o clepsidră lărgită
de prea multă folosire
te-am consumat precum un idiot
am înghițit pe nemestecate hălci
și n-am înțeles nimic din tine

viață

UIMIRI ȘI SUFLETE

Ai urcat dealul pe brânci și încălcite cărări
ajungând cumva la versul încheiat în coadă de
pește:

te extinzi din ce în ce mai mult în limitări –
dar oare asta nu extindere se numește?

tu – un personaj aflat mereu cu juvățul la gât
julit pe la genunchi și coate
continui să călătorești prin peisajul ce miroase urât
maratonist al eternei nații de primate
te-ai întors pân' la urmă la un alt gând răvășitor:
după atâția ani de zbenguială a cărnii
acum la venirea iernii
cuprinsă de remușcări aceasta se cere singură la
abator

iar despre suflet – cântărit înainte de urcare
trecut prin tot felul de talgere omenеști
pare imposibil de prins în cătare
darmite să ajungi cumva să-l citești

aici nu e nimic altceva decât evoluție în natură:
după ce s-au înțeles perfect între ele
deopotrivă borțoase și rele
trecutul și viitorul te pleznesc simultan peste gură

ZODIA CANCERULUI

Nu știi ce să crezi: e o zodie sau un titlu de carte
valul acesta ciudat mirosind a moarte?

iată – hrănit din căderi anume
pare chitit să te arunce din lume

intrat cu chei potrivite și-n straie familiare
pornise mai demult bătălia lui „care pe care”

cuvintele-ți – odinioară tăioase de brici
se dovedesc la final plângărețe și mici

da-n timp ce tu vizionezi zilele de pe urmă
(însângeratele istorii cu instincte de turmă

și minți ale căror trupuri sunt obligate să trăiască
într-o alcătuire tot mai vag omenească)

te-ntrebi: vii la timp sau pleci dintr-o zonă
unde simțurile zumzăie disonant ca o dronă?

doar sufletul – conservat între timp în lumină
așteaptă răbdător lumile ce-au să vină

CELĂLALT OCHI

Ziceți-mi: ce stranie deșteptare poate fi aceasta
când îți apar în nuditatea lor adevărurile
așa-ntr-o doară – ca și cum ai deschide fereastra –
și-n fiecare clipă țâșnesc (durute)
răspunsurile întrebărilor absolute?

la final încălțat în cizme urieșești
te trezești abandonat într-un hău
plutind pe spate
dincolo de bine și rău
într-o bancă de organe sau de date –
trăiești tu sau o face altcineva în locul tău?

de fapt ești un vânat nimerit într-o fazanerie
unde trupurile neofiților par nutrienți pentru zeu
iar pentru noile încropiri simple piese de schimb
doar că – nerecyclabile și pure – sufletele lui
Dumnezeu
funcționează de-o veșnicie împerecheate în nimb!

PRAGUL

Haide că totul durează puțin
vei trece și tu rapid în cealaltă parte
te rog nu te agita n-o să fie un chin
așa se-ntâmplă când ajungi cumva la moarte

(mai mult – în derivă ochiul tău va scruta noul cer
blestematul astru sugerând silueta unui Câine
fiindcă blocat în adâncuri – scafandrier
sufletul fi-va green-pass-ul tău pentru mâine)

în hulă – cea marină și din privirile lor – deja simți
cum gerul lumii-n crepuscul îți pătrunde în oase
la rândul ei arătarea cu dinți
textura trupului tău a-nceput s-o descoase

cândva demult te visai pe un gen de aripă
poposeai pe-un tărâm dincolo de bine și rău
știai atunci în orișice clipă
că ai și tu un loc familiar – doar al tău
și nu-ți era teamă de absolut nimic
c-aveai semnătura Domnului în plic

dar ce te faci – simțurile încep să decoleze pe rând
și-aștepți în frac și pantofi de unică folosință
blocați într-un gând
văduvit de voință
despărțit de viață printr-o mărunță sită
ca un vechi edecar pe o baltă-mbâcsită
respiri tot mai greu fiindcă pragul se cascadează
(pe chipul celui ce vine spre tine masca-i șui)
vorbit aici de o matrice omenească:

a ta carcasă va întâlni un nou suflet – dar al cui?

RMN

De fapt intrarea într-un sarcofag egiptean
mâinile întinse regulamentar de-a lungul corpului
fără vreo posibilitate evidentă de ieșire
și altă soluție decât să încerci
să-ți faci patruzeci și cinci de minute potabile
cât repriza unui meci de fotbal
răgaz în care să lași deoparte spaima
să-ți strângi gândurile rapid
și-ntr-o fracțiune să-ți recapitulezi
viața până la momentul actual
să-ți lași impulsurile să zburde stroboscopic
să te simți ca un faraon în toiul călătoriei prin spații
cu lumini de poziție pâlpâind cu intermitențe
de fapt să depășești rând pe rând
blocajele copilăriei
povestea cu liftul de la doisprezece ani
în care ai stat închis câteva minute
îndeajuns ca după ce te-au scos afară
să te creadă mort de-a binelea
intratul în tunelul groazei
strădania să rămâi treazo-învingător
deși asistentele-mironosițe
ți-au înfășurat într-un cearșaf trupul-navetă
te-au îngropat în vântul rece al cosmosului
ce-și face de cap în partea superioară

a conglomeratului compus din efemeride
pe când parcurgi spații și timpuri – vii și morți
și-o altă lumină de poziție
un nou blocaj taman de la naștere
(deși o ședință de hipnoză regresivă
poate ar fi rezolvat mai ușor situația)
te sufoci cum ai fost pe cale mereu
în cordonul ombilical înfășurat de gât –
ca-n preajma femeilor și căsătoriilor

altminteri n-ar persista chiar și acolo
sentimentul atât de intens de claustrofobie
pentru ca la sfârșit din nou asistentele-mironosițe
să vină și să te-ntrebe zâmbitoare
dacă ți-a plăcut să participi sub semnătură
la acest festival gen Untold?

CORESPONDENȚE

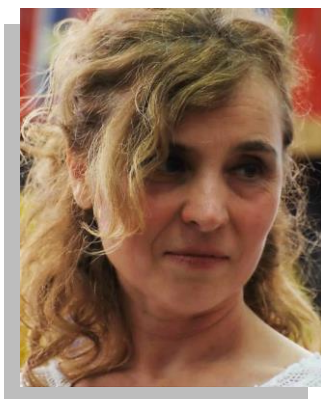
Decât să te sinucizi mai bine
o faci puțin câte puțin în fiecare zi
trăind gluma ieftină care ți se oferă
astfel încât până la urmă să ajungi și tu
să sperii schematic

sau să fredonezi piesa aia pentru orbi
You raise me up
după care hocus-pocus
ca-n Ispirescu
binele tău să-nvingă răul lor

să apari glorios în luminile rampei
fără să vezi culorile
doar să le simți dogoarea
născut/crescut opac insensibil
cu folie exterioară neagră
precum un plic de la fisc aterizat în cutia poștală

înnegrit de noroaie
acum nu ești sigur dacă mai merită să te speli
începe să-ți fie bine așa: frica – președinte
fuga resemnată – a doua natură

până și moartea
abia schițată de tine a ajuns mai reală decât a lor

◆ LUCIA BIBARȚ

Poezii

Ochii cearcănelor mele

Toamna asta
nucile au rămas închise-n cochilii,
precum într-o cămașă neagră de forță.
Ca-ntr-o naștere neterminată
au rămas nucile.
Și cearcănele ochilor mei
s-au adâncit protector peste ele.
Sub talpa bocancilor trecători,
miezul alb și ocră, cu fibrele lor filigranate,
a împrășcat trotuarul.
Forme dumnezeiesc
de perfecte
s-au spart, iar
gustul lor hrănitor s-a împrăștiat
pe limba privitorilor.
S-au despicat sinucigaș nucile,
au crăpat
încercând să se nască,
iar drumul s-a umplut de avortoni
Negri.
Strigătul mut prins în coaja-căuș
le trece din naștere
în moarte.

Dincolo de fașă,
vii le rămân doar ochii.
Ochii cearcănelor mele.

Mă sprijin

Mă sprijin de îmbrățișarea ta
Ca pasărea de aer.
Nu-ndrăznesc să te inspir,
nici să te calc.
Suspendată între nestălpenia ta
și invazia turcoaz din mine,
inconsistentă ca sprijinirea mea,
învăț să te respir...

Oare

Oare dacă aș fi,
ai putea transforma
prezența mea
în poezia
neprezenței mele?

„...atunci, ia-ți cafeaua, așază-te în inima mea și
povestește”

Ce dorești să mai știi, domnul meu?

Tu nu simți cât de devreme,
surprinzător,
m-am așezat în inima ta?
Nu simți ce aromă plăcută
are cafeaua impregnată cu locuirea mea în tine?
Nu simți
cât de necuprinzătoare am devenit
și cum ți-am ocupat,
fără luptă, fără o minimă rezistență,
tot spațiul vital?
Cum m-am insinuat
ca fumul de frunză arsă toamna,
în toată pădurea sufletului tău?
că te cuceresc, pas cu pas,
în toate fibrele și în toți atomii ce credeai că sunt
doar ai tăi.
Că participi la invazia mea prietenoasă,
dorită, care nu ia niciodată, ci
se predă, cunoaște, răspunde, aprinde...

Dar...sunt gata de poveste! –
ca o Șeherezadă. Doar
să-mi iau cafeaua
și apoi să mă reaşez în inima ta.

◆ MIRELA DUMA

Haiku-uri

zile de iarnă –
buna-și strânge în coc
părul cărunt

frunza brumată –
bunicul strânge domol
mâna bunicii

frunze ruginii –
în mintea bunicii
o amintire

brumă pe flori –
din cuibul rândunicii
niciun ciripit

frunze ruginii –
în mintea bunicii
o amintire

vânt de toamnă –
acoperind o frunză
trena miresei

brumă pe flori –
tremurând la altar
pleoapa miresei

frunza brumată –
o foaie lipsă din
cartea cu povești

zile de școală –
încheiați pe sărite
nasturii hainei

covor de frunze –
un négligé elegant
lângă fereastră

grijile zilei –
ceaslovul îngălbenit
sub perna mamei

album de nuntă –
peste poza miresei
o crizantemă

zorii de ziuă –
mama închide cartea
de rugăciuni

control green pass –
mamei îi tremură-n mâini
o iconiță

zile de toamnă –
plină cu povești traista
bunicului

magie în zori –
florile împodobind
toată grădina

noți înstelate –
peste pruncul din leagăn
ochii bunicii

sfârșit de toamnă –
bunul murmură-n taină
ave Maria

locuri natale –
în fiecare pas
copilăria

bujor înflorit –
ultimul retuș pe
obrazul miresei

ziua mamei –
încărcat de flori mărul
de-odinioară

doar o speranță –
adunați iarăși la
frângerea pâinii

ulciorul spart –
căzând pe umerii Lui
toată povara

pom înflorit –
agățat într-un spin
voalul miresei

flori de sezon –
tata privind îndelung
voalul miresei

Gogyohka
câte o lacrimă
las din loc în loc –
urme prin care
vei cunoaște
drum de întoarcere

Gogoyohka
astăzi
am văzut cerul
ca pe-un altfel de drum
care purta la capăt
numele tău

Gogyhoka
pe cer
norii –
cuvinte grele
peste sufletul meu

◆ ȘERBAN CHELARIU (SUA)

Poezii

BUCURIA DE-A CUPRINDE

bucuria de-a cuprinde
bucuria ta în brațe

n-o mai las
trecând prin clipe
cât de dragi

doar întâmplării

calm
feluri mai acătării
încerc să mențin în viață

împletind în cântări gândul
luminoasă dimineață

să te scoale printre gene
leneșe

tu despletită

într-o lume aciuită
prin dor
dragoste-ncropită

de-ndrăgiri neistovită
repede
zidind puțința

nu poimâine
sau curând

d-aia
te sărut acuma
făr' să mai aștept

să-mi treacă

să-ți fur alt sărut
prin gând
calul timpului

CALUL TIMPULUI

troian

clepsidră el
năzdrăvană

îi promite spațiul cuib
perioada hadeană

și intrând în troia beznei
deschide porți ferecate

galaxii cu mii de stele
dau năvală în cetate

nu s-o ardă
sau dărâme

să-și instaureze
doamna

tron domnesc
să-i facă darul

celel ce-n lumini îmbracă
zidurile muritoare

nu-i elena
e crăiasa

celor ce zvâcnesc
spre viață

născând lumi
și vieți
dintr-alta

jar
de sub cenuși
ea scoate

cu dragostea
nu vătraiul

de veci
dorului

unealta

DACĂ-I DOR

dacă-i dor
și dacă doare

dacă-încerc
și fac neclare

dacă floarea soarelui
se-ntoarce

clar de lună după soare

dacă dragul meu
de tine

stă ca plopul în picioare	precum fidias	și astfel
dacă mângâi cu uimirea	pe carnea	din muntele
bolta		odată fost
făr' de asemănare	marmorei amăgitoare	cândva
		o mare
dacă-n vis	este doar îndemn	spre marea
îmi pierе vIaga	spre zâmbet	fostă
celor prea cugetătoare	împlinire prin ființă	ca niciodată
		munte
dacă iarba	amândoi	
nu ajunge	copii ai vieții	se scurge invers
		picături
bolta	de-a învăța peste puțină	
pe-aici		același râu
s-o sărute	tainele-i	
	mult grăitoare	ce este sensul
și devine din albastră		dragii mei
verde rai	ESTE POVESTEA NISIPULUI	
peste departe	este povestea nisipului	timpul
	curgând prin clepsidra	habar nu are
dacă-n cer		
bunul luceafăr	precum izvorul	dânsul ascultă
		doar de legea
pare o candelă uitată		
		care ridică munte
aprinzând	din vârful muntelui	locul
prin ceara nopții	spre mare	
stelilor		fost
	nisipul	
o lumânare	dragi prieteni	parcă nîcînd
		o mare
dacă atingându-ți	habar nu are	
sânul	big bangul	și-așterne marea-n locul
căuș făcând pipăitul	răsturnând clepsidra	fostului
inimii îi simt fiorul	preface marea	ca niciodată
trosnind surd	falnic munte	
prin capilare		munte
dacă respirându-ți	iar muntele	
părul	cel falnic	GÂND NĂROD
închid ochii		
și agale	fără de margini	gând nărod
palme plimb	mare	neiertător
pe ai tăi umeri		

ipocrit
gladiator

îmi învârti
și răsucești

zarul
salt mortal prin dor

liniștea
să-mi zăbovești

cum vrei
numai dumneata

ocara meriți să-ți bată
felul de-a fi aguridă

să-ți închidă draga ochii
cu spinii de pălămidă

să te umpli de buboaie

să te
pulberi
praf
jupoaie

șteah uitat s-ajungi
gunoaie

să nu ne mai dai târcoale

darurile
lumii date

nu le vrem desperecheate

frânți de patimi
ne-nțelese

storși de haruri
pe alese

dragostea
dichis ceresc

o vrem pusă
căpătâi

mult mai
paradis
ca-n clipa
când ne-am sărutat
întâi

IARBĂ

iarbă
iarbă

deal albastru

cer
tu cer

vale
prea verde

i-ați pitit iar
dragei
dorul

tâmpile
să nu-mi dezmiere

lamură verde
flocoasă

salvie
sferic de-albastră

să-i ridic voiam
pilastru

de din valea-albastră
verde
peste dealul
verde-albastru

deschizându-i larg
fereastră
dragostea să ne dezmiere

de din deal înalt
spre-o vale

prea cărnoasă
în petale

demne doamne
doar de cei

de iboste
condamnați

fedeleş
îmbrățișați

sunt gata
să se și-nece-n
gibraltarul

dând spre-altarul

stărilor primordiale

♦ MIRCEA ȘTEFAN (SUA)

Poezii

Poem de dragoste

lângă singurătate gravitația ține pământul
fără tine universul e un gol răcit
tu îmi aduci căldura

Impalpabilul

vorbind despre Eminescu în acest decembrie târziu
e greu să înțelegi timpul
să te aduni în el atât de profund pe un deal
transilvan
încât să nu te mai recunoști

să te pierzi în frig când visul arde
pe un pământ greu
așteptând primăvara
să presimți impalpabilul

Cântec de stepă

într-o țară de margine am văzut tranșee
va trece muscalul ca peste alee
Mamă Rusia Mamă Rusia
nu îți ajunge nici casa nici glia

prin stepele tale e viscol și rece
nu poți ocoli sărăcia
fetele tale își aruncă prin lume fetia
Mamă Rusia Mamă Rusia

unde îți este ascunsă mândria

Peisaj

a ruginit iubirea
și peste ea tresare
urme de zbor de păsări
și aripi care cad

e muzică pe vale

și pas de căprioare
arat e câmpul verde
e liniște în sat

s-a întristat pădurea
fumul nu se mai vede
pe coșurile negre
din care a plecat

Umbra

*Motto: „Aerul clepsidrei a-ncremenit în piept”
(Maria Pal)*

se prăvălește muntele-n clepsidră
măsura lui e fără de sfârșit
cum să păstrezi iubirea
când apare
umbra sărutului în răsărit

zilele trec într-un zbor neoprit
clipa rămâne lângă inima ta
grădina și brazii
cerul peste ei a căzut

Poem pentru Maria B.

este o vreme a perlelor
aceasta se întâmplă doar toamna târziu
lângă pădure pârul cu frunzele roșii rezistă
chiar și acum în decembrie când scriu

va fi să moară frunzele lui
din iubire prea multă pentru viață
au plecat gândurile în pădure
le știu
odată cu păsările albastre
și pare atât de pustiu

va trece o iarnă peste mormântul meu
nici o furtună
nici o umbră de zeu
prea mândru și alb este cerbul din cer
copitele lui
când calcă pământul cel reavăn gălbui

Poem rubaiat

cum a plecat o rimă cu vara după mure
cu brațul ce atinge a trupului somn beat
sunt ceea ce voi sunteți și cred ce credeți voi
dar iată deodată cireșul a țipăt

◆ MELANIA RUSU CARAGIOIU (CANADA)

Poezii

POEME

Trec amintirile ca lungi poeme,
Lăsând doar spuma după tirime.

Cântă cocorii în voci dogite
Vulpile fumegă-n umbre-alungite.

Scriu remușcările cântece dure,
Număr cărările cu urme sure.

Anii își scutură din ghemul vieții
Ploaia cea caldă a tinereții.

Mor în picioare copacii mari,
Sub corzi de trăsnet, ca lăutari.

Augusta iarbă se stinge des,
N-o plânge nimeni, da-i fir ales!

SFÂȘIERE

Ascultă-mi tu sufletul plin de iasma durerii;
Când capul întorc spre acute asprimi ale vieții,
În ceafă simt viforul și biciuirile crude
Și-n fața mea ochii cei sumbri a ce mă așteaptă...

Atunci mă destram peste stânci umezite de vreme
Îmi pun tălmăciri peste pânza uscată de cimbru

Și iarăși mă-ndrept spre genunele pline de cazne,
Să sorb din puterea aceluia foc falnic, ce arde.

Un huiet cutremură zarea cu mine;
Strălucii de raze orbesc ale cerului stele
Și hăul mă-nghite în flacăra stinsă din ele...

Ascultă-mi deci sufletul plin de iasma durerii,
Rănit și zdrobit sub povara adâncelor patimi
Și cerne asupra-mi o ploaie curată de lacrimi.

GAZEL

Tu, grădina mea de vise,
Presari flori și crești caise,
Și din straturile calde
Dai rozete de narcise.

Plouă soare și presară
Peste gardul ce albise
Bănuței de buburuze
Cu antenele deschise.

Când mă uit peste ulucă
Văd culori și paradise;
De atâta armonie
Umbrele adorm ucise...

Sună clopoței de ceară
Clinchet fin, sau pare-mi-se?
Vântul mângâie o ghitară....
În grădina mea de vise.

Conexiuni culturale este onorată să numere printre colaboratorii săi pe doamna Melania RUSU CARAGIOIU. Născută la data de 24 mai 1931, la Ilteu, în județul Arad, poeta nonagenară este inspirată autoare a unui număr mare de volume, cărți care i-au asigurat dragostea iubitorilor de poezie. O asigurăm de toată prețuirea noastră și îi dorim venerabilei poete, nonagenară, membră a Ligii Scriitorilor Români, sănătate, inspirație din belșug, un sincer La mulți ani!

◆ NICOLAE PANAITÉ

Poezii

Foaia rămasă singură

văd cuvântul nerăbdător
pururi virgin
flămând
cum pătrunde
cu gura încinsă
prin carnea trupului meu

cum își aduce torțele aprinse
cât mai aproape de mine
da
cât mai aproape
de nu se mai zăresc

mă iartă
și nu mă iartă
el cea mai credincioasă ființă
cea mai severă făptură

el cuvântul mă trezește
în miez de noapte
îmi citește ceva
îmi aruncă ceva
pe care
nu-l prind
și nu mai pot dormi
până când nu-l caut
până când nu-i găsesc
solul său
semnul său

scrisul său
ca sângele
ca rândurile
de pe foaia
rămasă singură

precum un orb din naștere
părăsit de toți
și care brusc ar vedea...

Împreună

Era un început de noapte
de toamnă spre iarnă...
La o masă,
unde astăzi Eugen Suciu
își trăiește spuma zilelor
„dureros de dulce”
până la demență,
până la moarte,
eram cu Virgil Mazilescu
și Nicolae Prelipceanu;
vorbeam istorii
proprie și comune.

Niște corbi făceau rotocoale
deasupra noastră,
strigându-ne pe nume.
Unul s-a așezat pe umerii
lui Virgil,
purtând o pană în plisc.
El a luat-o
și a scris ceva
aproape de miezul nopții
până nu i s-a mai văzut mâna.

După o vreme,
prin Iași,
într-un amurg
sub formă de cruce,
am văzut istoriile noastre,
proprie și comune,

din începutul acela
de noapte
de toamnă spre iarnă...

Versete (5)

O drojdie, un capăt de vis
lângă vânzătorul anticariatului;
pe acolo se aude un foșnet
ca al unui șarpe,
ca al unei coase
de-abia cumpărate
și pentru prima dată bătută.

Citadinul răsfăță
o carte de mărimea
unui abonament pentru navetiști.

Arborii parcă sunt galbeni;
din ramurile lor
fructele cad pe tabla
proaspăt vopsită
a schitului de maici.

Ruralul, lângă zid,
pe o tarabă
rămasă de la război,
vinde fructe uscate,
inimioare din lut ars
și urmele acestui verset
ca o dâră de sânge.

Versete (7)

Un obiect, rămas parcă
de la potop,
îmi umblă prin casă;
eu, cu ziarele
din ultima vreme,
îl îmbrac să aducă a om.

Balamalele au ieșit
singure din tocuri
și, împreună cu fereastra,
îl acoperă,

în drumul lui spre glorie și jertfă.

Un text al jarului și al răscrucilor
topește dimineața roșie.
de la o vreme
îl îngăduie acoperișul
prin care văd, în casa mea,
înfățișarea vieții
ieșind prin zăpada fierbinte
până la pierzanie.

Versete (11)

Zilele de pe urmă
tot mai lemnoase.
Hume vorbitoare –
Ca un sunet de toacă –
îmi bat în pereți.
Insomniile au tocit și varul.

Un dezacord, ce nu mai încap
în nici o gramatică autohtonă,
și-a ridicat autonomia;
limba ei împreună cu plebea
își duc viața prin ziduri și dogme.

În locul mâinii scriitoare
este o liniște care îmi mișcă încheieturile;
până și oasele mi s-au înspăimântat...

Cuvintele, pline de omături și veri,
își fac loc în hăurile foi,
și tocmai atunci când aduc cu al meu chip
vin năvală spre mine, dându-mă afară din casă.

Împrăștiind scântei

o floare de cărbune
ce înfloarește
doar o singură dată
ți-am dăruit în ziua
în care ne-am întâlnit
într-un potop
de aureole și promoroacă

de-atunci
rumoarea unui viscol
s-a exilat în casa
în care doar tu luminezi
ca o candelă

la lumina ei
scriu pe o limbă de clopot
acest poem fără titlu
cu o cerneală a spaimelor

sonore lacune ale sfâșierii tale
răsfoiesc filele cărții
scrisă gură la gură

dintr-un sfielnic
și grav pacient
am devenit o strajă, un cântec somnambul
o apă în formă de cruce
și roindu-ți toată înfățișarea
trupul tău e un murmur
plin de insomnie
și translucide absențe

câini melancolici privesc
ca la o mistuire hrana de care nu se ating
în ochii lor nu mai încap
singurătățile atâtor aniversări

e târziu și agrafa venită din cer
a străbătut fără odihnă
timpul până la tine

un nou vocabular
ar face mult mai bine
noptilor tale reumatice
din care îți tragi gleznele
împrăștiind scânteii peste mine

Ca fiul risipitor

Sunt dimineți
când văd pe geam
un cerc de mărimea unui așternut
în care se mișcă
pe toate părțile,
de sar scânteii,
cineva semănând
cu a mea singurătate
și aducând a om;

atunci când îmi vorbește,
fereastra devine fierbinte
iar el se îndreaptă spre mine
ca o arșiță
tot dogorind tavanul.

A început să dea lăstari
o pământie vreme,
până pe sub pereții
care greu mai stau în picioare
și printre care anevoios
am dus înăuntru un pian
ca o sfâșiere.

Uneori, prind câte un cuvânt
din bulboanele de deasupra capului,
de prin fierturi și trunchiuri,
îl învelesc cu trupul,
făcându-i respirație gură la gură,
apoi, așa, dintr-o dată,
pleacă de lângă mine,
singur, în lume,
ca fiul risipitor...

◆ ȘTEFAN AUREL DRĂGAN

Poezii

TOAMNA CÂTEODATĂ

Cum vine toamna asta în fiecare dimineață,
cu aceeași învrăjbire, cu aceleași tânguiuri ce nu mai
scad,
cu foamea ce râde nerușinată în prag,
cu aceleași strigăte ce zăbovesc peste viață
când două neputințe trag la capetele neterminatei
ațe.

Cum vine câteodată toamna și opărește frunza,
îți smulge dinții și măseaua de minte,
te minte cu vreo proteză
și-ți pune centura de siguranță peste hernie,
te amenință cu toiagul pentru graba spre speranță,
îți șoptește să nu asculți de orice amenințare,
să lași pe altul să privească spre prea multa lumină,
să nu grăbești pasul către prea zadarnica alergare.

La colț tocmește un veșnic copil
care îți face cu jocul inutilă chemare,
la apropierea serii perindă pe prispă nepermise
fecioare
și aprinde în cimitir încurcate paranteze;
pe holde alungă neumplutul car
iar în neîmplinitul bazar
doar o pasăre fără chip
se preumblă peste o neștiută zare.

IMAGINARUL INAMIC

Am fost oștean cu soldă și am învățat cum să ucid,
cum să omor,
cum să-i ard cuibul unde capul și-l odihnește, și
oasele,
pentru optsprezece lei pe lună,

pe pruncul unei mame
cu care n-am avut nimic, niciodată, ceva de
împărțit,
să nimicesc un imaginar inamic,
să dau ultimul pic de suflare,
să prezint unealta morții spre onor
pentru a îngreuna epoletii și a-ndulci fotoliile
așezate pe confortabile perne de sânge
ca și cum laptele lumii nu ar fi de-ajuns pentru
fiecare,
ca și cum sânul neterminatului lut nu ne-ar ajunge,
ca și cum plânsul pruncilor nu ar trebui să ne fie
scut
pentru veșnica reîncarnare
cu care să primenim a lumii neterminată boare.

UN ALT AMFITEATRU

Un pumn de cenușă se va așterne peste neuitare,
un zvon ascuns după o nevăzută ușă mă va
chema,
va șopti o nesigură chemare
și eu voi fugi înspăimântat de o posibilă înturnare,
voi chema neîncepute ape să taie cărarea,
să alunge din vad pe cei ce mă recheamă,
voi striga la cei ce mă vor plânge,
voi privi la luminile ce se vor încinge într-un ultim
dans –
o parodie frumoasă pentru întreaga mea viață,
un obiect lăsat din uitare la vamă,
parcă întreaga lume ar fi fost doar o încercare,
parcă am fi dăinuit într-un spectacol fals,
un afiș lipit pe gardul ce de dincolo ne desparte,
un tablou cu o caricatură, încarcerat între rame,
atârnat de un zid nevăzut
ce va fi furat și expus într-un alt muzeu
într-un alt amfiteatru.

ALTUL VINE LA RÂND

Mama m-a chemat invocând blesteme spre moarte;
eu plângeam de spaima luminii
și nimeni nu a știut, la fereastră, cu ursitoarele să se poarte,
am scăpat liber pe cărările lumii
cu călcâiul plin de spini înfloriți
și cu foamea plină de tină în straiță,
prin toate odăile ce mi-au fost ascunse m-am preumblat,
comori, obiceiuri, dureri și răsfățuri am furat;
pe marginea unui drum părăsit, fără șanț
nu râd, dar nici nu plâng
când știu că de undeva,
din veșnic neobositele plaiuri, zburând spre înalturi,
cineva-mi face semn că după mine
altul vine la rând.

GĂTIT DE SĂRBĂTOARE

Ieri am fost trimis să umblu și să văd ce-i prin cămărilor toamnei
să mă îngrijesc de a neamului puiet;
m-a întâmpinat unchiul Gheorghe gornicul de frunză
care tot însemna o cărare cu cioca:
„Mă duc să-i sfădesc – că io-s cel mai mare –
pă Aurel care și-o iubit cel mai tare pruncii rămași
fără o aripă
și fără un sprijin pe punte,
pă Văsălica care a știut să-și ducă copii în lume,
pă Măria noast'ă, care în fiecare săptămână trecea
puntea nesigură Peste Vale,
ca să mai culeagă cornițelele amintirilor din colțul
de la casă
și pă cel mai iubit fiu al tatei, Găvrila, pentru că nu
a abandonat copilăria...
Ție îți fac urmă...
Ca să nu te rătăcești când ne vei boci la petrecanie.
Îți însemnez numele nostru pe scoarța copacului
lumii.”
Eu eram gătit de sărbătoare, cu haine de-auărea
și nu am avut la cine să dau seamă asupra vieții.

AM VRUT SĂ RĂMÂN SINGUR

Despre vremea când nu am vrut să rămân singur,
despre timpul când aș vrut să strig și să zbor,
când aș fi vrut să opresc din refugiu ultimul cocor,
când am stat la pândă, la umbra veșnicei osânde,
când jivina încă fără nume lepăda nedenumitul
păcat –
aici și acolo, frumosul popas și neobosita
chemare -...
din spate m-au aplaudat frații, neamul,
nenumărata mulțime a lumii
cu un mincinos murmur, un prefăcut cor, un fals
sobor.

Dar eu nu mai vreau să trăiesc, vreau să zbor,
să câștig ce nu a primit răsplată adam și ce a
pierdut ghilgameș...

Drumul, cărarea, poteca, încă nu s-a rătăcit între spini,
mulți mă vor face să cred că renunță spre dreapta,
la fel de mulți vor simula întoarcerea spre stânga,
dar eu vreau să fiu între cei aleși, să fiu singur,
cântecul să-mi curgă pe altă cheie sol,
drumul să-mi păsească pe o altă încântare,
pasul să se-ncurce în a lumii alintare,
plânsul meu să mă scoată dintr-un alt suspin,
acolo unde spinul mereu înfipt în cale
mă-ndeamnă să fac un nou ocol...
și nu știu unde gândul m-aruncă în zbor
și nu știu cât adevărul mă va îndemna spre o altă
cărare.

POARTA MEREU NEÎNCHISĂ

Undeva s-a deschis o neștiută poartă,
o perdea nevăzută din față mi s-a tras
și am văzut dincolo, la pândă, o fiară
ce tăifăsuia cu nedezipitul meu aproape –
nenumărații mei frați de pe încă necunoscutul
bulgăr –
cu care plănuia visul să-mi destrame.

Au început să deșire o ață, să se înspăimânte,
să fugă încotro vor vedea ca să scape de urme,
să se scuture de nelipsitul colb din călcâie.

Dincolo, o altă uşă se tot închide şi se deschide
şi sloboade o încercată insectă
ce zbenguie jucăuşă prin sânge,
prin semne, între zâmbet şi jelire;
nimeni nu ştie de unde-a venit şi unde vrea să
ajungă...
şi iată animalul spăimos şi ascuns
stăruie sub şubrede bucurii, la veghe.

Mai încolo un neobosit străjer la perdeaua mereu
trasă
care nimeni nu ştie din ce a fost ţesută,
dar marea, marea de oameni – nemăsurata
plămădeală –
se prevale peste neobosita chemare
în spate cu pedeapsa ce neîncetat de inundă.

CINEVA MĂ STRIGĂ DIN URMĂ

În puţina mea viaţă n-am putut să fac la nimeni
oprelişte,
tata şi mama când m-au făcut, înainte de a scânteia
lumina,
au hotărât să mă pună să tot descâlcesc o aţă,
să nu mă supăr când voi fi mai mic decât o ceaţă,
„lasă că-n calea ta se va opri o altă dimineaţă!”

Acum vreau să scriu un poem pe care nu l- auzit
nici mama,
un cânt sau un vers pe care să-l trec dincolo de
vamă,
însă la poartă m-au cerut un cod, un fototip şi
recunoaşterea facială...
i-am promis străjerului că mă întorc,
că încă nu pot da seamă raiului cu ceea ce încă în
cârcă mai port,
am rămas dator
cu o durere pe care din pruncie o tot chem spre
împăcare

şi pe care nimeni nu a ştiut să o descânte spre
alinare.

O nebanuită clipă în faţă e gătită,
o mică clipire se va numi un ceas sau un îndelung
popas,
dar unde să o caut, unde desaga mea cu speranţe a
rămas
când eu şi neamul meu am adormit pe marginea
obositoare istorii
şi furii mi-au umblat prin sânge
şi de-atunci viaţa aleargă după mine şi nu mă
ajunge.

Acum, cu cât sunt mai aproape de marginea
pământului,
umbra mea se tot subţiază – paşii, braţele întinse
spre cer...

Acum tot mai scad din greşeli,
tot mai împac duşmanii care, ei, înşişi, s-au
inventat,
mai ocrotesc sub liniştea care mereu îmi scapă
picăturile de lumină ce au venit să culeagă
mierea mea culeasă pentru un alt univers.
Aici voi abandona ultima zdreanţă
şi voi trimite spre cei ce-mi vor face semn de pe
mal
o ilustrată cu mine (necontenita speranţă de bine şi
de frumos),
cu toţii oamenii pe care-i voi lua în desagă
şi-i voi urca pe cel mai frumos deal al satului din
Bârsău de jos.

Acolo mă voi prăvăli – cu poticneli, cu agăţări –
nedescâlcit din îndepărtatele mele rădăcini,
tot contrându-mă şi lăsându-mă prins în răgălii,
făcând semne spre cei ce din urmă mă cheamă
şi cu tot mai obosit braţ spre cei ce mă strigă din
urmă.

◆ MOSHE B. ITZHAKI (ISRAEL)

Poezii

Profesor universitar, poet, traducător, editor, curator, actor de teatru și ornitolog, **Moshe B. Itzhaki** (1951, Israel) a avut funcția de Decan al Facultății de Studii Continue, la Colegiul Academic al Științelor Educației Oranim. Trăiește la Ahuzzat Barak, lângă Muntele Tabor. A publicat volumele de poezie: *Întoarcerea în neant* (1993); *Când porțile se-nchid* (1999); *Cicluri neîntrerupte* (2004); *Râurile își înalță vocile* (2009); *Vremea nebuniei – Duet cu un pictor* (2010); *Purtat de vânt* (2011); *Corpul e un ecuator* (2014); *Pasărea din urmă*, tradus din ebraică în limba română de către Paul Farkas (2015); *Pasărea-ndoielii* (2018), *Îmi întorc capul și privirea* (2021). A tradus în ebraică: Ana Blandiana, *Refluxul sensurilor* (2014); Ana Blandiana, *Speranță sub un soare gri* (2017), Ana Blandiana, *Când moartea se aprinde în frunze* (2021); Traduceri în colaborare cu Paul Farkas: *Apa strânsă-n căușul palmei* (2018), o antologie care cuprinde 11 poeți ai Cenacului Echinox, Dinu Flămând, *Umbre și faleze* (2021). În septembrie 2017, în cadrul Festivalului Internațional de Poezie de la Sighetu Marmăției, a fost distins, la Desești, cu Premiul „Nichita Stănescu” pentru poeziile sale.

Traducerea și prezentarea de **Paul FARKAȘ**

Panta Rei

Totul curge, ai spus și reamintit
niciun pat nu mai e același a doua oară.
așa e, am zis, totul trece
dar pare că nimic nu s-a schimbat
și așa rămâne, veșnic, ca marea.

Suntem zămisliți din cuvinte simple
mâinile-mi sunt întinse
buzele-mi îngână cuvinte
ce știu să pătrundă pielea ca o rază
ca să vadă că totul curge
și trece și există
precum marea

Fisiune

Când m-ai rugat să-ți scriu
ca și cum aș fi Pablo Neruda

deja îmi era clar.
Zărit-am cum toate metaforele
mă părăsesc,
unindu-se într-o singură masă atomică
în care iubirea e prezentă
dar și pierdută.
Și întreaga fisiune depinde
de un singur neuron
de cuvântul – despărțire.

Lacul din pădure

(lângă Sadova în Bucovina)

Lacul din inima pădurii
a-nghețat
dar trilurile-mperecherii
păsărilor
îmi trezesc
patimi
demult apuse,

urmele urșilor,
ale mistreților,
balega cerbilor,
brândușele liliachii
ce răsar
din iarba-nzăpezită,
bucovinenii care mână
huțului de povară,
pădurarul ce rostește
povestea fiecărui copac,
o voce de soprană
ce se-nalță dintr-un râu.
Oh, inimă!
Mama și tata
care-mi străbat rădăcini
din adâncul pământului.

Flori carnivore

Precum o albină sau un fluture
te năpustești cu precizie asupra nectarului
în timp ce aripile-ți împrăștie stropi de polen în aer,
polen purtat din alte lumi.
Aparent, ambii trebuie să câștige
polenul adus va fecunda ovulele florii
și vor fi fructe,
iar tu vei zbura beat împrejurul florii
în zumzetul victoriei
însă tremurul plăcerii în vânt,
în ciuda parfumului îmbătător
îți va întrerupe dintr-o dată lumina
și dintr-o dată va fi beznă.
Va fi târziu să mai zbori
floarea te va înghiți,
pradă ușoară
ca tine

Adevăr sau provocare

Hai să ne jucăm acum
adevăr sau provocare
să-nvârtim o sticlă goală
ca și atunci

în acele zile
când inima
se grăbea să bată
pentru a umple plăcerea adevărului
la care râvneam atât de mult
și pentru a umple
golurile trupului nostru,
goluri atât de vide.
Mai târziu minciuna împinse
picioarele adevărului
iar noi rămaserăm goi
ca acea sticlă
învârtindu-ne cu gurile căscate
între uitare și amintire
adevăr?
sau
provocare?
Și continui să învârt
și dintr-o dată, ea!
aici se aude un flaut
acolo, ceva s-a spart.

Yehudit din zilele mele

Doar capul l-ai păstrat,
ca să vadă și să priceapă,
să audă, să miroase și să guste
de fiecare dată când te vei prelinge
pe lână el
ca o adiere de fantomă,
să lași în urmă-ți
o dără de parfum
precum urmele în nisip
ce ne trezesc amintirile
bătăilor inimii
pierdute într-un alt trup
deja uitat,
trup ce a fost despărțit
de capul său printr-un sărut
și o lovitură nemiloasă de cuțit
care s-a numit Yehudit
dar și mai crunt e că ai lăsat
capul lui pe trupul meu.

Pegasus se-ndrăgostește

Bat în pământ cu copitele
ca un cal rănit, șchiop,
dar ca un centaur drăgălaș în iesle
precum o pasăre fără aripi
sau muza dansului lipsită de picioare.
Nicio muză nu se coborî atît de jos
pentru a se scălda în aste ape stătătoare
oare care muză va veni iute
să scoată apă pură din adâncuri
găsită-n acvifere neștiute de ochi.
Deocamdată o voce de sirenă
îmi închide pleoapele,
iar trupul mi se-nfășoară
în adâncurile dulci ale mării
și în loc de muză răsare o meduză
o privesc încremenit
aproape leșinat
niciun pește nu înoată împrejur
nicio bronhie nu se dilată
nimic nu zboară!
Doar atunci precum Andromeda
cu scoica la ureche
pare a auzi fluturat de aripi.
Cât de surprinzător!
Pegasus nechează
deși șchioapătă el totuși sosește

ca un îndrăgostit
și trece înaripat Sambationul.

Cerneala patriei mele

Cerneala mea se scurge și se-ntinde
pe hârtia vieții mele,
patria mea un ocean albastru intens,
aproape întunecat,
cerneală ce desparte apă de apă
și unește întinderile pământului.
Îmi voi umple cu ea stiloul golit,
ce-mi va servi cartuș nou în imprimanta cea veche
așa încât mâna să-mi scrie
vapoare sau păsări,
cuvinte ce vor scăpa din strâmtoare,
să treacă atît prin flux cât și reflux
să construiască un pod sau un tunel
deasupra și dedesubtul apelor dezlănțuite
în veșnică mișcare și revărsare.
În ciuda oricărei șanse
oprim o clipă timpul ce se scurge
pentru a-l umple cu seva vieții
ca să-nfrâneze luntrea lui Charon
ce vâslește cu-ncăpățănare
în ritm rapid
în avale pe Styx.

POEȚI MAGHIARI

În traducerea lui *Attila F. Balázs*

PÁL DÁNIEL LEVENTE

PATRU ANOTIMPURI

Primăvară

Nu-l închide
lasă vântul să spargă
fereastra!
Asta va fi libertatea noastră secretă –
între cioburi de sticlă goale
să trăim o viață plină
să nu ne rănim reciproc
și nici pe noi înșine.

Vară

A fost o furtună.
Copacii se pălmuiiau între ei.
Am ținut departe zgomotul de urechile tale,
să dormi liniștită.
Suspina pleoapa mototolită,
în timp ce te acopăr –
să nu tremuri în lumina zorilor
să nu răcești.

Toamnă

O umbră îți suflă o frunză pe spate.
Cum o ating, tu dispari.
Locul tău rămâne în nisipul fierbinte,
iar în mâinile mele rămâne doar moloz.
Mă prăbușesc,
abia îmi mai aduc aminte de tine.
Soarele apune
Mareea linge țărmul lin.

Iarnă

Nu am nimic,
ce ar trebui să pun la loc
înainte să mă acopere zăpada.

ÖRDÖG GÁBOR ISTVÁN

ARHITECTURĂ ABSTRACTĂ

De ce
N-aș fi
Cel dublu
Răstignit

EMIGRARE

Trebuie să pleci să știi
De ce să te întorci.
Dacă te întorci
Inexistența va fi mai severă
Decât prezentul.

ANONIMUL

Țara lui se întinde
De la scaun până la pat,
De la pat până la scaun.
Acei doi sau trei pași.
Beznă, o mișcare
De la pahar la gură,
De la gură la pahar
Și cei doi-trei pași
Până la moarte.

CA ȘI CUM SEMNEZ

Actul cum
Ucizi cu ambele mâini,
Ca și cum eu semnez
Execuția ta.
O voință personală
tangibil și remodelabil
roman-abonament.

E FRIG

Unde eu deviez,
Nu vei mai fi acolo.
Mă doare piciorul și nu prea
Știu ce altceva
Aș putea spune. Pune cheile

pe prag și
Îmbracă-te bine pentru că
E frig.
Tare frig.

DEPRESIE

Neajutorare, ca
Greutate excesivă.
Gaură neagră, unde
Se pierde totul.
Simplu și
Definitiv.

CRUCIFICAT

Gândurile mele ca otravă,
Eșecul ca

Incertitudine. El e.
Pe cruce cu capul în jos
Agonie.
Dumnezeul a fost în stare teribilă
Când l-a creat pe om.
Un scaun pe apă
Pe mal
Sunt eu.
Crucificat.

APOCALIPSA

Umbra crucii se retrage,
Se îndepărtează în timp ce crește,
Și apoi
Nimic, nimic mai mult.

Din poezia lumii

◆ PIOTR NEZNAMOV (1889-1941)

Numele din acte: Lejankin. (Neznamov – ar vrea să însemne: Necunoscutul.) Își începe activitatea literară la revista „Tvorcestvo” (Creația) din Vladivostok, unde, alături de autorii neofiți, publicau deja somitățile futurismului – D. Burliuk, N. Aseev, S. Treteakov, care dădeau relief, culoare și personalitate grupului respectiv.

În recenzia la volumul „Cinci secole” (1923), V. Briusov scria: „Nu știu dacă ar trebui să-l trec pe P. Neznamov la «frontul de stânga». Tehnica lui ține de futurismul temperat, resimțind, incontestabil, influența lui V. Hlebnikov. Însă P. Neznamov a transformat asta în ceva personal, rămânând în ariile «formelor clasiciste»...”

Pentru P. Neznamov a fost de o importanță covârșitoare întâlnirea cu V. Maiakovski, la Moscova, în 1923, după care devine colaborator activ al LEF-ului (Frontului de Stânga al Artei).

La începutul anilor '30 întreprinde atacuri incalificabile la adresa poezilor N. Gumiliov (ucis de bolșevici în 1921, versurile căruia, însă, circulau în manuscris, în special printre tineri), O. Mandelștam, B. Pasternak, N. Zabolotki, K. Vaghinov, scriind: „A venit timpul să apreciem producția poetică sub aspect politic: lucrează sau ba poetul pentru revoluția proletară, iar dacă nu lucrează – să fie eliminat. Noi pledăm pentru o minunată intoleranță”.

A murit lângă Dorogobuj, în luptele războiului al doilea mondial.

Traducere și prezentare de **Leo BUTNARU**

Dispoziție nebunatică

În ceruri apusul s-a stratificat-evantai,
Norii înfloriră delicat și glazurat;
Să șezi, să taci, să te desfeți tihnit, însutit, –
Numai că eu parcă aș fi fost înțepat, ațâțat!

În suflet se răsculase ceva blestemat,
Ca la Vasika Buslaev* – un al nouălea val,
Încât pe toți i-am amestecat, i-am lătrat,
Indiferent de-ar fi geniu sau degenerat.

Înjuram ca din guri o sută, cu ochi o sută scrutam,
Strigam despre-ai cuiva creieri de berbec.
Îmi amintii de Blok, poet liniștit, dar eu
Și pe Blok l-am suduit, aprig-zevzec.
Vestea – balon de săpun – se răspândi! Ca pe aripi!
Probabil, mamă-mamă! arătam excentric de tot;
Mă gândii la Repin, dar simții – mă lua greața.
Scurpat-am, hotărând că am fost schimbat
pe-un netot.

Fui domn, așa, suportabil, dar am sălbăticit,
Lins-pieptănat, dar acum sunt diavol ingrat!
Alergai spre râu și – buh! în apă, – știobâlc!...
Mă scăldai, fornăind, în genere – am înotat.

Zbughind-o la mal, mi-am șters trupul, scuturat,
Mă uscai, devenind iar blând, autumnal – ce mai!
Și îngropând aiurea nebunatică dispoziție,
De cum ajuns-am, spăsit, la oraș – intrai ca în rai.

(1918)

Maiakov stena*

Parcă în cărți inima ne-ar fi presată
De tălpi cerești, în mers navalnic, divin, –
De ce oare astăzi se înălesc atât de mult
Apostolii bucatelor nemâncate deplin?

Căci azi, iată, toți – aruncați de explozie,
Curg pe lângă arcade, bătrâne ruine gri...

* Vasili Buslaev – erou din eposul-bălină novgorodian.

* S-ar traduce ca: „Zidul farurilor”, cu filiație din numele
Maiakovski, ce are de rădăcină: maiak – far.

Iar bunele mele poeme ar fi, toate, arse,
Vreo Arctică pentru a o încălzi!...

De ce-ar sâsâi ăștia: „maiakovkism!”
Treceți, dragilor, pe-alături de el, he-hei!”
Căci cu foc înfloresc zidul metalelor
Și se ridică zăplazuri, imnurile!
Faruri! Faruri! Pretutindeni faruri, merei!..

Astfel – pe nou viața grăbi-va –
să vă-mbrăcați dați-i zor!
Și –

A epocii caligrafie de fier
Îndrăgiți-o cu dragoste de trudit.

(1921)

Referitor la Moscova

Moscova e mare. Ar semăna a bogatâr(ă).
Dar despre planificarea ei ce-ai putea să zici?
O piață poate fi mai largă decât orizontul,
Iar vreo ulicioară șerpuiește subțirea-bici.

Apoi este câte-o stradă – așa și pe dincolo! –
Mică-micuță: de-o scuipi, să o ștergi ți-e ușor, –
Dar, să vezi, chiar ea pe sine se tot întretaie
Și nu o dată, de două, ci chiar de trei ori:

Pe ea merge provincialul, la pas, pedestru,
Iar ulița se duce-nainte, zig-zag, din prag în prag
Și cu cât e mai mare pasul provincialului,
Cu atât e mai al naibii și otrăvitor cel zig-zag.

Deloc a mirării că apar și nedumeriri:
Un coșcogea matur – dar căzut în mintea copilului? –
Să vezi cum gonește, de saliva-i dă în spumă,
Iar cuvintele-i sunt – ce cuvinte! – nu vă mai spui!

Sigur, se-ntâmplă și câte-un gogoman: confundă
adrese,
Aleargă de colo-colo, strada din ochi o mănâncă
Și cu gura aproape lipindu-ți-o de ureche, întreabă:
– Acesta ar fi Pasajul-ne-lung, scurt adică?

N-are rost să pierzi răspunsul cu unul alde el,
Cu memoria ca sacul găurit – pânză putredă, rea!
Pentru unii din ăștia în genere

Moscova-i bulboană...

Iar pasajele noastre toate-s ne-lungi. Și e bina așa.

Se mai întâmplă și astfel: îmbrăcați în covercot,
Cu talii – înguste, creierii – în vânt (ce subiect!),
Se apropie doi inși și întreabă oarecum distrat:
– Unde-ar fi pe-aci la d-voastră Rândul corect?

Eu în Moscova o duc deja ani deloc puțini
Și capitalei îi cunosc mai că orișice cale,
Însă nu există-n Moscova rânduri corecte,
Decât doar pe la premierele teatrale.

Iar odată, când se-apropiaseră niște monahii,
Întrebând: – Unde-s Eleșteiele preacurate?
Eu le-am răspuns destul de înțepător:
– Spre ele căutați-vă ghid în altă parte.

La fel și dintre d-voastră nimeni nu s-ar supăra,
De s-ar întâmpla să vi se răspundă cu ceva umor:
– Sokolniki** există, dar Sokolnikov nu se prevede
Nici chiar cu ocazia jubileului acestui profesor.

Ei, care-ar fi concluzia: doar la ea vă gândiți?
Concluziile-or veni. Și prima, și a doua, poftim:
În ce privește adresele, mai mulți ghizi,
călăuze ar trebui,

Iar în ce privește zig-zag-urile –
Moscova s-o reconstruim!

Trenul zburător

Râmele-șinele străluceau argintiu,
Trenul-pasăre le devora cu lăcomie
Și, azi, aerisită de vânturi prielnice,
Seara e spălată de liniști o mie.

Ba înghițind mlaștinile Polesiei,
Ba sub Vilno oprindu-se din goană,
Ba peste Kamenet suspendându-și fumul,

Ba Kazbekul înfiorând cu sunet de goarnă,

Ba sfârtecând coapsele tunelului,
Ba îmbrăcându-se-n poduri-dantele,
El bea vuietul peroanelor în stații
Sau rumegă ale spațiilor stane grele.

De întâlnea trecătoare –
Trecătoare asalta,
Îi apărea o vale în cale –
O lasă-ndărăt și pe ea;
Și deasa pădure de prin părți
Tâmp, în jumătate o desfăcea.

O verstă altă verstă din urmă-ajungea,
Dănțuiau trăncănitor vagoanele pe șine,
Iar bătăile inimilor noastre agitate
Potricăliră zone reci și străine.

Iar a inimilor noastre ritmicitate
Străbătu orice obstacole și jos și sus,
Iar în sinilia pădure a înalților pini
Venea în zbor bucuroasă nespus.

Mai apoi, zburând peste pinet,
Aripile pasărilor atingând, înalte,
Deja trenul în rouroase dimineți
Se alungea prin ierburile coapte.

El e-n clipocitul frunzișului de sălcii,
El e și-n mirozna florilor de tei,
El și spre oglinda prundului veni,
El – înnebunit de țipătul lebedei.

Din urmă, o verstă altă verstă ajungea,
Dănțuiau vagoane, terasament și drum,
Și nu mai aveau puteri de-a înceta
Cântecele ce ne-au absorbit ca și cum.

(1921)

* În original: Precisfție prudi (Preacuratele eleșteie), în loc de – intenționat – Cistfție prudi (Heleșteiele curate). Aluzie la Preacurata, Imaculata Fecioară.

** Sokolniki – raion în Moscova